

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUK İSTİSMARINI
ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Muhammad Arif ABDULNAZAR

104244031002

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Saffet KÖSE

Konya - 2012

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	IV
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
KISALTMALAR.....	VIII
ÖNSÖZ.....	X

GİRİŞ

I- KONUNUN ÇERÇEVESİ ve SINIRLARI	1
II- ÖNEMİ ve AMACI.....	2
III- ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	3

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUK

I- ÇOCUĞUN TARİFİ.....	5
II- ÇOCUK İSTİSMARI KAVRAMI	6
III- ÇOCUK İSTİSMARININ ÇEŞİTLERİ	8
A) Fiziksel İstismar	8
B) Duygusal İstismar	10
C) Cinsel İstismar	14
D) Ekonomik İstismar	16
E) Madde Kullanımı İstismarı	17
IV- ÇOCUK İHMALİ.....	19

V- ÇOCUK İSTİSMARININ NEDENLERİ.....	21
A) Ebeveynlerle (Ana-Baba) İlgili Sebepler	21
B) Çocuğun Çevresiyle ilgili sebepler.....	23
C) Çocuğun Bizzat Kendisinden Kaynaklanan Sebepler	24
VI- ÇOCUK İSTİSMARININ SONUÇLARI ve ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİ ve ZARARLARI.....	25
VII- KİTAP ve SÜNNET’TE ÇOCUĞA VERİLEN DEĞER	28
A) Kitap’a Göre Çocuğa Verilen Değer	29
B) Sünnet’e Göre Çocuğa Verilen Değer.....	41
VIII-İSLAM KİŞİLER HUKUKU AÇISINDAN ÇOCUK	49
A) Yetişkinliğe Kadar Geçen Sürede Çocuk	50
1- Ana Rahmindeki Dönem (Cenin)	50
2- Temyiz Öncesi Dönem: Gayr-ı Mümeyyiz Sabi	52
3- Temyiz Dönemi: Mümeyyiz Sabi.....	54
B) İslam Hukukunda Çocukların Şahsı ile İlgili Koruyucu Tedbirler	55
1- Çocuğun Nesebi	56
2- Çocuğun Emzirilmesi.....	60
3- Çocuğun Bakım ve Terbiyesi (Hidâne Hakkı) ve Bu Hakka Sahip Olanlar	62
a) Hidâne Hakkı	63
b) Hidâne Hakkına Sahip Olanlar	67
c) Bakım Müddeti (Hidâne Müddeti).....	71
d) Hidâne Görevini Üstlenen Kişinin Hukukî Sorumluluğu	72
4- Şahsi Velayetleri	74
Şahsi Velayetlerini Üstlenen Kimselerin Hak ve Sorumlulukları.....	74

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUK İSTİSMARINI ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

A) Bir Koruma Tedbiri Olarak Yetimlerle İlgili Hükümler	76
1- Kavramsal Çerçeve	76
2- Yetimlerin Velayet ve Vesayeti.....	79
3- Yetimlerin Hidânesi	82
4- Yetimlerin Mallarının Teslimi.....	85
B) Çocuk İstismarına Karşı Önleyici Bir Tedbir Olarak İslam Hukukunun Buluntu (Lakît) Çocuklara Tanıdığı Haklar	88
1- Kavramsal Çerçeve.....	88
2- Lakît’in İltikatı (Lakît’in Bırakıldığı Yerden Alınması)	89
3- Bulunmuş Çocuğun Özel Durumları	93
a) Lakît’in Hürriyeti.....	93
b) Lakît’in Dini.....	94
c) Lakît’in Bakımı ve Nafakası	96
d) Lakît’in Nesebi.....	97

C) Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Tedbir Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi	101
1- Mahremiyet'in Dayanağı.....	104
2- Mahremiyet'in Aile Bireylerine Yüklediği Sorumluluklar ve Aile İçi Mahremiyet'in Önemi	106
D) Çocukların Malî İstismarını Önleyici Bir Tedbir Olarak Malî Velayet	114
1- Çocukların Malî Velayeti	114
a) Velinin Baba Olması Durumunda	117
b) Babanın Tayin Ettiği Vasi Olması Durumunda	121
c) Velinin Dede Olması Durumunda.....	123
d) Hâkimin Tayin Ettiği Vasi	124
e) Annenin Tayin Ettiği Vasi	126
2- Veli ve Vasilerin Çocukların Mallarından Faydalanmaları Durumu	126
a) Veli ve Vasilerin Zengin Olmaları Durumunda	127
b) Veli ve Vasilerin Fakir Olmaları Durumunda	127
3- Mali Velayet Yetkisini Kötüye Kullanan Veli ve Vasiye Yönelik Tedbirler	129
SONUÇ.....	130
BİBLİYOGRAFYA	134
ÖZGEÇMİŞ	144

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Muhammad Arif ABDULNAZAR

T.C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU

Muhammad Arif ABDULNAZAR tarafından hazırlanan “İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler” başlıklı bu çalışma 03/07/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı

Adı Soyadı

İMZA

Prof. Dr.

Saffet KÖSE (Danışman)

Prof. Dr.

Orhan ÇEKER

Prof. Dr.

Mehmet AKGÜL

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUK İSTİSMARINI ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Çocuk istismarı, çocuğun bakım, gözetim ve terbiyesinden sorumlu olan şahıslar ya da toplumun diğer birey ve kuruluşları tarafından çocuğun büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyen her türlü tavır ve davranış olarak nitelendirilebilen bir olgudur. Çocuk istismarı tarih boyunca her toplum ve kültürde rastlandığı gibi, son bir asırdır dünya gündemini daha çok meşgul eden bir olgu haline gelmiştir.

Biz bu çalışmamızda çocuk istismarını İslam aile hukuku açısından ele almaya çalıştık. Çalışmamız boyunca gerek Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'teki ifadeler açısından gerekse İslam hukukunun çocuklarla ilgili genel hükümleri açısından olsun, çocuk istismar ve ihmaline karşı birçok önleyici tedbir getirdiğine şahit olduk.

Özellikle de normal ana-babalı çocuklara göre daha zayıf ve istismar edilmeye daha çok elverişli pozisyonda olan, yetim ve terk edilmiş buluntu çocuklarla ilgili hükümlere bakıldığında, İslam hukuku bu çocukları her türlü tehlike ve istismara karşı daha çok koruma altına almış ve bunların korunup himaye edilmesi için daha fazla gayret sarf etmiştir.

ANAHTAR KELİME: Çocuk, Çocuk İstismarı, İslam Hukuku, Önleyici Tedbirler.

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SUMMARY

PREVENTIVE MEASURES OF CHILD ABUSE IN İSLAMİC LAW

Child abuse is a phenomenon on which is all kinds of attitudes and behavior that have adversely affect to the child's growth and development which relate with caring, supervising and disciplining of child in the responsibility of persons or other individuals of a society and organizations. Child abuse has existed in every culture as well as through history but especially in the recent century which has occupied the world's agenda alot.

In this study we tried to address child abuse in terms of Islamic family law. Through out the study in terms of both the expressions of Quran and Sunnah as well as in terms of the general provisions of Islamic law we have seen many preventive measures against child abuse and neglect.

In particular, the orphaned and abandoned children are weaker than normal main-paternity children and are in very convenient position to be abused. We have investigated the provisions of İslamic law that have introduced a lot of preventive measures against child abuse and their protection.

KEYWORD: Child, Child Abuse, Islamic Law, Preventive Measures.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
b.	: İbn
bk.	: Bakınız.
byy.	: Baskı yeri yok.
CÜTFD	: Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi
ÇSHD	: Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı Diyanet İslam Ansiklopedisi.
EATÜİFD	: Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
FSHD	: Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi.
HÜİFD	: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İHAD	: İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi
İÜSBFD	: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi.
KSİÜİFD Dergisi	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Mv.F.	: el-Mevsuatü'l-Fıkhiyye Kuveyt.
SBD	: Sosyal Bilimler Dergisi.
SHD	: Sosyal Hizmetler Dergisi.
sy.	: Sayı
thk.	: Tahkik eden.

trc. : Tercüme eden.
ts. : Tarihsiz.
v. : Vefatı.
vd. : Ve diğerleri.

ÖNSÖZ

Çocuk istismarı, en genel anlamıyla çocuk ve ergene yönelik rencide edici davranışların tamamıdır. Bu tür eylemler maddî olabileceği gibi manevî de olabilir. Çocuğa yönelik istismar her dönemde ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada, son dönemlerde de sürekli gündemde olan, çeşitli vesilelerle dikkatleri üzerine toplamış bir konu olan çocuk istismarı farklı yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Çünkü çocukluk dönemi insan yaşamının en kritik dönemidir. Bu dönemde yaşananlar, çocukların hayatı boyunca unutamayacakları kalıcı izler bırakmaktadır. Bu dönem aynı zamanda insanın en savunmasız dönemidir. Dolayısıyla günümüz çocuklarının bir kısmı çeşitli nedenlerle acımasız bir biçimde istismar ve şiddet ile karşı karşıya kalmaktadır.

Bu şiddet ve huzursuzlukların temel sebebi ise insanların, Yüce Allah'ın koymuş olduğu hukukun gereğine göre hareket etmemeleridir. Yüce Allah'ın koymuş olduğu bu hukuk, insanları hem dünya hem de ahiret saadetine ulaştırmayı amaçlamıştır. Bu sebeple biz de böyle bir önemli toplumsal sorun olan çocuk istismarını İslam hukuku açısından ele almaya çalıştık.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde konunun amacı, önemi ve kaynaklarından bahsettik. Birinci bölümde ise, Çocuk İstismarı Kavramı, Kur'an ve Sünnet'te çocuğa verilen değer çocukları, İslam Kişiler Hukuku, çocukluk devreleri ve İslam hukukunda çocukların korunmasına yönelik bir takım tedbirleri ele almaya çalıştık. İkinci ve son bölümünde de çocuk istismarını İslam Hukuku, özellikle de İslam hukukunun himaye ve korumasız olan yetim ve lakîtlar ile ilgili hükümler açısından değerlendirmeye çalıştık. Yine aynı şekilde konumuz açısından çok önemli bulduğumuz İslam hukukunun mahremiyetle ilgili hükümleri ile beraber çocukların malî istismarını önlemede çok önemli rolü olan çocukların malî velayetine de yer verdik.

Çalışmamız sırasında emeği geçen herkese, özellikle de maddî ve manevî desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Prof. Dr. Saffet KÖSE'ye şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

Muhammad Arif ABDULNAZAR

KONYA- 2012

GİRİŞ

I- KONUNUN ÇERÇEVESİ ve SINIRLARI

Çocuğa yönelik her türlü şiddet ve kötü muamele şeklinde de tanımlayabileceğimiz çocuk istismarı, çok eski tarihlerden beri var olagelmesine rağmen, günümüz dünyasında bu konu ilk defa 1926'da Henry Kempe tarafından ortaya koyulmuş ve tartışmaya açılmıştır. Ancak daha sonra zaman ilerledikçe üzerinde farklı çalışmalar ve tartışmalar yapılarak her boyutuyla tartışılan geniş bir konu haline gelmiştir.¹

Bu konu özellikle günümüzde sürekli gündemde olan ve üzerinde çokça tartışılan bir duruma gelmiştir. Bu genelde sosyoloji, psikoloji, tıp ve eğitim bilimleri gibi birçok bilim dallarında araştırma konusu olmuştur. Çocuk istismarı, başlangıcı çocuğun anne rahmine düşmesinden itibaren genelde üst sınırı 15 veya 18 yaş olarak kabul edilen çocukların farklı şahıs ve gruplar tarafından çeşitli yönlerden kötü niyetle kullanılmalarını konu edinir.

Araştırmaya çalıştığımız “**İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler**”, başlıklı konu, isminden de anlaşılacağı üzere beşerî hukuk açısından değil, sadece İslam hukuku açısından incelenecektir. Böylece araştırmamızın sınırları da büyüklerin istismarı değil çocuk istismarına karşı İslam hukuku açısından alınabilecek önleyici tedbirlerle sınırlı olacaktır. Aslında bu konu (çocuk istismarını önleyici tedbirler) bütün beşeriyetin iki dünyada da mutluluğunu sağlamak için vaz' olunmuş olan İslam Hukuku alanında ele alınmış ve bir şekilde çözüm ve önleyici tedbirler getirilmiştir.

Çocuk istismarı hukukun birçok alanını ilgilendirmektedir. Bunlar ancak araştırmamızın sınırlarını aşacağından biz sadece İslam Aile Hukukunu ilgilendiren alanlar açısından konuyu incelemeye çalıştık ve mümkün mertebede bu sınırları aşmamaya gayret ettik. Bu sebeple de diğer alanlara temas etmemeye gayret ettik.

---

¹ Oğuz Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 13.

Çocuk birçok açıdan zayıf konumda olduğundan dinî, ahlakî, hukukî ve sosyal tedbirlerin yeterli olmadığı hallerde her zaman istismara açık bir konudur. Gerek aile içinde gerekse aile içindeki çocuklara göre daha zayıf konumda bulunan yetimler ve onlardan da zayıf pozisyonda yer alan lakîtlar açısından konu ele alınacaktır.

II- ÖNEMİ ve AMACI

Bu konuyu “İslam Hukukunda Çocuk İstismarını Önleyici Tedbirler” adlı araştırma konusunu seçmemiz birkaç açıdan önemlidir. Bunların başında da, aile ve toplumun temel taşı olan çocukların, günümüz dünyasında insanlar tarafından acımasız bir şekilde her türlü kötü muameleye ve istismara maruz kaldığı gerçeğidir. Herkesin takdir edeceği üzere hemen her gün bu konuyla ilgili ya bir haber okuyor ya da izliyoruz. Yaygınlaşma eğilimi gösteren bu konuda yapacağımız araştırma İslam hukukunun tavrını olduğu kadar diğer sistemler (sosyoloji, psikoloji ve eğitim bilimleri gibi) için de katkı sağlama amacı gütmektedir.

Araştırmamızın önemli amaçlarından biri de beşerî hukukçular tarafından birçok önlem ve tedbirler alınmasına rağmen (beşerî hukukun âhiret ve inanç boyutu ağır basmamasından olsa gerek) çocuk istismarının bir türlü önlenememesi ve bu araştırmamızın bu konuda daha etkin rol alacağı arzusudur.

Ancak araştırmamızın asıl önem ve amacı, İslam Hukukçuları tarafından çocukla ilgili farklı açılardan birçok çalışma yapılmasına rağmen “çocuk istismarı”nı konu edinen müstakil çalışmanın İslam Hukuku açısından yapılmamış olmasıdır. Ya da böyle bir çalışma yapılmışsa da biz ulaşamadık. Biz araştırmamız boyunca konumuzla ilgili şu sorulara cevap aramaya çalışacağız.

- a) Çocuk istismarının ne olduğu ve kimler tarafından yapıldığı
- b) İslam Hukuk’unda çocuk istismarını önleyici tedbirler getirilip getirilmediği
- c) Eğer İslam Hukuku çocuk istismarını önleyici tedbirler getirdiyse bunların neler olduğu.

III- ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Gerek klasik İslam hukukçuları tarafından gerekse çağdaş İslam hukukçular tarafından olsun değişik zamanlarda çocuklarla ilgili bir takım çalışmalar yapılmıştır. Burada her ne kadar çocukla ilgili yapılmış olan çalışmaların tamamına yer vereme imkânımız yoksa da önemli gördüğümüz bir kaç eseri kısaca tanıtmaya çalışacağız.

a) *Camiu’Ahkamu’s-Sığâr*, Mavarau’n-Nahr bölgesinde yaşamış lakabı Mecdü’d-dîn olan Hanefî fıkıh âlimi, Muhammed b. Mahmud b. Hüseyin b. Ahmed el-Usrûşenî (v. 632/1235) tarafından Arapça olarak kaleme alınan bu eser, bizim ulaşabildiğimiz çocuklarla ilgili yazılmış ilk müstakil eser olma özelliğini de taşımaktadır. Bu eser Hanefî mezhebi esas alınarak yazıldığı için diğer mezheplerin görüşüne fazla yer verilmemektedir. Eserde Hanefî mezhebinin çocuklarla ilgili görüşlerinin neredeyse tamamına yer verilmiştir. Eserde çocukların ibadetlerinden muamelat ve münakehat ve müfarakata varıncaya kadar çocukla ilgili birçok konuya yer verilmiştir. Eser, Ebi Misa’b el-Bedrî ve Mahmud Abdurrahman el-Mun’ım tarafında tahkiki da yapılarak, Daru’l Fazile tarafından Kahire’de neşr edilmiştir.²

b) *Çocuk Hakları Beyannamesi Işığında İslam’da Çocuk Hakları*: Bu eser de, İbrahim Canan’ın, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Beyannamesini İslamî kaynaklar açısından değerlendirmek amacıyla kaleme aldığı çalışmasıdır. Yazar, bu eserde Çocuk Hakları Beyannamesinin aslında yeni bir şey olmadığını, bu hakların zaten İslam hukuku tarafından asırlar öncesinde çocuklara tanındığını İslamî kaynaklarla mukayeseli bir şekilde ortaya koymaya çalışmıştır. Eserin 2. Baskısı 1981 tarihinde Er-Tu yayınları tarafından İstanbul’da yapılmıştır.

c) *İslam Hukukunda Bulunmuş Mal ve Çocuk*, Bu eser, 1988 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Saffet Köse tarafından Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır. İki bölümden oluşan bu tezin birinci bölümünde, Lukata’ya (Bulunmuş Eşya) dâir hükümler genişçe anlatılmakta, ikinci bölümde ise, Lakî’tle ilgili hükümler mezhepler arası mukayeseli olarak ele alınmaktadır. Bu tezin baskısı yapılmamıştır.

---

² Bu eser, 1984’te İbrahim Canan tarafından Türkçe’ye de çevrilmiş ve Cihan Yayınları tarafından basılmıştır.

d) *Çocuk ve Hakları*, Orhan Çeker tarafından kaleme alınmış olan bu çalışma genel anlamda çocuklarla ilgili hükümleri ele almaktadır. Kitap ilk defa 1990 yılında 2. Baskısı da 2004 yılında Kayahan Yayınları tarafından İstanbul'da basılmıştır.

e) *Ahkamu'l-Lakîl fi'l İslâm*, Bu de Ezher Üniversitesi öğretim üyelerinden, Meryem Ahmad ed-Dağistanî tarafından 1992 yılında Arapça olarak kaleme alınmıştır. Bu eserde Lakîl (buluntu çocuk) ile alakalı neredeyse bütün fikhî meseler mezhepler arası mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır. Eser, 2002 yılında el-Matba'tu'l-İslamiyet'l-Hadîsiye tarafından Kahire'de basılmıştır.

f) *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, Celâl Erbay tarafından yazılmış olan bu eserin giriş bölümünde küçüklük kavramı, küçüklerin himayesinin önemi ve bu konunun farklı kültür ve medeniyetlerde ele alınışı üzerinde durulmuştur. Daha sonraki bölümlerde ise, çocukların korunması açısından devletin görevi, İslam hukuku açısından çocuklarla ilgili düzenlemeler, özellikle de lakîl'le ilgili meselelerden bahsedilmiştir. Yine aynı şekilde İslam hukukunun çocukların himayesine ilişkin sosyal açıdan getirdiği düzenlemelerden de söz edilmektedir. Eserin 2. Baskısı 1998 yılında Rağbet yayınları tarafından İstanbul'da gerçekleşmiştir.

g) *Kur'an'da Çocuk*, Bu eser de, İbrahim Canan tarafından kaleme alınmıştır. Bu eserde daha çok çocuğun İslamî açıdan terbiyesi üzerinde durulmuş ancak az da olsa yetim ve mahremiyet konularına da temas edilmiştir. Bu eserin, 2007 yılında Nesil yayınları tarafından 8. Baskısı da yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUK

I- ÇOCUĞUN TARİFİ

Bu konunun daha kolay anlaşılabilmesi ve çalışmamıza temel teşkil etmesi açısından öncelikle çocuk olarak isimlendirilen varlığın gerek hukuki gerekse psikolojik yönden genel hatlarıyla tanınmasının doğru olacağı düşüncesiyle burada çocuğun tanıtılmasına çalışılacaktır.

Çocuk haklarıyla ilgili yapılan çalışmalarda çocuk tanımlarının birbirinden çok farklı olmadıkları görülmektedir. Bu sebeple mevcut çalışmalardan seçilmiş birkaç çocuk tanımı üzerinde durmayı uygun görüyoruz.

Bir tanıma göre çocuk: Yaşamın doğuştan erginliğe kadar süren dönemini yaşayan varlıktır.³

Diğer bir tanıma göre ise, çocuk; gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük yurttaştır.⁴

Başka bir tanımıyla çocuk; şahsiyetin başlangıcından itibaren tam ve sağlam doğmak şartıyla reşit olduğu zamana kadarki devre içinde bulunan insan yavrusudur.⁵

Sorumlu olma durumu dikkate alınarak yapılan bir tanıma göre de çocuk; yaş küçüklüğünden dolayı henüz mükellef olmayan ve her çeşit muameleyi yapmaya yetkili bulunmayan insandır.⁶

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi çocuğun tanımlaması yapılırken genelde erginlik çağına kadar olan süreci yaşayan ve bu zaman dilimi içinde bulunan insan anlatılmaktadır. Ancak, durumu hukukî açıdan değerlendiren Orhan Çeker, çocuğa farklı bir açıdan bakmış ve tanımına “yaş küçüklüğünden dolayı” kaydını ekleyerek akıl hastası vb. gibi mükellef olmayanları ve bunak gibi tasarrufla

³ M. Akarslan, *Ana Hatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı*, s, 6.

⁴ A. Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, s, 14.

⁵ A. N. İnan, “Çocuğun Korunması ve Polis”, *AÜHFD*, XXXVII, 247.

⁶ Orhan Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 29.

bulunamayan ve hacr altında olanları tanımın dışında bırakmıştır. Bu tanımdaki “mükellef olmayan” kısmı baliğ olmayanları, “her çeşit muameleyi yapmaya yetkili olmayan” kısmı ise reşit olmayanları ifade etmek üzere tanıma eklenmiştir.

Kur’an-ı Kerim’de ise, Türkçede kullanılan çocuk kelimesinin karşılığı olan tıfl,⁷ ve sabi,⁸ kelimeleri pek fazla geçmez. Ancak çocukla ilgili hükümler, diğer anlamları yanında çocuk manasına da kullanılmış olan çok sayıda kelime etrafında oldukça geniş bir biçimde ele alınmıştır.⁹

Genel olarak baktığımızda bu kelimelerin çocuk için yapılan tanımlara paralel olarak, buluş çağına ermemiş insan için kullanıldığını görmekteyiz.¹⁰

İnsan hayatı normal şartlarda doğumla başlayıp ölümlle son bulan bir bütündür. Bununla birlikte gerek bedensel gerekse ruhî gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak kendi içinde farklı devrelere ayrılmaktadır. Genellikle çocukluk, erginlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak belirlenen bu devrelerden her biri bir önceki devrenin etkisi altında oluşmaktadır. Gerek eğitim bilimi gerekse psikoloji ve tıp bilimleri insanın bedenî ve ruhî gelişiminde çocukluk devresinin birinci derecede önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Bazı araştırmacılar, her bilim alanı kendi metotları ve amaçları çerçevesinde çocukluğu farklı devrelere ayırarak incelemektedir.¹¹

II- ÇOCUK İSTİSMARI KAVRAMI

Çocuk istismarı, literatürde farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Çocuk istismarı, anne babaların ya da toplumda çocuğun bakım, gözetim ve eğitiminden sorumlu olanların yaptıkları ya da yapmaları gerektiği halde yapmadıkları, çocuk için uygunsuz veya zararlı olduklarına toplum değerleri ve uzman bilgisinin birleştirilmesiyle karar verilen davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır.¹²

---

⁷ Nur, 24 / 31; Hacc, 22 / 5.

⁸ Meryem, 19 / 12, 29.

⁹ A’raf, 7 / 15; Tevbe, 9 / 30; Ali İmran, 3 / 40, 47; Yusuf, 12 / 19; Nisa, 4 / 11,12.

¹⁰ Meryem, 19 / 29.

¹¹ H. Hökelekli, “Çocuk”, *DİA*, VIII, 355-359.

¹² Türkan Yılmazırmak, *Çocuk İstismarı ve İhmalının Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler*, s. 11.

Bu tanımla davranışların değerlendirilmesi amacıyla hem uzman hem de toplum değerlerinin birlikte kullanımı önerilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 1999'daki Çocuk İstismarını Önleme Toplantısı Raporunda, çocuk istismarı ve ihmali, çocuktan sorumlu olan kişilerin kendilerine duyulan güveni ya da fiziksel güçlerini kullanarak çocuğun gelişimine, sağlığına ya da yaşamına zarar veren veya zarar vermekle sonuçlanabilecek davranışlarda bulunması olarak tanımlanmıştır.¹³

Bu tanımda ise, çocuğun gelişimine yönelik tehditler vurgulanmaktadır. David Gil 1981 yılında çocuk istismarı ve ihmali, “insanların yaptıkları (veya yapmaları gerektiği halde yapmadıkları) davranışlardan ya da insanların yarattıkları veya tolere ettikleri koşullardan dolayı, çocuğun gizil güçlerini ortaya koymasının, yeteneklerini geliştirmesinin engellenmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımla da çocuğun gelişiminin engellenmesine yol açabilecek davranışların da çocuğun istismarı ve ihmali kapsamına alındığı görülmektedir.¹⁴

Dünya Sağlık Örgütü, bir yetişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan ve çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen davranışları çocuk istismarı olarak tanımlamaktadır.¹⁵

Genel anlamda istismar, “çocuk istismarı ve ihmali” 18 yaşın altındaki çocuğun, onun bakım, gözetim ve sorumluluğunu üstlenen kişi ya da kurumlar tarafından, çocuğun gelişimini herhangi bir şekilde zedeleyici biçimde fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal zarar görmesi olarak tanımlamaktadır. Bir eylem, o eylemi gerçekleştirenin niyetine göre değil de çocuğun üzerinde yarattığı etkiye göre istismar teşkil eder.¹⁶

Yapılan araştırmalar, istismar niteliği taşıyan olayların azalmayıp aksine gün geçtikçe arttığını göstermektedir. Bu da iki ihtimali akla getirmektedir. İlki, çocuk istismarı konusundaki bilincin artmasına bağlı olguların daha çok rapor edilmesi ve

---

¹³ Yılmazırmak, s, 11.

¹⁴ Yılmazırmak, s, 11.

¹⁵ Kara, Ümit, Gökalp, “Çocuk İstismarı”, *ÇSHD*, y, 2004, sy, 47, s, 140.

¹⁶ Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s, 9.

kayıtların daha düzenli tutulmaya başlanması, ikincisi ise toplumdaki şiddet eğiliminin artmasıdır.¹⁷

Özellikle de dünyanın birçok yerinde araştırmalar yapan Save The Children adlı örgüt tarafından yayınlanan rapora göre Avrupa ve Asya kıtalarında sadece dernek merkezlerinin mevcut olduğu yerlerde yapılan araştırmaya göre 9-17 yaşları arasındaki çocuklarda her 10 çocuktan 6 sında yanlış bir şey yaptıklarında ebeveynleri tarafından dayak yemeye maruz kaldıkları ve bu şekilde istismara uğradıkları belirtilmektedir.¹⁸ Yukarıdaki tariflerden anlaşılacağı gibi çocuk istismarı sadece tek bir çeşit olmayıp yani sadece fiziksel olmayıp çocuklar çok farklı şekillerde istismara maruz kalmaktadırlar. Bu yüzden biz de burada çocuk istismarının çeşitlerinden bahsedeceğiz.

III- ÇOCUK İSTİSMARININ ÇEŞİTLERİ

Yukarıdaki tanımlardan da yola çıkarak çocuk istismarını fiziksel istismar, duygusal istismar, cinsel istismar, ekonomik istismar ve madde bağımlılığı istismarı olmak üzere kısaca beş ayrı başlık altında açıklamaya çalışacağız.

A) Fiziksel İstismar

Çocuk istismarının bu türü, çocuğun ve ergenin anne-babası, bakım, gözetim ve terbiyesinden sorumlu olan veya diğer yetişkinler tarafından bedensel olarak örselenmesi ya da herhangi bir şekilde çocuğa fizîken verilen zarardır. Bu örselenme ve zarardan doğan bedensel zedelenme, örselenmenin süresi ve örselenen çocuğun yaşı, fiziksel istismarın yol açacağı zararları belirlemektedir. Fiziksel istismar yetişkin tarafından yapılan sürekli ve sistemli bir davranış biçimidir. Çocuğa yönelik kötü muamele devamlı yapılırsa bu fiziksel istismar kapsamına girer.¹⁹

Kavram olarak fiziksel istismarı, kaza sonucu olmayan ve çocukta fiziksel bir hasara, yaralanmaya ve hatta ölüme neden olabilen tüm erişkin davranışlarını kapsayan bir kavramdır. Örneğin çürükler, morarmalar, çıkık ve kırıklar ve baş travmaları, fiziksel istismar sonucu olarak sıkça rastlanan hasarlar arasında yer

---

¹⁷ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, s. 53.

¹⁸ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 13.

¹⁹ Adnan Kulaksız, *Ergenlik Psikolojisi*, 191.

almaktadır. Özellikle istismar tespiti yapılırken aşağıdaki belirtilere dikkat edilmesi gerektiği önerilmektedir.²⁰

- Çürük, kırık kemik, yumruk izi, şişlikler, eksik ve koparılmış saç, sigara yanığı, ısırık izi

- Yaralanma sıklığı

- Yaraların ya da kırıkların farklı iyileşme düzeylerinde olmaları

- Yaralanma biçiminin aile ve çocuk tarafından mantıksal bir biçimde açıklanamaması.²¹

Yine yapılan bazı çalışmalar dikkate alındığı zaman, annelerin öğrenim düzeyi azaldıkça çocukların fiziksel istismar ve ihmal davranışının da arttığı görülmektedir. Yine aile tipi ve anne yaşı, ekonomik durum, alkol kullanımı, eşinden dayak yiyen annenin çocuğunu istismar etmesi ve bakmakla yükümlü oldukları çocuk sayısının fazla olması da fiziksel istismar davranışını tetikleyen nedenlerdir.²²

Fiziksel istismara aile ve çevresinde değil bunların dışında okullarda da sık rastlanmaktadır. Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği (ÇİKORED) 'nin yaptığı çalışmalarda, okullarda fiziksel olarak cezalandırılan çocuk oranı %85 olarak bulunmuştur. Fiziksel istismarın en çok görüldüğü biçim ise bedenine yönelik uygulanan cezalardır.²³

Anne baba tarafından tedip hakkı çerçevesinde çocuklar üzerinde uygulanan bedensel cezalar gözle görülen fiziksel örselenmelerle birlikte, öz saygının yitirilmesi, kaygı ve korku, saldırganlık, yıkıcılık gibi vücuttan anlaşılmayan duygusal örselenmelere de neden olmaktadır.²⁴

Fiziksel istismar en çok görülen istismar tiplerinden birisidir. Özellikle dayacağı bir eğitim aracı ve disiplin yöntemi olarak gören bazı toplumlarda ise, diğer toplumlara nazaran daha çok rastlanmaktadır. Kısaca fiziksel istismar, çocuğa şiddet

---

²⁰ Şeyda Kozcu, *Çocuk İstismarı ve İhmali*, s, 382.

²¹ Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s, 22.

²² Güler, Uzun, Boztaş, Aydoğan, “Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler”, *CÜTFD*, yıl, 2002, sy, 24, s, 133.

²³ Sema Öztürk, s, 23.

²⁴ Sevgi Usta, “Anne Babaların Tedip Hakkı”, *İÜSBFD*, yıl, 1994, sy, 8, s, 15.

uygulanmasıdır.²⁵ Fiziksel istismar için birçok farklı tanım yapılmasına rağmen hepsinin ortak özelliği, çocuğun sağlığını olumsuz yönde etkileyen ve çocuğun vücudunda bir takım izler bırakan yaralanmaların bulunmasıdır.

Fiziksel olarak istismar edilen çocuklarda gerçeklik algısında ve tüm düşünme süreçlerinde bozulmalara rastlanmaktadır. Ayrıca saldırgan davranışlar, dürtü kontrolünde zayıflık ve anti sosyal davranışlar görülmektedir. İstismar bilişsel gelişime de engel olmaktadır. Fiziksel istismara uğramış çocuklar dil ve algısal becerilerinde gelişim gerilikleri göstermektedir.²⁶

Fiziksel istismarın çeşitli kategorileri var ama biz konumuzun gereği fazla ayrıntıya girmeden duygusal istismardan biraz bahsetmeye çalışacağız.

B) Duygusal İstismar

Gündelik yaşamda en çok rastlanan istismar türlerinden biri de duygusal istismardır. Duygusal istismarın temelinde çocuğun psikolojik hasar görmesi bulunmaktadır. Bu hasarın da iki önemli nedeni vardır:

a) Çocuklara bakmakla yükümlü kişiler tarafından olumsuz olarak etkilendikleri tutum ve davranışlara maruz kalmaları

b) Çocukların ihtiyaç duydukları sevgi, ilgi ve bakımdan mahrum bırakılmaları.²⁷

Duygusal istismar, yine iki önemli özelliği ile diğer istismar türlerden önemli ölçüde ayrılır:

a) Fiziksel ve cinsel istismarlarında olduğu gibi somut fiziksel bulguların bulunmayışı

b) Tek başına bulunabileceği gibi diğer istismar türleriyle beraber de bulunabilmeleri. Mesela cinsel ya da fiziksel istismara maruz kalan biri aynı zamanda duygusal istismarla da karşı karşıyadır.²⁸

Duygusal istismar, istismar çeşitleri arasında, işlenen fiiller ve sonuçları bakımından görülüp saptanması ve ölçülebilmesi daha güç olan bir istismar türüdür. UNICEF'e göre, çocuğun nitelik, kapasite ve arzularının devamlı olarak

---

²⁵ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 59.

²⁶ Sema Tuna, *Aile İçi Çocuk İstismarı: Annelerin Bazı Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi*, s, 42.

²⁷ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 229.

²⁸ Polat, I, 229.

kötülenmesi, sosyal ilişkiden yoksun bırakılması, çocuğun sürekli olarak insanüstü güçlerle, sosyal açıdan ağır zararlar verme veya terk etme ile tehdit edilmesi, çocuktan yaşına veya gücüne uygun olmayan taleplerde bulunulması ve çocuğun topluma aykırı düşen çocuk bakım ve yöntemleri ile yetiştirilmeye çalışılması duygusal istismardır.²⁹

Yine çocuğun bakım, gözetim ve eğitimi ile yükümlü kişilerin, toplumsal değerler ve uzmanların bilimsel görüşleri açısından çocuğa zarar verici olarak nitelendirdikleri bazı davranışlarda bulunarak ve diğer bazı davranışlarda bulunmayarak çocuğa zarar vermeleri de duygusal istismarı olarak değerlendirilmiştir.³⁰

1983 yılında toplanan Uluslar arası duygusal istismar toplantısında uzmanlar şu ortak tanım üzerinde fikir birliği beyan etmişlerdir:

Duygusal istismar; çocuk ve gençlerin psikolojik olarak kötüye kullanılması, yapılan veya yapılması gerekli olan şeylerin ihmal edilmesi, toplumsal ve bilimsel ölçütlere göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları tespit edilen davranışlardır. Bu davranışlar yaş, statü, bilgi ve pozisyon gibi özellikleriyle çocuk veya gencin üzerinde güç sahibi olan kişi veya kişiler tarafından gerçekleştirilir. Bu tür davranışlar çocuğun davranışsal, bilişsel, duygusal veya fiziksel gelişimine o anda ya da gelecekte zarar verme potansiyeli taşıyan ve zara veren davranışlardır.³¹

Duygusal istismar ve ihmal oldukça sık olmakla birlikte, gerek fark edilmesinde, gerekse tanımlanmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında diğer istismar türlerine göre daha fazla güçlük yaşanmaktadır. Fiziksel ve cinsel istismar türlerinin çoğunda duygusal istismar ve ihmal de yer almaktadır. Çocuğa bağırma, başkaları önünde küçük düşürme, gururunu incitme, çocuğu fiziksel şiddet uygulamakla tehdit etme, çocuğun duygu ve düşüncelerini açıkça ifade özgürlüğünü elinden alma, kendi gibi düşünüp davranmaya zorlama, çocuğun hareket özgürlüğünü kısıtlama, kendi aile bireyleriyle veya arkadaşlarıyla iletişimini yasaklama, çocuğun istediği gibi

---

²⁹ Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s, 27.

³⁰ Sema Öztürk, s, 27.

³¹ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 230.

giyinme özgürlüğünü kısıtlama gibi fiziksel bir baskı olmaksızın uygulanan ve ruh sağlığını bozucu eylemlerin tümü duygusal istismar kapsamındadır.³²

Fiziksel ve cinsel istismarın olmadığı durumlarda da duygusal istismar gerçekleşebilir. Bu şekliyle, duygusal istismar çocuk ve ergenlerin yaşadığı en sık görülen istismar ve ihmal tipi olduğu söylenebilir. Ancak fiziksel ve cinsel istismardan daha zararsız gibi yorumlandığından uzun süre konuyla ilgili çalışmalar sınırlı kalmıştır. Duygusal istismar neredeyse çekirdek aile oluşumu içinde kaçınılmazdır ve diğer üyelerden çok çocuklara daha fazla zarar vermektedir. Fiziksel ve cinsel istismar medikal ve yasal sistem içerisinde tanımlanmış olmasına rağmen, çocuklarda duygusal istismar konusunda tanımlama ve yakalama oldukça zordur. Ne var ki bütün fiziksel istismarlar duygusal istismarı da içerir, fiziksel yaralar iyileşse de duygusal parçalardaki olumsuz etki uzun süre devam eder. Ayrıca çocuk, fiziksel ve cinsel istismar olmadan da duygusal istismara maruz kalabilir ve bu durumdan acı çekebilir.³³

Duygusal istismar, kapsamı ve sınırlarının tanımlanması çok zor olan bir istismar türüdür. Çocuğuna çok düşkün olan aşırı koruyucu anne, çocuğa özgürlük ve sorumluluk tanımayan baskıcı baba, kız çocukların eğitim ve öğrenimini engelleyen aileler, gereksiz yere çocuk ve gençleri suçlayan toplumsal kurumlar vs. duygusal istismarın günlük yaşamda yer alan, ancak fark edilmeyen birer yansımalarıdır. Bundan başka alaylı konuşma, değer vermeme, isim takma, sık eleştirme, aşırı baskı, aşırı sorumluluk ya da özgürlük, kardeşler arasında ayırım yapma gibi toplumda sık sık görülen davranışlar da duygusal istismar kapsamına girmektedir.³⁴

Eğer yetişkin davranışlarından dolayı çocuğun fiziksel, bilişsel, psikososyal ve duygusal gelişiminde hemen ya da ileride bir duraklama, gerileme, engelleme görülüyor ise yetişkinlerin bu davranışları, duygusal istismara yol açan davranışlar olarak kabul edilmektedir.³⁵

---

³² Sema Öztürk, s, 27.

³³ Şeyda Uzun, *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, s, 33; Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s, 29.

³⁴ Özcan Köknel, *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, s, 311.

³⁵ Sema Öztürk, s, 29.

Çocuğun davranışlarının yaratıcılığını kısıtlayacak biçimde aşırı derecede denetlenmesi, kendi tercihleri dışında seçimlere zorlanması, örnek çocuk olmaya zorlanması da duygusal istismar sayılabilir. Bunun yerine, çocuğun kişiliğini ve yeteneklerini kabullenmek ve bu özelliklerine saygı duymak gerekmektedir. Duygusal istismarın tanımı, çocuğun duygusal, sosyal ve kişilik gelişimini engelleyici tüm davranışları içermektedir. Bu durumlara hem aile içinde bireysel boyutta aşağılanma, eleştirilme, reddedilme, korkutulma, tehdit edilme gibi hem de toplumsal ve kültürel boyutta rastlamak mümkündür.³⁶

Bazı araştırmacılar da konuyla ilgili yaptıkları araştırmalarda, doğrudan ve şiddetli duygusal istismarın, çocuklardaki birçok davranış problemleri ve öğrenme güçlükleriyle (yalancılık, hırsızlık, düşük benlik kavramı, aşırı bağımlılık, başarısızlık, depresyon, saldırganlık gibi) yakından ilişkili olduğuna dikkat çekmektedirler.³⁷

Bir başka tanıma göre ise, duygusal istismar en yaygın olarak yapılan istismar şekli olmakla birlikte, çocuk ve ergene duygularını rencide edecek biçimde davranılması anlamına gelmektedir. Çocuk ve ergenin kendisini (bedenini ve kişiliğini) olumlu biçimde algılamasını, değerlendirmesini ve geliştirmesini engelleyici her türlü olumsuz uyarı kullanma, duygusal bakımdan kötü muamele yapmak demektir.³⁸

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda aileden uzaklaşma, gergin olma, bağımlı kişilik, değersizlik duyguları geliştirme, uyumsuzluk ve saldırgan davranışlarda bulunmaya sık rastlanır. Duygusal istismar, fiziksel istismar ve cinsel istismar veya ihmalle beraber ortaya çıkabileceği gibi tek başına da görülür. Aynı zamanda duygusal istismara bağlı zararlar fiziksel istismar kadar zedeleyicidir, buna karşın bulguları daha gizlidir.³⁹

Yine bazı araştırmacılara göre, duygusal istismara maruz kalan çocuk ve gençler bunlardan; davranışı yapan kişi ile olan yakınlık derecelerine, davranışın

---

³⁶ Sema Öztürk, s, 29.

³⁷ Şeyda Kozcu, *Çocuk İstismarı ve İhmali*, s, 383.

³⁸ Kulaksız, *Ergenlik Psikolojisi*, 196.

³⁹ Kara, Biçer, Gökalp, "Çocuk istismarı", *ÇSHD*, yıl, 2004, sy, 2, s, 143.

süresi ve sıklığına, yaşlarına ve davranış kendilerine yapıldığı sırada içinde buldukları psikolojik duruma bağlı olarak değişik derecelerde etkilenirler.⁴⁰

Duygusal istismarda tek bir nedenden çok, çocuk, ana baba ve çevrenin etkileri üzerinde durulmaktadır. Bu tür istismarı gerçekleştirenler, görüldüğü gibi çocuğun birinci derecede bakım, gözetiminden sorumlu olan şahıslardır.

Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda birçok duygusal, davranışsal, gelişimsel ve sosyal bozukluklar ortaya çıkmaktadır. Bu tür istismar ve ihmal, uzun dönem psikolojik işlevsellik üzerinde diğer istismar ve ihmallerden daha fazla etkiye sahiptir. Duygusal istismar ve ihmale maruz kalan çocuklarda sosyal ilişkilerde bozukluk, kendine güveni azalma, intihar davranışı ve birçok başka psikolojik bozukluklar görülebilmektedir. Bu tür istismar ve ihmal kişilik bozuklukları için de bir risk oluşturmaktadır.⁴¹ Diğer istismar türleri ekonomik ve sosyokültürel çevreye göre vuku bulurken duygusal istismar toplumun her kesiminde görülmektedir. Refah ve eğitim seviyesi yüksek ailelerde de göze çarpmaktadır.

Böylece duygusal istismardan da biraz bahsettikten sonra şimdi de cinsel istismarı ele almaya çalışacağız.

C) Cinsel İstismar

Çocuğun bir yetişkin tarafından; cinsel uyarı ve doyum için kullanılması, fuhûşa zorlanması, pornografi gibi suçlarda cinsel obje olarak kullanılması cinsel istismardır. Genital bölgeye dokunma, teşhircilik, pornografi, ırza geçmeye kadar çok geniş yelpazedeki tüm davranışları kapsamaktadır. Cinsel istismarın mutlaka şiddet içermesi gerekmez, çocuğun rızasının olup olmadığına da bakılmaz.⁴²

Dar anlamda cinsel istismar kız ya da erkek çocuğun yetişkin tarafından cinsel tatmin amacıyla doyum aracı olarak kullanılmasıdır.

Geniş ifadesi ile cinsel istismar psiko-sosyal, fizyolojik ve cinsel gelişimini daha tamamlayamamış ve yaşı küçük olan bir çocuğun bir yetişkin ya da kendisinden en az 4 yaş büyük bir kişi tarafından cinsel haz ya da ticari olarak maddî kazanç elde

---

⁴⁰ Kulaksız, s. 197.

⁴¹ Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s. 32.

⁴² Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 94.

etmek amacıyla, zorla ya da ikna edilerek, çocuğun rızası olsun veya olmasın ırzına geçilmesi, müstehcen sözlere maruz bırakılması, yetişkinin cinsel içerikli olarak okşamaya yöneltilmesi veya zorlanması, çocuğun pornografide ya da fuhuşta kullanılması, çocuğa pornografik materyal izlettirilmesi, teşhircilik vb. gibi cinsellik içeren davranışlara maruz bırakılması olarak tanımlanmaktadır.⁴³

Başka bir tanıma göre de, “Cinsel istismar, cinsel doyumunu çocuklarla ilişkide arayan cinsel açıdan yetersiz kişilerce başvurulmuş bir suç çeşidi sayılmaktadır. Toplumca kabul edilmeyen ve duygusal açıdan en yoğun yaşanan cinsel istismar türünün, aile içinde ya da çocukla kan bağı olan kişiler arasında olduğu da bilinen bir gerçektir. Ancak bu tür vakaların belirlenmesi oldukça güçtür.”⁴⁴

Cinsel istismara uğrama, cinsiyetler arasında farklılıklar göstermekte ve erkek çocuklara oranla kız çocuklarında üç kat daha fazla görülmektedir. Faillerin çoğu 20-40 yaşları arasında olup, hafif derecede kadın üstünlüğü vardır, ancak sadece cinsel istismar açısından bakıldığında erkekler daha ön planda yer almaktadır.⁴⁵

Netice itibarıyla çocuklarda cinsel istismar önemli bir toplumsal sağlık sorunudur ve uzun dönem olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Bu sonuçlar için tek bir belirti yoktur, ancak cinsel istismar bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir. Örneğin cinsellik üzerine etkiler, davranışsal etkiler ve kişilik gelişimine etkiler şeklinde de ortaya çıkabilir. Aynı şekilde cinsel istismara uğrayan çocuklarda, zamanla ihanet duygusu, acizlik duygusu, utanç, suçluluk gibi kavramlar çocuğun benlik algısına karışır ve kendini böyle algılamaya başlar böylece hayatı boyunca bu etkileri üstünden atamaz.⁴⁶

Cinsel istismarın da üzerinde kısaca durduktan sonra çocuk istismarının diğer bir türü olan ekonomik istismar konusu üzerinde durmak istiyoruz.

---

⁴³ Yusuf İnci, *Çocukların Cinsel Suistimalı ve İstismarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Boyutları*, s. 77.

⁴⁴ İnci, s. 78.

⁴⁵ Kara, Ümit, Gökalp, “Çocuk İstismarı”, *ÇSHD*, yıl, 2004, sy, 47, s, 143-144; Nimet, Özlem, Selver, “Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri”, *FSHD*, yıl, 2007, sy, 4, s, 15.

⁴⁶ Nimet, Özlem, Selver, “Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri”, *FSHD*, yıl, 2007, sy, 4, s, 18-19.

D) Ekonomik İstismar

Ekonomik istismar; çocuğun çalışmaya erken yaşta başlatılması, çalışma nedeni ile ya da çalıştığı sırada yeterli eğitim alamaması, fiziksel ve ruhsal sağlığına fiziksel, duygusal ve ahlakî gelişimine uygun olmayan işlerde ve koşullarda çalışması, çalışma süresinin uzunluğu nedeniyle uyku, dinlenme, eğlenme, sosyal ilişkiler kurma gibi temel ihtiyaçlarını yeterince karşılanmaması, çalışma ortamında fiziksel, duygusal ya da cinsel istismar biçimleriyle karşılaşılma durumudur.⁴⁷

Günümüz toplumlarının en önemli sorunlarından birisi de çocuk emeğinin istismar edilmesi ya da diğer bir ifade ile çalışan çocuklar sorunudur. Devlet İstatistik Enstitüsü 1994 yılı çocuk anketi sonuçlarına göre; Türkiye’de 6-14 yaş grubunda ekonomik işlerde 1 milyon 8 bin çocuk çalıştırılmaktadır. Çocukların çalışma nedenleri yine Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları ile yakından ilgilidir. Gelir dağılımında giderek artan adaletsizlik, yaygınlaşan yoksulluk, köyden kente hızlı göçler ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik sorunlar, kaçak işçiliğin artması, çocuk emeğinin ucuz olması ve işverenin ucuz işgücünü tercih etmesi sonucunda çalışan ya da çalışma yaşamına zorlanan çocuk sorunu ortaya çıkmaktadır.⁴⁸

Yine yapılan araştırmalara göre çocukların bu durumlarla karşı karşıya kalmalarında maddî sorunları nedeniyle bizzat anne babalar aracılık yapmaktadır.⁴⁹ Özellikle de kırsal kesimde yaşayan aileler hem üretim hem tüketim birimidir. Aile üyeleri yaşamsal ihtiyaçlarını zirai üretim yaparak karşılamaktaydı. Tarımdaki ücretsiz aile işçiliğinin yaygınlığı, üretimdeki düşük verim ve atıl nüfusun çok olması kentlere göçün artmasına neden olmuştur.⁵⁰

Kente göç ettiklerinde aile üretimden tamamen uzaklaşmış ve sadece tüketim birimi olarak yer almış olur. Böylece kent yaşamının getirdiği masraflar, sosyal güvenceden yoksunluk çocukların çalıştırılmasına neden olmuştur. Çocuk işçiliğinin

---

⁴⁷ Dilek Erol, *Okuöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları*, s, 13.

⁴⁸ Güven, Haluk, Aynur, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme”, *FSHD*, yıl, 2009, sy, 12, s, 59.

⁴⁹ Recep Çiğdem, “Çocuk İstismarı ve İhmali”, s, 187.

⁵⁰ Güray Bayraktar, *Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Özellikleri Açısından İncelenmesi: Ankara Sakarya Caddesi Örneği*, s, 17

temelinde ise yoksulluk, işsizlik, ebeveynlerin eğitimsizliği ve bilinçsizliği yer almaktadır.

Çalışan çocukların çoğu aile gelirine katkı sağlamak için çalışmakta ya da çalıştırılmaktadırlar. Yapılan araştırmalarda çalışan çocukların çalışma nedenleri ele alındığında ise; %38,4'u aile gelirine katkıda bulunmak, %19,8'i hane halkının ekonomik faaliyetine yardım etmek, %15,9'u ailesi istediği için, %10,4'u is öğrenmek meslek sahibi olmak için, %6,3'u kendi ihtiyaçlarını karşılamak için, %5,1'i hane halkının borçlarına yardımcı olmak için çalışmaktadır.⁵¹

Böylece geleceğin umudu olan çocuklar gelecekte toplumun refahı için iyi bir şekilde hazırlanması gerektiği halde istismarcıların kurbanı olmakta, fiziksel ve psikolojik gelişimlerini tamamlamamış olan çocukların herhangi bir işte çalıştırılması çocukların psikolojik, zihinsel ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte, aile içi iletişimin bozulmasına, iş ortamında çeşitli hastalıklara yakalanmalarına yol açabilmektedir.⁵²

Görüldüğü gibi neticede bu da adeta çocukların hayatını karartan sosyal bir sorun olup, tedavi ve mücadele edilmesi gereken ciddî bir toplumsal hastalıktır.

E) Madde Kullanımı İstismarı

Aslında çocuklarda madde kullanımı da başlı başına bir istismar türü olarak sayılması gereken bir konudur. Zira bir çocuk madde kullanıp kullanmama tercihiinde bulunabilecek durumda değildir.

Madde kullanan çocuklar, maddenin etkisinde kalarak çok farklı şekillerde istismara maruz kalmaktadırlar. Aynı şekilde madde kullanan çocuklar genellikle aileleri tarafından ihmal edilmektedir. Bu sebeple de madde kullanan çocukların istismara maruz kaldıkları rahatlıkla söylenebilecek bir durumdur. Yine daha ekonomik bağımsızlıkları olmayan çocuklar madde kullanımını devam ettirmek için de uyuşturucu tacirlerinin pençelerine daha rahat düşebilmektedirler. Uyuşturucu

---

⁵¹ Geniş Bilgi İçin bk: Yener Şişman, "Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri", *SBD*, yıl, 2006, sy, 2, s, 269-271.

⁵² Güray Bayraktar, *Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Özellikleri Açısından İncelenmesi: Ankara Sakarya Caddesi Örneği*, s, 17

satıcılar olarak daha çok çocukların tercih edilmesindeki sebep de çocukların madde satışı nedeniyle yakalandıklarında daha az oranda ceza almalarıdır.⁵³

Yine madde kullanımının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilere bakıldığında da madde kullanımının bir istismar türü olduğu rahatlıkla anlaşılacaktır. Bu konudaki yapılan araştırmalara bakıldığında madde kullanım ve bağımlılığının çocuklar için ne kadar Zararlı olduğu rahatlıkla anlaşılacaktır. Örneğin yapılan bir araştırmaya göre, 8-15 yaş arasında sigara ile temasın, solunum fonksiyonlarında azalma ve hırıltılı solunum ve diğer solunumsal hastalıklar daha büyük yaşta sigaraya temas edenlere oranla daha çok rastlanmaktadır.⁵⁴

Yani sigaraya ne kadar erken yaşta başlanırsa sigarayla ilişkili hastalıklara yakalanma riski o kadar fazladır. Yapılan başka bir araştırmaya göre de, madde bağımlılarını bekleyen muhtemel sorunlar kısaca şunlardır:

a) Bedensel sorunlar; duyu organlarında, merkezi sinir sisteminde solunum sistemi, kan dolaşım sistemi, boşaltım ve üretim sisteminde bozukluklar oluşur.

b) Ruhsal sorunlar; şüphe, sıkıntı, depresyon, sürekli görünen hayaller, uyku bozukluğu, gerginlik ve çeşitli ruhsal bozukluklar vs. meydana gelir.

c) Sosyal sorunlar; madde bağımlılığı ailevi, ekonomik ve başka bir sürü toplumsal sorunları beraberinde getirir.⁵⁵

Sonuç olarak, madde kullanımı çocukların tüm yaşamını etkileyecek sonuçlar doğurur ve çocukluk döneminde başlayan bağımlılık, tüm yaşam kalitesini azaltacaktır.⁵⁶ Mesela madde kullanımı alışkanlığı kazanan bir çocuk böyle bir alışkanlığı olmayan çocuklara nazaran daha az eğitim görecektir, daha kötü koşullarda yaşayacaktır, daha kötü işlerde çalışacaktır ya da hayatının bir kısmını hapis hanelerde geçirmek zorunda kalacaktır tüm hayatı boyunca bu alışkanlığın olumsuz etkilerini hissederek yaşayacaktır.

---

⁵³ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 305.

⁵⁴ Tefik Özlü, "Çocuk ve Sigara", s, 75.

⁵⁵ Aysin Kurtuluş, "Madde Bağımlılığı Nedenleri Zararları ve Önlem Konusunda Öneriler", s, 88-89.

⁵⁶ Polat, I, 305.

IV- ÇOCUK İHMALİ

Çocuk ihmali, genellikle, ailenin veya çocuktan sorumlu kişilerin, çocuğa karşı en temel mükellefiyetlerini yerine getirmemesi şeklinde tarif edilir. İstismar ve ihmali birbirinden çok zor olmakla birlikte bu ikisini birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır.⁵⁷

Her ne kadar çocuk istismarı ve ihmalinin birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değilse de bazı araştırmacılar ikisini şu şekilde ayırmaya çalışmışlardır: İhmal, ailenin veya çocuktan sorumlu kişilerin, çocuğa karşı yükümlülüklerini yerine getirirken durumun ve koşulların gerektirdiği dikkat ve özeni göstermemesi olarak tanımlanmıştır. İstismar ise, ailenin veya çocuktan sorumlu kişi veya diğer şahısların, çocuğu fiziksel, duygusal veya cinsel şiddete maruz bırakarak psiko-sosyal yönden gelişimini engelleyecek tutum ve davranışları olarak tarif etmişlerdir.⁵⁸

Çocuk ihmali ya da pasif çocuk istismarı, anne baba veya bakıcıların çocuğun iyi yetişmesi, iyi giyinmesi ve her bakımdan iyi durumda olması için gerekli temel ihtiyaçlarının mesela bakım, gözetim, koruma, beslenme, tıbbî bakım ve eğitiminin ihmal edilmesidir. Yine ihmal, yapılan istatistik araştırmalara göre, ilgili kurumlara yansıyan çocuk olgularının yarısının ihmal kökenli olduğuna bakılırsa yaygınlık açısından hiç de küçümsenecek bir konumda değildir.⁵⁹

Aynı şekilde ihmal de fiziksel, duygusal, eğitimsel ve tıbbî ihmal olarak karşımıza çıkabilir. Çocuğun en üst düzeyde gelişimini sağlayacak duygusal paylaşımın olmaması duygusal ihmal, çocuğun sağlıklı gelişmesini olumsuz yönde etkileyecek şekilde tıbbî bakımı yaptırmama, geciktirme ya da önerilere uymama tıbbî ihmal, çocuğun yetenek ve becerilerine uygun eğitim olanaklarından yoksun bırakılması ya da desteklenmemesi eğitim ihmali, kurum ve kuruluşların sorumlu oldukları alanlarda duyarsız davranmaları sonucu oluşan durumlar sosyal ihmal olarak adlandırılmaktadır. İhmal, özellikle de büyüme geriliği olan, psiko-sosyal

⁵⁷ Şeyda Kozcu, *Çocuk İstismarı ve İhmali*, s, 38

⁵⁸ Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s, 11.

⁵⁹ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 249.

uyum güçlüğü çeken, eğitimsel ihtiyaçları karşılanmayan çocuklarda düşünülmelidir.⁶⁰

Çocuk doğumuyla birlikte büyüme süreci içinde ailesiyle kurduğu etkileşimden çıkardığı sonuçları benimseyerek kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır. Çocuk ebeveynine sadece bakım, gözetim ve beslenme, barınma ve giyinme bakımından değil, aynı zamanda ilgi ve sevgi bakımından da ihtiyaç duyar.

Çocuk sevgi, şefkat ve merhamet dolu ve huzurlu bir aile ortamında kurduğu temellerle davranışlarını, sosyal ilişkilerini ve topluma uyumunu düzenler. Bu sebeple nesillerin iyi yetişmesi, ebeveynlerin tutum ve davranışlarına bağlıdır ve onların eseridir. Dolayısıyla ana babaların çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, çocuğun yetiştiği ortam, çevresindeki diğer yetişkinlerin davranışları çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından son derece önem arz etmektedir.⁶¹

Çocuk istismarı ve ihmali, çocuk sağlığını tehdit eden, günlük yaşamda sık rastlanan, karmaşık nedenleri ve trajik sonuçları olan, tıbbi, hukukî ve psiko-sosyal kapsamlı ciddi bir sorundur. Bazı araştırmacılara göre çocuk istismarı ve ihmali; çocuğun, ruh ve beden sağlığını olumsuz olarak etkileyen her türlü tutum ve davranışla karşı karşıya kalmasıdır. Bu davranışlar fiziksel ya da cinsel saldırı, duygusal örseleme ya da fiziksel veya duygusal olarak çocuğu ihmal etme biçiminde de olabilir.⁶²

Yine bir grup araştırmacıya göre ise, çocuk istismarı ve ihmali, çocuklara anne-babaları veya onlara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli kişiler ya da yabancılar tarafından sağlıklarına zarar veren fiziksel, duygusal, zihinsel ya da sosyal gelişmelerini engelleyen tutum ve davranışlara maruz bırakılmaları olarak tanımlamaktadırlar.⁶³ Çocuk ihmali ve istismarını çocuk sağlığını ve refahını zedeleyen, çocukta yaşamı boyunca kalıcı izler bırakan bir sağlık sorunu olarak

---

⁶⁰ Güven, Haluk, Aynur, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme”, *FSHD*, yıl, 2009, sy, 12, s, 60.

⁶¹ Pınar Bayhan, “Dövülen Çocuklar”, *SHD*, yıl, 1998, sy, 8, s, 24.

⁶² Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s, 10.

⁶³ Güler, Uzun, Boztaş, “Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler”, *CÜTFD*, sy, 24, yıl, 2002, s, 129.

gören araştırmacılar; istismar ve ihmal edilen çocuklarda depresyon belirtileri, davranış bozukluğu, öğrenme güçlükleri, sıklıkla alkol ve bağımlılık yapan maddeleri kullanma gelecekte başkalarına ve kendine şiddet (intihar) uygulama, konuşmada gecikme, okulda başarısızlık, düşük öz saygı ve benlik kavramlarının zayıf olması ve gelecek konusunda beklentilerin düşük olması gibi olumsuzlukların görüldüğünden bahsetmektedirler.⁶⁴

V- ÇOCUK İSTİSMARININ NEDENLERİ

Çocuk istismarının altında yatan nedenlerin genel olarak üç grupta toplandığı görülür. Şöyle ki:

- Ebeveynlerle (Ana- Baba) ilgili sebepler,
- Çocuğun yakın çevresiyle ilgili sebepler,
- Çocuğun bizzat kendisinden kaynaklanan sebepler.

A) Ebeveynlerle (Ana-Baba) İlgili Sebepler

Yapılan araştırmalarda istismara uğrayan çocukların ebeveynlerinde istismara neden olabilecek bazı ortak özellikler tespit edilmiştir. Örneğin,

- Anne babanın, özellikle de annenin yaşı çok gençtir.
- Kendi geçmişlerinde istismara maruz kalmışlardır.
- Özgün kişilik bozuklukları vardır.
- Öz saygıları düşüktür, yetersizlik ve değersizlik duygularına sahiptirler.
- Çocuğun gelişimi, davranışları ve duygusal tepkileri konusunda gerçek dışı beklentileri vardır.
- Anne psikolojik yönden donuk veya nörotik özelliklere sahiptir, anneliği zayıftır annelik görevini gereği gibi yerine getiremez.
- Baba saldırgan olabilir, bazen suç kaydı vardır.

---

⁶⁴ Sema Öztürk, s, 10.

-Evlilikle ilgili problemler olabilir, kocasıyla anlaşamayan mutsuz bir anne tüm sevgisini vererek onunla aşırı derecede bütünleşebildiği gibi, tam tersine çocuğa karşı saldırgan bir tutumda da olabilir.⁶⁵

Yine aynı şekilde ev düzeni bakımsız, düzensiz ve kirlidir.

-Çocuklarıyla yarışan, hükmetme eğilimli ve ruhsal bozukluğu olan bireylerdir.

-Çocuklarına az duyarlık göstermekte ve onlarla az etkileşime girmektedirler.

-Kendilerinden hoşnut değillerdir, davranışlarının çocukları üzerindeki etkisinin de farkında değillerdir.⁶⁶

Çocuk istismarına; ekonomik, sosyal ve eğitim seviyesi ne olursa olsun, toplumun tüm katmanlarında rastlanmaktadır. Ama özellikle toplumun yalıtılmış olarak yaşayan ailelerinde daha yoğun ve sık rastlandığı tespit edilmiştir. Yoksulluk, işsizlik, suçluluk ve gecekondu tipi evlerde yaşama çocuk istismarı nedenlerini arttıran faktörlerdir.

Bütün bunlarla beraber yapılan araştırmalara göre, çocuklarını istismar eden ailelerde, gergin, saldırgan ve tehditkâr bir yapı mevcuttur ve aile bireyleri birbirlerine saygı göstermezler. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları kararsız bir yapı gösterir, anne-baba eğitim konusundaki fikir ayrılıkları yüzünden sık sık tartışmaya girerler. Çocuklarını istismar eden anne-babaların büyük çoğunluğunun kendi çocukluklarında istismar edildikleri, içki ya da uyuşturucu kullandıkları, yetiştikleri ailelerde bir kargaşa ve istikrarsızlık ortamı bulunduğu ve bu ebeveynlerin bir kısmının zekâ engelli ya da akıl hastası olduğu vurgulanmaktadır. Bu tür ailelerin, çocuklarını bir yük olarak gördükleri, çocuğun “çok şey” istediğini düşündüklerini ve çocuğun ihtiyaçlarına cevap vermeyen aileler oldukları belirlenmiştir.⁶⁷

Böylece, ana babaların çocuklarına karşı tutumları, kendi kişilik özelliklerinden, içinde yetiştikleri sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşullardan,

---

⁶⁵ Haluk Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, s, 132.

⁶⁶ Aysel, Nefise, Hatice, *Hırpalanmış Çocuk Sendromu*, s, 185.

⁶⁷ Serdal Göğayaz, *Ergenlerde Öğretmenlerine Yönelik Duygusal İstismar Algısının İncelenmesi*, s, 21.

eğitim düzeyinden, çocuklarına ait özelliklerden ve içinde buldukları toplumun geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinden etkilenmektedir.

Aynı şekilde anne babanın kendi çocukluk yıllarındaki deneyimleri, şimdiki tutumlarında rol oynayabilir. Çocukluk yıllarında kendi anne babasıyla sağlıklı bir iletişim kuramayan, yeterli sevgi ve şefkat göremeyen bir babayla, genç kırlık yıllarında aşırı baskı gören bir annenin tutumları, bu kötü deneyimler sebebiyle olumsuz etkiler olabilmektedirler.⁶⁸ Verilen bütün bu örnekler bize, çocuk eğitiminde yapılan hataların kuşaktan kuşağa aktarıla geldiğini de göstermektedir.

B) Çocukun Çevresiyle ilgili sebepler

Ailede işsizlik, kötü şartlarda yaşamak, alkol bağımlılığı, düşük eğitim ve gelir düzeyi, çocuk sayısının fazla olması, boşanma, evlilik dışı ilişkiler, tek ebeveyn gibi ailede stres yaratan sebepler istismar ve ihmal eğilimini daha da artırmaktadır. Yalnızlık çeken, bunalım içinde, yaşamından mutlu olmayan, duygusal yönden kendilerine destek olacak ara sıra çocuklarına bakacak kimseleri olmayan, sosyal bakımdan uzak yaşayan, çevre ile ilişkileri sınırlı aileler kızgınlıklarını ve streslerini çocuklarına yönlendirerek rahatlama yoluna gitmektedirler.⁶⁹

İstismar tüm sosyoekonomik düzeydeki ailelerde, uygulanma şekli değişerek görülmektedir. Ancak düşük sosyoekonomik düzeydeki aileler daha çok fiziksel ceza, alay etme, azarlama, bağırıp çağırma, haklarından yoksun bırakma gibi disiplin cezaları kullanmaktadır. Orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki aileler ise daha çok suçlama ve hayal kırıklığı gösterme gibi psikolojik disiplin yöntemlerini kullanmaktadır.⁷⁰

Konu ile ilgili yapılan araştırmalardaki veriler alt sosyoekonomik duruma sahip ailelerde istismar olaylarının daha çok görüldüğünü gösterse de, yüksek gelirli ailelerde, istismarın özellikle (cinsel istismarın) çoğu zaman ailenin ekonomik gücü ile örtbas edildiği ya da farklı tiplerle yaşandığı bilinmektedir.⁷¹

⁶⁸ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, s, 132.

⁶⁹ Aysel, Nefise, Hatice, *Hırpalanmış Çocuk Sendromu*, s, 185-186.

⁷⁰ Nermin Aral, *Ailenin Güçlenmesinde Aile Bireylerinin Sorumlulukları*, s, 39.

⁷¹ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 165.

Ancak, düşük sosyoekonomik ailelerde, işsiz ya da düşük gelirli ana babalar, çocuklarını, aileye ekonomik kazanç sağlamak amacıyla küçük yaşta çalışmaya da teşvik etmektedir. Örneğin, çocuklar dilencilik, fuhuş ve hırsızlık gibi suçları işlemeye yönelmekte ya da yaşlarına ve bedensel yapılarına uygun olmayan ağır işlerde çalışmak zorunda kalmaktadır.⁷²

Toplum değerleri, evde çocuk yetiştirme yöntemlerini etkileyebilmektedir. Pek çok toplum, çatışmaların çözümlenmesi ve davranışların kontrol edilmesinde bir yöntem olarak şiddeti onaylamaktadır. Bu durum da ailenin çocuğuna yönelik iletişimini belirleyen ve istismarı tetikleyen bir kültürel özellik niteliğindedir.⁷³

Sonuçta yapılan bu araştırmalardan da yola çıkarak, farklı ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel özelliklere sahip ailelerde de çocukların bir şekilde istismara uğradığını söyleyebilir ve neticede toplumun hemen hemen bütün kesiminde çocuk istismarından söz edilebilir.

C) Çocuğun Bizzat Kendisinden Kaynaklanan Sebepler

Yapılan araştırmalar ve gözlemler, istismar edilen çocukların belirli özelliklere sahip olduğunu göstermiştir. Bu özelliklerin başında, kendisiyle konuşulduğunda çocuğun çoğu kez cevap vermemesi, kendisine söylenenlere pek dikkat etmemesi yer alır. Yavaş öğrenen ve kendisine öğretilen şeylere ilgi göstermeyen çocuk istismara daha fazla maruz kalır.⁷⁴

Araştırmalar aynı şekilde, istismara uğrayan çocukların bazı ortak özelliklerinin olduğunu ve bu özelliklerin ana babanın sahip olduğu diğer olumsuz özelliklerle birleşince istismarın da kaçınılmaz bir şey olduğunu göstermektedir. Örneğin zor bir hamilelik dönemi ya da doğum sonucu ya da zamanından önce dünyaya gelen çocuklar daha çok istismar edilmektedir. Ayrıca da doğumdan sonra ana ve çocuğun 24 saatten fazla ayrı kalmaları çocuğun istismar edilme riskini artırmaktadır.⁷⁵

---

⁷² Meltem Tercan, *Çocuğun Ana-Babası Tarafından Fiziksel İstismarı ve İhmal*, s. 33.

⁷³ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 25.

⁷⁴ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*, s. 37.

⁷⁵ Yasemin Karaman, *İlkokul Öğretmenlerinin Gözlemlerine Göre Çocukların Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmali*, , 13.

Ayrıca çocuğun küçük olması, ana babaya duygusal ve fiziksel açıdan bağımlı olması, çocuk bakımının zorlukları, çocuğun aşırı hareketli olması ve sürekli ana babadan istekte bulunması, çocuğun fiziksel ya da zihinsel özürlerinin olması, çocuk ile ana babanın karakter uyumsuzluğu nedeniyle ana babanın öfke duygularını dizginleyememesi de istismara neden olabilmektedir.⁷⁶

Bir de bazı toplumlarda istismarın gerçekleşmesinde çocuğun cinsiyeti önemli bir etkidir. Kız çocukları erkek çocuklarından daha değersiz görülmektedir. Erkek çocukların saldırgan davranışları, yaramazlıkları cinsiyetine bağlı olarak hoş görülürken, kız çocuğun gösterdiği aynı davranışlar ise kabul edilmeyip, istismarla sonuçlanabilmektedir. Bir taraftan da çocukluğunda ya da gençliğinde kendisini istismar eden baba ve erkek kardeşe sahip olan kadınların onlara göstermediği tepkiyi erkek çocuğuna gösterdiği de tespit edilmiştir.⁷⁷

Yine zihinsel açıdan geri, evlilik dışı doğmuş veya farklı cinsel yapıya sahip çocuklar duygusal istismar yönünden risk grubu oluşturmaktadırlar. Çocuğun, ailesinin beklenti düzeyinin altında özelliklere sahip olması da duygusal istismar yönünden riski arttırmaktadır. Örneğin, okula başlamadan önce çok başarılı olacağı zannedilen çocuğun okulda beklenen başarıyı gösterememesi ebeveynde hayal kırıklığı yaratır ve çocuğun sürekli eleştirilmesine yol açar. Bu durumda ebeveynler hoşnutsuzluklarını çeşitli şekillerde göstererek veya çocuğa hissettirerek çocuğa duygusal istismar uygulamış olurlar.⁷⁸

VI- ÇOCUK İSTİSMARININ SONUÇLARI ve ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİ ve ZARARLARI

Çocuk istismarının sonuçları genelde iki boyutlu olarak kendisini gösterir. Birinci boyutu kısa sürede gerçekleşen zararlar olup, istismar olayı gerçekleşikten kısa bir süre sonra görülenlerdir.

Bunlar: yaralanma, ölüm, hamilelik vb. şeylerdir. Bir diğer boyutu ise uzun süreli zararlar ki, bunlar da bireyin karakterindeki olumsuzluklar, kaygılar,

⁷⁶ Ayten Özdemir, *Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali*, s, 43.

⁷⁷ Işıl Bulut, *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*, s, 34-35.

⁷⁸ Sema Öztürk, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, s, 44.

özgüven eksikliği, gibi, olumsuzluklardır. Uzun süreli zararlar, istismar olayı gerçekleşikten sonra gerçekleşecek tedaviler ile en aza indirilebilmektedir. Bunun için de öncelikli koşul istismarın tespit edilebilmiş olmasıdır.

İstismardan sonra çocuk kısa ya da uzun süreli zarar görmekte iken olayın tespit edilmesiyle istismarı gerçekleştiren kişi cezalandırılmaktadır. Ayrıca olayda tanık var ise ve tanık sessiz kaldı ise de çeşitli cezalar almaktadır. Bu araştırma istismarın sadece çocuk üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır.

İstismara uğramış çocuklardaki gelişim görüntüsüne bakıldığında, en sık rastlanan bozukluklardan biri, okulöncesi çocuklardaki konuşma gecikmesidir. Bu sorun daha büyük yaşlardaki çocuklarda, dil geriliği ve okulda başarısızlığa da yol açabilir. Yapılan araştırmalarda istismara uğrayan çocukların yetişkinlerle iletişim kurmaktan kaçındıkları, kendini ifade etmekte zorlandıklarını ve içekapanık bireyler olduğunu göstermektedir. Yaşadıklarından kendini sorumlu tutması, kendine olan güvenini, saygısını ve sevgisini azaltmaktadır. Depresyon, kaygı, saldırganlık çocuğun karakteristik özellikleri olmaktadır. Yaşadıkları istismarın boyutlarına göre evden kaçma, suça yönelme gibi sonuçlar da görülebilmektedir. Bu sonuçlar arasında en kötüsü de çocuğun intihar eylemine girişmesidir.⁷⁹

Bu genel sonuçların yanı sıra her istismar türünün kendine mahsus bir takım sonuçları da vardır. Bu sonuçlar kısaca şöyle sıralanabilir:

Fiziksel istismarın en önemli ve uzun süreli sonuçlarından biri, istismara uğrayan çocuğun farklı ortamlarda bulunmaması ile gerçekleşen çocuğun, şiddeti sorun çözmenin tek yolu olarak görmesi ve bu durumu olmazsa olmazı olarak kabul etmesidir. Buna karşın duygusal istismarı incelemeye yönelik klinik olay çalışmaları ve bilimsel araştırma sonuçları derlenerek bu istismar türünün çocuk ve gençler üzerindeki etkilerinin alt ıslatma, parmak emme, dışkı kaçırma, yeme bozuklukları, yalan söyleme ve çalma, bağımlılık, başarısızlık, duygusal açıdan tutarsızlık ve uyumsuzluk, organik temeli olmayan büyüme bozukluğu, depresyon, güvensizlik, içe dönüklük, intihar, saldırganlık, cinayet, olumsuz benlik kavramı ve düşük benlik

---

⁷⁹ Dilek Erol, *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları*, s. 23.

saygısı, dış kontrol odaklı olma, her şeye boyun eğme, uyku bozuklukları, mantıksız istekler olduğu görülebilmektedir.⁸⁰

Yine yapılan araştırmalara göre, devamlı duygusal istismarın hedefi haline gelen çocuk düş kırıklığına uğrar ve bu yaşadığına karşı genellikle iki türlü davranış sergiler. Birincisi, çaresizlik içinde, ağlamamak ve kişilik bölünmesine uğramamak için bu davranışları içselleştirebilir, aileye bağlı olma duygusunu reddedebilir ve savunucu bir tutum içine girebilir. İkincisi ise, çocuk bunu yapan aileye bağımlılık gösterebilir, onlarla özdeşleşip desteklerine ihtiyaç duyarken, öfke ve bağımlılığını bir arada bulunduğu bir ikilem yaşayabilir. Duygusal istismara uğrayan çocuklar, çevreyle ve toplumla bütünleşmede sorun yaşayabilir. Endişe kontrolleri düşük olduğu için tepkisel ve kışkırtıcı davranışlara yönelebilirler.⁸¹

Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkilerine gelince bu da kısa ve uzun vadede örseleyicidir. Bu durum da çocuğun yaşının küçüklüğü, istismarcının çocuğa yakınlığı ve yaşanma sıklığı gibi etkenlerle daha da artmaktadır. Genel olarak bakıldığında ise sonuçlar:

-Çocukla istismarcı arasındaki ilişkinin içerdiği cinsellik,

-İstismarcının çocuğun ona duyduğu güvene ihanet etmesi sonucunda güvensizlik, çaresizlik ve acizlik,

-Ayrıca çocuktaki suçluluk duygusu onu çevreden uzaklaşmaya itebilir. Kendini diğerlerinden farklı hisseder, anormal olduğunu düşünür. Büyüklerin onu koruyacağına ilişkin güvenini kaybeder. Eğer büyüklerine anlatma cesaretini gösterirse, bu da başarısızlıkla sonuçlanırsa durum onun için çok daha kötü olur.⁸²

Ekonomik istismarın sonuçları sokakta çalışan çocukların, büyük çoğunluğu (% 90) erkek çocuklarından oluşmaktadır. Çocuklar, nüfus sayısı çok ailelerden gelmektedir. Çalışma zorunluluğu, onların zamanla okulu terk etmelerine neden olur. Yaptıkları işler, genellikle kalabalık şehir merkezlerinde ve tehlikeli ortamlarda bulunmalarını gerektirmektedir. Çocuklar, dengeli ve yeterli beslenmemektedir. Bir

---

⁸⁰ Esra İşmen, *Duygusal İstismarın Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Seviyelerine Etkisi*. S, 42; Fatoş Erkman, *Çocukların Duygusal Ezimi*, s, 127.

⁸¹ İşmen, s, 44.

⁸² Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 93.

kısmı geceyi sokakta ya da çöplüklerde geçirmektedir. Çocukların % 72'si yorgunluktan şikâyetçidir. Çoğunluk olarak uzun süre ayakta durmak, ağır yük taşımak, saatlerce yürümek zorunda olmak, sıcak ve soğukta dışarıda kalmak temel şikâyet nedenlerini oluşturmaktadır. Birçoğu da halk tarafından kötü muameleye maruz kalmaktadır ve temel eğitimleri aksamaktadır. Yine bu çocuklar birçok suç ve organize çetelerin iştahını kabartmakta, çeteler tarafından suça itilmekte ve fuhuşa zorlanmaktadır.⁸³

Çocuk istismarı, çeşitleri sebep ve sonuçları üzerinde kısa da olsa durduktan sonra, şimdi ise, günümüz dünyasında çocuklara karşı bütün bu olumsuz davranışlar insanlar tarafından acımasız bir şekilde sergilenirken ve çocuklara her türlü kötü muamele reva görülürken, İslam dininin çocuklara bakışı ve onlara verdiği değer ve önemden bahsetmeye çalışacağız.

VII- KİTAP ve SÜNNET'TE ÇOCUĞA VERİLEN DEĞER

Takdir edileceği üzere gerek şimdiye kadar aktarmaya çalıştığımız çocuk istismar ve ihmalinin tariflerine gerekse yapılan araştırmaların sonuçlarına bakıldığında çocukların istismar edilmesinin önemli sebeplerinden biri de çocuklara gereken değer ve önemin verilmemesi ve onların ihtiyaç duydukları sevgi ve saygıdan mahrum bırakılmaları. Biz de bu sebeple burada İslam'ın çocuklara verdiği değer ve önemden bahsetmeyi uygun bulduk.

Çocukların hiçbir ayrıma tabi tutulmadan gerçek himayeyi İslam ile bulduğunu söylememiz gerekir. Tertemiz bir fitratla suçsuz ve günahsız doğan çocukların kız ve erkek ayrımı yapılmadan sevgi ve saygıyı hak eden göz nuru ve en değerli birer varlık olarak kabul edilmesi de çocuklara verilen değer ve önemin delillerinden biri olsa gerek. Kısacası İslam dini gerek Kura'n-ı Kerim'de gerekse Hz. Peygamber'in (a.s.) sünnet'inde olsun her fırsatta çocukların değer ve öneminden vurguyla bahsetmektedir.

---

⁸³ Geniş bilgi için bk, Filiz Osan, *Çalışan Çocukların İstismarı: Mobilya İşkolu Örneği*, s, 18-25; Erol, *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları*, s, 26.

Her şeyden önce İslam insanoğlunu mahlûkatın en şerefli⁸⁴ Olarak kabul etmiştir. İnsan yavrusu olan çocuğun da bu özelliklere sahip olacağı gayet tabiidir. Nitekim gerek Kur'ân-ı Kerîm, gerekse Hadis-i Şeriflerde, çocuğun değerinden bahseden ifadelerle sık sık rastlamak mümkündür.

Yine Hz. Peygamber'in (a.s.) diliyle de sâlih evladı, kişinin ölümünden sonra, sevabını devam ettirecek bir hayır kaynağı olarak nitelendirmektedir.⁸⁵ Kur'ân'daki pek çok âyetin bizzat çocuklardan ve çocuklarla ilgili hükümlerden bahsetmesi, Hz. Peygamber'in (a.s.) çocuklarla ilgili pek çok hadisi ve nitekim Hz. Ömer'in (r.a.) çocuklara bulûğ çağına kadar 100 dirhem nafaka bağlaması,⁸⁶ çocuğun İslâm'daki yerinin ve değerinin birer ifadeleridir. Kısacası bütün bunlara bakıldığında adeta çocuk istismarın önleyici birer tedbir niteliğinde oldukları görülecektir.

A) Kitap'a Göre Çocuğa Verilen Değer

İslam çocukları cinsiyet ayrımı yapmadan ana rahmine düştükleri andan itibaren dokunulmaz olduklarını kabul etmiş ve onların her türlü tehlike ve istismara karşı korumak amacıyla gerekli tedbir ve önlemleri almıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerimde de ifade edildiği gibi çocuklara karşı her türlü olumsuz tavır kınayarak onlara karşı sergilenecek olumsuz tavır ve tutumları reddetmiştir. Şöyle ki:

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهَهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ . يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ .

“Aralarında birine bir kız olduğu müjdelendiği zaman içi gamlı dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenmeye çalışır, onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Ne kötü hükmediyorlar.”⁸⁷

⁸⁴ İsrâ, 17 / 70.

⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XIV, 438.

⁸⁶ Abdurrazzak, *el-Musannef*, V, 311.

⁸⁷ Nahl, 16 / 58, 59.

Kız çocuklarının diri diri gömüldüğü bir topluma peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (a.s.) kız olsun, erkek olsun, bütün çocuklara eşit muamele ve sevgi göstermeyi emrediyordu, İslâm nazarında insan, “ahsen-i takvim” (en güzel bir yaratılış) üzere yaratılmış

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ. “And olsun ki, biz insanı en güzel şekilde yarattık.”⁸⁸

İslâm, Kur’ân’ın ifadesiyle çocukların, dünya hayatının bir süsü olduğunu, bildirirken;⁸⁹ anne-babaların evlatlarına karşı yaratılıştan (fitraten) ve içten gelen bir sevgi ve şefkat beslediklerini ifade etmektedir. Bu durum bazı ayetlerde çocuk kelimesi yerine, gözbebeği manasına gelen قُرَّةَ أَعْيُنٍ “kurrata ayun” tabirinin kullanılmasından anlaşıldığı gibi⁹⁰; Hz. Yusuf’un (a.s.) kaybolması karşısında, Hz. Yakub’un (a.s.) ona karşı duyduğu şefkat ve hasretten dolayı, gözlerinin kör olmasına sebep olan ağlayış ve ızdıraplarını dile getiren ayetlerden⁹¹ de anlaşılabilir.⁹²

Küçük bir bebek iken Nil nehrine atılmak zorunda kalan Hz. Musa’nın (a.s.) annesinin durumunu anlatan âyetler de, annenin çocuğa karşı duyduğu derin sevgi ve şefkatin büyüklüğünü gösteren birer etkileyici ifadeleridir.⁹³

Hz. Musa’nın (a.s.) annesinin durumunu anlatan âyet de şöyledir:

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِعًا ۚ إِنَّ كَادَتْ لِتُبَدِّيَ بِهِ لَوْلَا أَنَّ رَبَّنَا عَلَيَّ قَلْبَهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ.
وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصَّرْتَهُ بِهِ ۖ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ.

“Musa’nın (a.s.) annesinin kalbi bomboş kaldı. Eğer biz (çocuğu ile ilgili sözüümüze) inancını koruması için kalbine güç vermeseydik, neredeyse bunu

⁸⁸ Tîn, 95 / 4.

⁸⁹ Kehf, 18 / 46.

⁹⁰ Furkân, 25 / 74; Kasas, 28 / 9.

⁹¹ Yûsuf, 12 / 84-86.

⁹² Beyza Bilgin, *İslam ve Çocuk*, s, 36.

⁹³ Bilgin, s, 36-37.

açıklayacaktı. Annesi Musa'nın kız kardeşine, "onu takip et" dedi. O da Musa'yı, onlar farkına varmadan uzaktan gözledi."⁹⁴

Yine çocuğa verilen önem, değer, şefkat, merhamet ve sevginin fitrîliği sebebiyle olmalıdır ki, dünyada hoşâ giden her çeşit güzellikten toplandığı yer olan ahiret ve cennet hayatında da çocukların varlığından bahsedilmektedir:

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وُلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا.

"Etrafında daima taze kalan çocuklar dolaşır ki sen onları gördüğün zaman saçılmış birer inci sanırsın."⁹⁵ Kur'ân-ı Kerîm bunun dışında da yine iki ayrı sûrede, "saçılmış inciler"e benzetilen cennet çocuklarından bahsetmektedir.⁹⁶

Yine aynı şekilde Kur'ân-ı Kerim'de çocuğun insanlara sevimli gösterildiğinden bahsedilmektedir.⁹⁷ Ancak müminlerin dikkatli olmaları gerektiği hatırlatılarak, mal ve çoluk-çocuğun, onları Allah'ı anmaktan alıkoymaması da emredilmiştir.⁹⁸ Başka bir ayette ise, mal ve çocuklar birer imtihan (fitne) vasıtası olarak nitelendirilmekte, gerçek mükâfatın Allah katında olduğuna dikkat çekilmektedir.⁹⁹

Aslında yukarıdaki ayetlerin ifadelerine bakıldığında çocuklar, bir taraftan dünya ve ahiretteki en büyük nimetlerden biri olarak değerlendirilirken diğer taraftan da dünyanın bir imtihan dünyası olduğu ve çocukların da bu imtihanın bir parçası olduğu hatırlatılarak tamamen kendilerinin çocuklara verip sevgi ve ilgide onlara karşı aşırı gidilmemesi konusunda uyarılar yapılmaktadır. Çünkü günümüz araştırmacılarına göre de çocuğu sevgisiz ve ilgisiz bırakmak ne kadar çocuk için tehlike arz ediyorsa çocuğu şımartma ve ona karşı aşırı düşkünlük de çocuk için o kadar tehlikeli ve istismara uğramasına sebep teşkil etmektedir.¹⁰⁰

⁹⁴ Kasas, 28 / 10-11.

⁹⁵ İnsan, 76 / 19.

⁹⁶ Vakıa, 56 / 17; Tür, 52 / 24.

⁹⁷ Âl-i İmrân, 3 / 14.

⁹⁸ Münâfikûn, 63 / 9.

⁹⁹ Teğâbun, 64 / 15; Bu ayetteki "fitne", İbn Kesîr'e göre imtihan ve sınama aracı demektir. Kul bunlarla imtihan edilerek, Allah'a âsi veya âbid olduğu bilinmiş olur. bk. İbn Kesîr, Tefsîru Kur'âni'l-Azîm, XIV, 22.

¹⁰⁰ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 43.

Yine İslam açısından nikâhtan maksat, neslin devamını sağlamaktır. Bu da ancak çocuk yapmak ve çocuk talebinde bulunmakla gerçekleşir. Gerçi bu her canlının tabii güdüsüdür. Ancak insan duygularına bir had konmadığı için çeşitli mülahazalarla fitri meyline, iradesiyle değişik istikametler kazandırabilecek durumdadır. İşte, evlenmenin bu asli gayeden uzaklaştırılmaması için İslam dini, Kur'an-ı Kerim'de müminleri uyarır.¹⁰¹

نَسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَاتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ

الْمُؤْمِنِينَ .

“Kadınlarınız sizin tarlanızdır. Tarlaya istediğiniz gibi varın. Kendiniz için önden (iyi ameller) gönderin.”¹⁰²

Bir kısım müfessirler, bu ayeti kerimenin baş tarafını da göz önünde bulundurarak önden gönderilmesi emredilen şeyin aslında (çocuk) olduğunu söylemişlerdir.¹⁰³ Bu konuyla ilgili Hz. Peygamber'in (a.s.) şu hadisi varid olmuştur: “Evlenin, çoğalın, kıyamet günü, sizin çokluğunuzla diğer ümmetlere karşı iftihar edeceğim”¹⁰⁴ diyerek çocuğun değerini ve önemini vurgulamıştır.

İslam'da nesil ve çocuk talebi esas olmakla birlikte, salih ve hayırlı bir neslin talep edilmesi gerekli görülmüştür. Örneğin: Furkan süresi 61-77 ayetleri arasında gerek çocuk talebinde gerekse talep edilen çocukta aranan vafâ örnek teşkil edecek ayetler yer alır ve bu ayetlerde ideal bir müslümanda olması gereken birçok vasıflara temas edilir. İşte o vasıflardan biri de çocuk talebi ve kendisinden üreyenlerin vasıflarıyla alakalıdır. Şöyle ki:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا .

¹⁰¹ İbrahim Canan, *Kur'anda Çocuk*, s. 43.

¹⁰² Bakara, 2 / 223.

¹⁰³ Zemahşeri, *el-Keşşaf*, I, 362.

¹⁰⁴ Münavî, *Feyzül-Kadir Şerhul-Camius-sağir*, III, 269.

“Onlar ki ey Rabbimiz! Bize zevcelerimizden ve nesillerimizden gözlerimizin bebeği olacak (salih insanlar) ihsan et, bizi takva sahiplerine rehber kıl, derler.”¹⁰⁵

Ayette geçen “göz bebeği” kıymetli vasfı mutlak bir vasıftır. Arzularımıza uygun, ideallerimizi gerçekleştirecek bir nesil, ailesine milletine ve topluma faydalı, hiç kimseye yük olmayan bireyler yetiştirilmesi istenmekte ve bütün bunların gerçekleşmesi için adeta her türlü tedbir ve önlemin alınması için müminler teşvik edilmektedir.¹⁰⁶

Yine bu ayet-i kerimede geçen “bizi takva sahiplerine rehber kıl” cümlesindeki “takva” kavramı da dünya ve ahiretteki bütün güzellikler için geçerli bir dileği içermektedir. Müminin hedefi öncelikle ruh dünyasını Allah’ın iradesine uygun inançlarla, doğru düşünceler ve güzel duygularla, ahlaki erdemlerle donatmaktır. İç dünyasını bu şekilde güzelleştiren insan, eylemlerini de Allah’a saygı ve O’nun huzurunda bulunduğu bilinci ve sorumluluğu içinde gerçekleştirme çabası içinde olur. Asıl dindarlık da bu olsa gerektir.¹⁰⁷

Bugün bile bariz bir şekilde varlığını ve soğukluğunu hissettiğimiz bir Câhiliye âdeti vardır. Kız çocuklarını hor görmek, küçümsemek ve onlara hak ettikleri şefkat ve merhameti göstermemek gibi, bu kaba ve çirkin âdetler, Hz. Peygamber’in (a.s.) yaşadığı devirde Arabistan’da pek yaygındı. Çöl bedevileri, kız çocuklarının doğumunu büyük bir felâket sayarlardı. Onların ileride kötü yollara düşeceği zannıyla üzüldür, utanırlardı. Kur’ân-ı Kerîm’in çok güzel tasvir ettiği üzere, kızını diri diri gömmeye karar verince de o masum yavruyu alıp çöle götürürler, elleriyle kazdıkları bir çukura iterek üstüne yığın yığın kum atarlar, sonra da ellerini kollarını sallayarak evlerine dönerlerdi. İşte böyle bir ortamda inmiş olan Kur’an-ı Kerim, güçsüz ve himaye edilmeye son derece muhtaç olan çocukların hayatını ana rahmine düştüğü andan itibaren muhafaza altına almış, bu tür yanlış ve çirkin olayları cahiliye adetleri olarak nitelendirmiş böyle davranışları şiddetle kınamıştır.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Furkan, 25 / 74.

¹⁰⁶ İbrahim Canan, *Kur’an’da Çocuk*, s. 45.

¹⁰⁷ *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, IV, 141.

¹⁰⁸ Celal Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s. 49.

Konuyla ilgili Kur'an-ı Kerimde şöyle buyrulmaktadır:

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاءً وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الدُّكُورَ. أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذَكَرًا وَإِنَاءً وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ.

“Göklerin ve yerin mülkü (hükümranlığı) Allah’ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir. Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, dilediği kimseyi de kısır yapar. (çocuksuz bırakır) Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir, hakkıyla gücü yetendir”.¹⁰⁹

Görüldüğü gibi bu ayeti kerimde de İslam’dan birçok medeniyette meşru görülen ve haliyle Araplarda da yaygın olan, aslında yanlış bir uygulama olan kız çocuklarının öldürülmesi ya da onlara karşı erkekler kadar sevgi ve şefkat gösterilmemesi,¹¹⁰ kesinlikle reddedilmiş ve bu şekilde kız çocuklarının istismar edilmesi önlenmiştir.

Aynı şekilde insanoğluna ilâhî bir rahmet geldiği zaman sevinip şımarması, ama istemediği bir durumla karşılaşınca da onun nankörlük etmesi her zaman mümkündür. Bu ayetlerde, Kur’an’ın geldiği dönemde ve toplumda bu tavrın çok açık bir örneğine, çocuk sahibi olma ve çocukların cinsiyeti konusundaki anlayışa değinilmektedir. Cahiliye dönemi Arapları, çocuğun meydana gelmesi ve özellikle cinsiyetinin belirlenmesini Yüce Allah’ın irade ve kudretine bağlamak yerine insanlara nispet edercesine; bu konuyu övme, övülme, kınama ve kınanma sebebi sayıyorlardı. Esasen değişik toplumlarda görüle gelen ve günümüzde de kimi zaman açık kimi zaman da gizli bir şekilde insanlar üzerinde etkisini hissettiren bu telakki ve anlayış Kur’an-ı Kerim tarafından mahkûm edilmiş ve kınanmıştır.

Bu ayetler dikkatle incelendiğinde, biri inanç diğeri ahlâk alanıyla ilgili olmak üzere iki ana temaya sahip olduğu dikkati çeker:

1- İnançla ilgili olarak şu mesajın verilmek istendiği söylenebilir; Evrendeki hiçbir varlık ve oluş Yüce Allah’ın hükümranlığı dışında düşünülmemelidir; insanlar

¹⁰⁹ Şura, 42 / 49-50.

¹¹⁰ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 330.

için büyük önem taşıyan çocuk sahibi olma ve çocuğun cinsiyeti konusunda tıbbî müdahalelerin etkileri dâhil olmak üzere insan irade ve çabasının ürünü gibi görünen sonuçların da gerçekte ilâhî iradeden bağımsız olmadığı ve Allah Teâlâ'nın koyduğu yasalar çerçevesinde gerçekleştiği asla göz ardı edilmemelidir.

2- Ahlâkî mesaj da şu olmaktadır: Şura 49. âyetin lafızlarından açıkça anlaşıldığı üzere, ister kız ister erkek cinsinden olsun, doğan her çocuk Allah'ın bağıışı ve armağanı olduğuna, erkek ve kız çocuklarına birlikte sahip olmak da kısır kalmak da ilâhî iradeye bağlı bulunduğuna göre, çocuk sahibi olma veya olamama, kız veya erkek çocuğunun dünyaya gelmesi insanlar için bir övgü veya yergi konusu olmamalı, bir üstünlük ya da kusur gibi görülmemelidir. Böyle bir durumda insanlara düşen görev, çocuk sahibi olmuşsa bazı ayetlerde dünya hayatının süsü olarak nitelenen bu armağanı veren Allah'a şükretmek, istediği veya gerekli meşru sebeplere tevessül ettiği halde çocuk sahibi olamamışsa sınav alanı olan dünya hayatında insanların sağlık, vücut sağlığı vb. bütün nimetlerde eşit tutulmadıklarını dikkate alarak sabretmektir.¹¹¹

İnsanın çocuk sahibi olmayı ve bunun mutluluğunu yaşamayı arzu etmesi doğaldır ve din bunu kınamaz. Fakat ister bu ister başka konuda bir kimsenin gerçekleşmesini arzuladığı bir sonucu kendi hayatı ve mutluluğu için vazgeçilmez görmesi sonuçta kendisi için neyin iyi neyin kötü olduğunu daha çok kendisinin bildiği iddiasında bulunması gibi bir anlam taşır. Böyle bir tutumun yanlışlığı ve İlâhî takdire rıza göstermeme anlamı taşıdığı ise açıktır.

Bu ve buna benzer bir yanlışlığa düşülmemesi için Kur'an'ın yaptığı uyarılardan biri de şöyledir:

...وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ.

“Hakkınızda hayırlı olduğu halde bir şeyden hoşlanmamış olabilirsiniz. Sizin için kötü olduğu halde bir şeyden hoşlanmış da olabilirsiniz. Yalnız Allah bilir, siz

¹¹¹ Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, IV, 761.

ise bilemezsiniz.¹¹² Bu ayet, her ne kadar savaşla ilgili olsa da konumuz olan çocuk isteme açısından da birçok anlam ifade eder. Yani insan erkek çocuğun mu yoksa kız çocuğun daha hayırlı olduğunu bilemez. Böyle bir durumda insana düşen Cenab-ı Hakk'ın iradesine rızasına boyun eğmekten başka bir şey değildir.¹¹³

Kaldı ki böyle bir durumda kişinin kendisini şartlandırıp gücü ve iradesi dışındaki bir sonucun meydana gelmesini isteme uğruna hayatını karartması yerine, sahip olduğu nimet ve imkânları başkalarıyla paylaşmaya çalışması, meselâ kimi kimsesi olmayan korunma ve himayeye muhtaç çocuklarla ilgilenmenin mutluluğunu yaşaması ve bunun ecrini Allah'tan beklemesi daha akılcı, hem dünya hem âhiret saadeti için daha elverişli bir yoldur.¹¹⁴

Buna göre, erkek veya kız çocuk yerine, hayırlı evlat istemek ve hangisi veya hangileri verilirse şükrederek, maddi ve manevi terbiyelerine özen göstermek gerekir. Çocuk, insana Allah'ın bir emanetidir. Onları her türlü tehlike ve istismardan korumak himâyeye edip büyütme ana-baba ve büyüklerin vazifesidir. Çocukları hayata hazırlamak yıllarca devam eden bir sabrı gerekli kılar. Kızları büyütüp yetiştirmek ise daha fazla bir dikkat ve itina ister.

Yine (konumuz) açısından son derece önem arz eden ve Kur'an Kerimde de sık sık rastladığımız konulardan biri de çocuklar arası adalet ve eşitlik meselesidir. Yani anne-babalar Kur'an'ın kendilerine yüklediği vecibeleri çocuklarına karşı yerine getirirken onlar arasında bir ayırım yapmadan, Allahın emri çerçevesinde hareket etmelidirler. Mesela İslam dini kızlarla-erkekler, büyüklerle-küçükler ve hasta olan çocuklarla sağlıklı olan çocuklar arasında hiçbir ayırım yapmadan bunların tamamına eşit muamele edilmesini emretmektedir.¹¹⁵ Görüldüğü bütün bu uyarılar dikkatle incelenip bunlara göre amel edildiğinde günümüzde çocukların maruz kaldığı istismar ve ihmal olaylarının birçoğu kendiliğinden çözülecektir.

Kur'an-ı Kerim bu konuda cahilliye Araplarının, kız çocukları hakkında taşıdıkları yanlış bir düşünceyi kesin bir şekilde reddederek kız olsun erkek olsun her iki gruba da gereken önem ve değer verilmesinin altını çizmiştir:

---

¹¹² Bakara, 2 / 216.

¹¹³ *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, I, 340.

¹¹⁴ *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, I, 340.

¹¹⁵ İbrahim Canan, *Kur'an'da Çocuk*, s, 56.

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ. وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ. يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ.

“Onlar, kızları Allah’a nispet ediyorlar ki O, bundan uzaktır. Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir! Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak ne kötü hüküm veriyorlar!”¹¹⁶

Bazı müfessirlere göre cahiliye Arapları kız çocuklarını iki sebepten dolayı istememekteydiler: Birincisi geçim sıkıntısı, ikincisi ise, namus anlayışlarıydı.¹¹⁷ Erkek ve kız her iki cinsten çocukları fakirlik korkusuyla öldürüp kızları da “namus” düşüncesiyle toprağa gömdüren¹¹⁸ bu geleneğin İslam’ın başlangıcına kadar canlı ve yaygın bir şekilde geldiğini gösteren, pek çok rivayet mevcuttur. Bunlardan biri, İslam’la şereflemeden önce kendi eliyle on iki kızını diri diri toprağa gömmüş olan, Kays b. Asımla ilgilidir. Müslüman olduktan sonra suçunu itirafla Hz. Peygamber’den (a.s.) bu günahı kurtulma çaresi olup olmadığını sormuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber’ (a.s.) de, her biri için birer kurban kes diye cevap vermiştir.¹¹⁹

Kur’an-ı Kerim çocuklara yapılan bu tür cinayetlerle ciddi bir şekilde mücadele eder. Örnek olması açısından konu ile ilgili ayetlere şöyle bir bakalım olursak, mesela şu ayet-i kerimede en büyük haramlar sayılırken çocuk öldürme olayına da temas edilmektedir:

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْهِمْ إِلَّا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.

¹¹⁶ Nahl, 16 / 57-59.

¹¹⁷ Razi, *Tefsiru'l Kebir*, XX, 57.

¹¹⁸ İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kura'ni'l-Azim*, VIII, 319-320.

¹¹⁹ Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid ve Menba'u'l-Fevaid*, VII, 283.

“(Ey Muhammed!) De ki: Gelin Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça, Allah’ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size bunu emretti ki aklınızı kullanasınız.”¹²⁰

Yine benzer bir ifade ile İsra suresinde çocuk öldürme işi büyük hata olarak vasıflandırılmaktadır.¹²¹ Çocuk öldürenlerin büyük hüsrana uğrayacaklarını haber veren ayetlerden biri de şöyle:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ.

“Beyinsizlikleri yüzünden körü körüne çocuklarını öldürenler ve Allah’ın kendilerine verdiği nimetleri Allah’a iftira ederek haram sayanlar mahvolmuşlardır. Onlar sapıtmışlardır. Zaten doğru yolda da değildirlere.¹²² Görüldüğü gibi öldürme yasağını sık sık tekrar etmiş, gerek yukarıda kaydettiğim gerekse;

وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ.

“Kız çocuğunu hangi suçtan ötürü öldürdüğünü sorulduğu zaman”¹²³ ayeti ile iki ayrı yerde geçen;

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ... وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ...

“Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizi de onları da rızıklandıran biziz.”¹²⁴ Ayeti Kura’n-ı Kerimin farklı ayetlerinde dile getirilen bu yasak, sıkça

¹²⁰ En’am, 6 / 151.

¹²¹ İsra, 17 / 31.

¹²² En’am, 6 / 140.

¹²³ Tekvir, 81 / 8-9.

¹²⁴ En’âm, 6 / 151; İsra, 17/ 31.

hatırlatılmakta insanların özellikle de çocukların canlarının dokunulmaz olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Günümüzde faklı sebeplerden dolayı iktisadi sıkıntıları ve tamamen hayal ürünü olan açlık tehlikelerini önleme bahanesiyle gündeme getirilen, aslında tamamen emperyalist güçlerin siyasi baskılarından kaynaklanan ve dünyanın her tarafında yaygınlaştırılmaya çalışılan, nüfus planlaması, aile planlanması, doğum kontrolü gibi değişik adlarla hoş gösterilmeye ve meşru kılınmaya çalışılan “modern çocuk öldürme metotları” Kura’n-ı Kerimde dolaylı bir biçimde de olsa yasaklanmıştır. Zira Ayetlerde bu tuzığa düşülmemesi için “fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin” emri tekrar edilmiş bulunmaktadır.¹²⁵

Cahiliye döneminde bir bakıma erkek çocuklara göre, kız çocukları daha çok öldürülmekteydi. Çünkü erkek çocuklar ileride kabilenin silahşörları olacağından onları istememek şöyle dursun ayette de işaret edildiği üzere erkek çocuğa sahip olmaktan son derece hoşlanırlardı. Fakat kız çocukları, Türkçe’deki değimiyle “kaşık düşmanı” olarak telakki edilirdi. İkinci ve daha önemli sebebe gelince, ardı arkası kesilmeyen kabileler arası savaşlarda kız ve kadınların esir düşmeleri, cariye olarak tutulmaları son derece onur kırıcı bir durumdu ve bu yüzden de toplumda kız çocuğa sahip olunmak istenmiyordu.¹²⁶

Aslında sevinmek gerektiği için ayette, “müjde” kelimesiyle ifade edilen böyle bir doğum haberi alan baba, tam tersine üzüntüye boğuluyordu. Ayet bu son derece cahilce algılayışın, acımasız törenin altında kalan, ama fitratındaki babalık duygusundan da kurtulamayan cahilliye Arabının bunalımını kısa fakat etkileyici bir ifadeyle özetlemektedir.¹²⁷ Ayet, onları böylesine korkunç bir ikileme karşı karşıya bırakan zihniyeti kınayarak yanlış bir davranış olduğunu vurgulamakla birlikte kız çocuklarına da gereken değeri vermelerini kız erkek ayrımı yapmamalarını ve aralarında adaletli davranmalarını emretmektedir.¹²⁸

---

¹²⁵ İbrahim Canan, *Kur’an’da Çocuk*, s. 154.

¹²⁶ Razi, *Tefsiru’l Kebir*, XX, 57; *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, III, 410.

¹²⁷ *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, III, 410.

¹²⁸ Beyza Bilgin, *İslam ve Çocuk*, s. 49.

Kur'ân'da doğrudan olarak çocuklardan bahseden ayetlerin sayısı 297, olmakla birlikte çeşitli yönlerden çocukla alâkalı ayetlerin sayısı 342'yi bulmaktadır. Öte yandan çorcukla ilgili en önemli kavramlardan biri olan terbiye (eğitim) filinden bahseden “Rabb” kelimesi ise, Kur'ân'da Allah isminden sonra en çok zikredilen bir kelime olup, 965 defa anılmıştır.¹²⁹

Konumuz açısından Kur'ân'a bakıldığında, çeşitli âyetlerde yer alan baba-oğul ilişkilerinin tümünde, babanın oğla hitap tarzının her zaman şefkat ve merhamet ifadesi olan “yavrucuğum, oğulcuğum” şeklinde olduğu görülecektir. Bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'de hem babanın evlâdına, hem de evlâdın babaya karşı hitap şekillerini gösteren âyetler şunlardır:

وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ.

“Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürürken, Nûh, (a.s.) ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna “Ey oğulcuğum, bizimle beraber sen de bin, inkârcılarla birlik olma” diye seslendi.”¹³⁰

Yine Kur'an-ı Kerimde Hz. Yusuf kıssasından bahsedilirken hitap aynı şekilde, babası (Hz. Ya'kûb, oğlu Hz. Yûsuf'a) “Babası şöyle dedi:

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ.

“Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık düşmanıdır.”¹³¹

Aynı şekilde:

وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ.

Hz. Lokman, (a.s.) oğluna öğüt vererek O “Ey oğulcuğum! Allah'a eş koşma, doğrusu eş koşmak büyük bir zulümdür” demişti.¹³²

¹²⁹ Geniş bilgi için bk. Canan, *Allahın Çocuklara Bahsettiği Haklar*, s. 17-20.

¹³⁰ Hud, 11 / 42.

¹³¹ Yusuf, 12 / 5.

يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا
اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ.

“Ey oğulcuğum! İşlediğin şey bir hardal tanesi olsa da, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah en gizli şeyleri bilendir. (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.”¹³³

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ.

“Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emredip, kötülüğü önle, başına gelen şeye sabret; doğrusu bunlar azmedilmeğe değer işlerdir.”¹³⁴

Başka hiçbir medeniyet ve kültürde rastlanmayan bu hitap tarzının, İslâm’ın kutsal kitabı Kur’ân-ı Kerîm’in pek çok ayetlerinde yer alması dikkate değer bir konudur. Gerçekten, baba-evlât ilişkilerinde sevgi ve şefkat yüklü bu ifadelerin Kur’ân ayetleri aracılığı ile insanlara duyurulması bile-İslâm’ın çocuklara verdiği değeri belirtmesi bakımından yeterlidir kanaatindeyiz.

Kur’n-ı Kerim’deki ayetler dikkatle incelendiğinde gerek çocuklara sevgi, şefkat, merhamet dolu ifadelere, gerekse kız erkek ayrımını kesinkes ortadan kaldırıldığını ifade eden ayetlere bakıldığında çocukların her türlü tehlike, istismar ve ihmale karşı koruma altına alındığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

B) Sünnet’e Göre Çocuğa Verilen Değer

Daha İslam’ın başlangıcında ve Hz. Peygamber’in (a.s) Mekke döneminde dile getirdiği bir isteği var ki bu, Hz. Peygamber’in (a.s) çocuğa ve yeni nesle ne kadar önem ve değer verdiği açısından takdire şayan bir mesajdır. Şöyle ki: Hz. Resulullah, (a.s.) Taif yolculuğu dönüşünde kendisine Mekke’de âdeta nefes aldırılmayan zâlim Mekke müşriklerine nasıl bir ceza verilmesini istiyorsa bildirmesini, şayet isterse Ebu Kubeys ve Kayakan adındaki iki dağın Mekkelilerin tepesine getirilivereceği ve onların toptan helak edileceklerini Hz. Cebrail bildirilince Hz. Resulullah (a.s.) şöyle demiştir: “Hayır ben onların toptan helak edilmelerini

¹³² Lokman, 31 / 13.

¹³³ Lokman, 31 / 16.

¹³⁴ Lokman, 31 / 17.

değil, Allah'tan bunların soyundan yalnızca Allah'a kulluk edecek muvahhit bir nesil getirmesini diliyorum.”¹³⁵ Bu cevabıyla Hz. Peygamber (a.s.) bütün Müslüman toplumunun hatta bütün insanlığın geleceğini, gelecek olan nesillere dolayısıyla da çocuklara bağlı olduğuna dikkat çekerek çocuğun önem ve değerine vurgu yapmaktadır.¹³⁶

Hz. Peygamber'in (a.s.) sünnetinde çocuğun değeri âlemlere rahmet olarak gönderilen;

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ.

“Ey Muhammed! Biz Seni âlemlere ancak bir “rahmet” olarak gönderdik.”¹³⁷ Hz. Muhammed (a.s.) ilk önce kız-erkek ayırımını ortadan kaldırmış ve çocuklar arasında eşit davranılmasını emretmişti.¹³⁸ Aynı şekilde yine çocuklara beddua etmeyi de yasaklamıştır.¹³⁹

“Küçüklerimize şefkat göstermeyen bizden değildir”¹⁴⁰ buyurarak, çocuklara karşı sevgi ve şefkat göstermeyi manevî müeyyidelerle topluma kabul ettirmiş ve bunda da oldukça başarılı olmuştu. Bu başarıda, Hz. Peygamber'in (a.s.) bizzat kendi hayatında çocuklara karşı gösterdiği sevgi ve ilginin rolü büyüktür. O'nun çocuklara karşı şefkat ve merhametinin çeşitli misallerini aktarmak yerinde olacaktır:

Hz. Peygamberi (a.s.) “çocuklarına ve ailesine karşı insanların en şefkatlisi” olarak vasıflandıran Hz. Enes (r.a.) şöyle demektedir:

“Ailesine karşı O'ndan daha şefkatli olan hiç kimseyi görmedim. Oğlu İbrahim'in, Medine'nin kenar mahallelerinde oturan sütannesi vardı. Sütannenin kocası demircilik yapmaktaydı. Beraberinde biz de olduğumuz halde Hz. Peygamber,

¹³⁵ Buharî, “Bedü'l-halk”, 7; Müslim, “Cihad”, 11.

¹³⁶ İsmail Lütfi Çakan, “Bir medeniyet Projesi ve Dünya Görüşü Olarak İslam'ın Çocuğa Bakışı”, s. 28-29.

¹³⁷ Enbiya, 21 / 107.

¹³⁸ Müslim, “Hibât”, 13.

¹³⁹ Müslim, “Birr”, 87.

¹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 170.

(a.s.) oraya çocuğu görmek için giderdi. Varınca, duman dolu eve girer, çocuğu kucağına alarak koklar ve öper, bir süre sonra dönerdi.”¹⁴¹

Henüz süt emme çağında iken vefat eden İbrahim’in ölüm anını konu alan bir hadiste ise, Hz. Peygamber’in can vermekte olan oğlunu kucağına alıp öptüğü, bu sırada gözlerinden yaşlar boşandığı bildirilmekte ve bu durumu gören Abdurrahman b. Avf’ın (r.a.), “Siz de mi ağlıyorsunuz, Ya Rasûlallah?!” demesi üzerine, “Bu ağlayış rahmet ve merhamettendir. Göz ağlar, kalp mahzun olur, fakat biz ancak Rabbimizin hoşnut olacağı şeyi söyleriz. İbrahim! Senden ayrıldığımız için gerçekten üzgünüz.” cevabını verdiği, rivayet edilmektedir.¹⁴²

Yine Hz. Peygamber’in çocukları öptüğünü gören bir bedevi, bunu yadırgamış ve “Demek siz çocukları öpüyorsunuz ha!.. Hâlbuki biz onları hiç öpmeyiz!” demekten kendini alamamıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Şayet senin kalbinden Allah merhameti söküp almışsa, ben ne yapabilirim.”¹⁴³ Buyurarak, çocuk sevgisinden yoksun bir kalpte merhametin de bulunamayacağını ifade etmiş ve ideal olanın çocukların sevilmesi korunması ve değer verilmesi olduğuna işaret etmiştir.

Görüldüğü gibi Hz. Peygamber’in (a.s.) sevgi dolu bu ifadeleri de bize, İslam’ın çocuklara ne kadar önem ve değer verdiğini gözler önüne sermektedir. Konumuz açısından bu hadislerle baktığımızda ise çocuklara karşı bu kadar şefkat, merhamet, sevgi ve onlara verilen önemin ne kadar yerinde olduğu daha da net bir şekilde anlaşılacaktır. Zira yapılan araştırmalar toplumsal bir sorun olan çocuk istismarı ve ihmalinin önemli sebeplerinden birinin de çocuğa gerek aile içinde gerekse dışarıda ve toplumda çocuklara karşı merhametsiz, şefkatsiz ve sevgisizlik olduğunu göstermektedir.¹⁴⁴

Hadis kitaplarında daha pek çok örneğini bulabileceğimiz, şefkat ve merhameti bu dereceye varan Hz. Peygamber’in (a.s.) çocuklara olan sevgisini çeşitli yönleriyle görmek mümkündür. Zaman zaman torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i

¹⁴¹ Buhârî, “Edeb”, 18; Müslim, “Fedâil”, 63.

¹⁴² Buhârî, “Cenâiz”, 44.

¹⁴³ Buhârî, “Edeb”, 18; Müslim, “Fedâil”, 65.

¹⁴⁴ Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, s, 132.

(r.a.) bağına basarak öpen ve onlar için dua eden,¹⁴⁵ Hz. Peygamber, bu sevgi ve şefkati diğer çocuklara da göstermekteydi.

Nitekim çocukluğunun büyük bölümünü Hz. Peygamber'in (a.s.) torunlarıyla birlikte geçiren ve yıllar sonra İslâm ordusunun komutanlık görevini üstlenen Üsâme b. Zeyd (r.a.), Hz. Peygamber'in bir dizine kendisini, diğer dizine de torunu Hasan'ı oturttuğunu, sonra ikisini de bağına basarak, "Ey Rabbim, bunlara merhamet et, çünkü ben de bunlara karşı merhametliyim." diyerek dua ettiğini rivayet etmektedir.¹⁴⁶

Yine Yusuf b. Abdillâh (r.a.) adındaki sahâbi de, "Hz. Peygamber beni kucağına oturttu, başımı okşadı ve bana Yusuf ismini verdi."demektedir.¹⁴⁷ Aşağıdaki hadis ise daha ilgi çekicidir. Hz. Enes anlatıyor: "Yahudilerden bir çocuk hastalanmıştı. Hz. Peygamber (a.s.) onu ziyarete gitti. Başucunda oturarak ona, "Müslüman ol!" dedi. Bunun üzerine çocuk, yanındaki babasına baktı; babası, "Ebul-Kâsım'a itaat et deyince, çocuk Müslüman oldu. Sonra Hz. peygamber (a.s.), "Benim vasıtam ile onu cehennemden kurtaran Allah'a hamd olsun" diyerek kalktı.¹⁴⁸

Hz. Peygamber'in (a.s.) bu yaptığı davranışı da sadece kendi mensuplarına değil din ırk ayrımı gözetmeksizin bütün çocuklara dolayısıyla bütün insanlara karşı merhametli ve şefkatli davrandığını bütün çocuklara gerekli sevgi ve şefkati gösterdiğinin birer delildir.

Çocuklara ikramı ve onların terbiyelerini güzelleştirmeyi emreden,¹⁴⁹ Hz. Peygamber, (a.s.) insanlara emrettiklerini kendi hayatında da tatbik etmekteydi. Maddî ikramı "yılın ilk turfanda meyvesini huzurunda bulunanların en küçüğüne vermekle,"¹⁵⁰ yaparken; manevî ikramı da çeşitli şakalaşmalar, hâl-hatır sormalar ile yerine getirirdi. Bazen kendi torunlarını,¹⁵¹ bazen de başka çocukları omzunda

---

¹⁴⁵ Tirmizî, "Menâkıb", 31.

¹⁴⁶ Buhârî, "Edeb", 22.

¹⁴⁷ Buhârî, *el-Edebi'l-Müfred*, I, 191.

¹⁴⁸ Buhârî, "Cenâiz", 79; Ebû Dâvud, "Cenâiz", 5.

¹⁴⁹ İbn Mâce, "Edeb", 3.

¹⁵⁰ Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, V, 39.

¹⁵¹ Tirmizî, "Menâkıb", 50.

taşıyarak, onları sevindiren Hz. Peygamber'in, (a.s.) onlarla şakalaşması da dikkate değerdir.

Yine ashaptan Mahmûd b. Rebî' (r.a.) adlı sahabi, kendisi beş yaşlarında iken Hz. Peygamber'in, bir kovadan ağzına su alarak yüzüne püskürttüğünü rivayet etmekte ve yıllar geçmesine rağmen yüzünün hiç ihtiyarlamadığını, övünerek ifade etmektedir.¹⁵² Hz. Enes ise, "Rasûlullah (a.s.) bizlerle şakalaşır, hatta küçük kardeşime, Ey Ebû Umeyr, küçük kuşun ne oldu diye latife eder, takılırdı"¹⁵³ demektedir.

Manevî ikram kabilinden zikredeceğimiz şu hadise ise, Hz. Peygamber'in (a.s.) çocuklara karşı hoşgörülü oluşunun en güzel örneklerinden biridir. "Çocuğun küçüklüğündeki yaramazlığını, büyüdüğü zaman aklının çok olacağına bir alâmet olarak"¹⁵⁴ kabul eden Hz. Peygamber, (a.s.) yaramazlık yapan çocuklara hemen müdahale etmemeyi emretmiştir. Dolayısıyla günümüzde olduğu gibi çocukluktan kaynaklanan ufak tefek yaramazlıklarına bile tahammül edememe gibi hemen çocuğa şiddet¹⁵⁵ uygulamamış aksine bütün bunları görmezden gelerek hoşgörülle karşılamaktadır.

Bir defasında, Ensar'dan birisinin sahibi bulunduğu hurma ağaçlarını taşıyan küçük yaramaz Rafî' b. Amr'ı, bahçe sahibi yakalayıp Hz. Peygamber'in (a.s.) huzuruna getirmişti. "Yavrucuğum, ağaçları niçin taşıyorsun." diye soran Hz. Peygamber'e Rafî', "Aç idim ya Rasûlallah, karnımı doyurmak için taşıdım." cevabını verince, "Bir daha ağaçları taşılama yavrum, altına düşenleri alıp ye!" buyurmuş, sonra da Rafî'in başını okşayarak, "Allah'ım, bu yavrunun karnını doyur." diyerek duada bulunmuştu.¹⁵⁶

Buradaki olay karşısında da yine Hz. Peygamber (a.s.) son derece soğukkanlı ve halim bir şekilde davranarak münasip bir dille çocuğu uyarmış ve adeta bugün tamamen kaybettiğimiz ve en çok ihtiyaç duyduğumuz sevgi, merhamet ve şefkatle davranmamız konusunda her konuda olduğu gibi bize örnek teşkil etmektedir.

¹⁵² Buhârî, "Daavât", 31.

¹⁵³ Buhârî, "Edeb", 81; İbn Mâce, "Edeb", 24.

¹⁵⁴ Münâvî, *Feyzu'l-Kadir*, IV, 310.

¹⁵⁵ Ayten Özdemir, *Çocuğun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali*, s. 43.

¹⁵⁶ İbn Mâce, "Ticârât", 67.

Öte yandan rivayetler, Hz. Peygamber'in, torunu Ümâme sırtında olduğu halde mescide girdiğini, namaz kılariken rükû'a gittiğinde onu yere bırakıp, kalkınca da kaldırdığını,¹⁵⁷ yine namaz kılariken, secdeye Hasan ve Hüseyin'in, Hz. Peygamber'in sırtına çıktığını ve onlar düşmesin diye secdesini uzattığını,¹⁵⁸ ayağa kalkınca düşmemeleri için eliyle tuttuğunu,¹⁵⁹ hatta hutbede iken bile minberden inerek torunu Hasan'ı kucakladığını¹⁶⁰ ve yanına aldığını haber vermektedir. Annesinin çocuğuna karşı şefkatini tam manasıyla takdir eden Hz. Peygamber, "Uzun kılmak niyetiyle namaza dururum, derken bir çocuk ağlaması işittir, annesine sıkıntı vermesin diye kısa keserim." buyurmaktadır.¹⁶¹

Görüldüğü gibi çok önemli bir konu olan bizzat âyet ile huşû' emredildiği gibi¹⁶² Hz. Peygamber de namazın huşû' içinde kılınması, başka şeyle meşgul olunmaması için çeşitli uyarılarda bulunmuştur.¹⁶³ Bütün bunlara rağmen, Hz. Peygamber'in (a.s.) namazda çocuklarla meşguliyetinden bahseden rivayetler, onlara gösterilmesi gereken müsamaha ve anlayışın ve onlara verdiği önem ve değer in hudutsuzluğunu ifade etmektedir. Ayrıca, Hz. Hasan ve Hüseyin, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Cafer, Abdullah b. Zübeyir gibi henüz bulûğ çağına gelmemiş çocukların bâ'atlarını kabul etmesi de¹⁶⁴ çocuklara verdiği değer in bir diğer örneğidir.

Çocuk, insana Allah'ın bir emanetidir. Onları himâye edip büyütme yetişkinlerin bir görevidir. Çocukları hayata hazırlamak, yıllarca devam eden bir sabrı gerekli kılar. Kızları büyütüp yetiştirmek daha fazla bir dikkat ve itina ister. Çocuğu himâye edip yetiştirmek iki şekilde olur. Biri maddî ihtiyaçlarını temin etmek, diğeri onu mânevî bakımdan besleyip iyi bir terbiye almasını sağlamaktır.

Kız çocuklarının himâyesi, onların salih bir kişiyle bir yuva kurmasını sağlayıncaya kadar devam eder. Hatta Rasulullah'ın (a.s.) işaret buyurduğuna göre

---

¹⁵⁷ Buhâri, "Salât", 106.

¹⁵⁸ Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, V, 182.

¹⁵⁹ Müslim, "Mesâcid", 42.

¹⁶⁰ Buhâri, "Fiten", 20; Tirmizî, "Menâkıb", 31.

¹⁶¹ Buhâri, "Ezan", 65.

¹⁶² Mu'minûn, 23 / 1-2.

¹⁶³ Buhâri, "Ezan", 88; İbn Mâce, "İkâmet", 68.

¹⁶⁴ Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, IX, 285.

bu himâye daha sonraları da devam eder. Bu nedenle, kız çocuğunu, kız kardeşini veya başkasına ait olan kız çocuklarını güzel yetiştiren ve dinî terbiyelerini verenlerin cennete gireceklerine dair rivayetler vardır. Şöyle ki:

“Kim ki, üç tane kız çocuğu yetiştirir, güzel terbiye eder, evlendirir ve onlara iyilikte bulunursa, o kişi için cennet vardır”¹⁶⁵ “Kimin üç kızı ve üç kız kardeşi veyahut da iki kızı veya iki kız kardeşi olup da geçimlerini güzel sağlar, onlar hakkında Allah’tan korkarsa, o kişi için cennet vardır”¹⁶⁶ “Her kim iki kız çocuğunu yetişkinlik çağına gelinceye kadar büyütüp terbiye ederse, kıyamet günü o kimseyle ben şöyle yan yana bulunacağız.”¹⁶⁷ “Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar.”¹⁶⁸

Yukarıda aktarmaya çalıştığımız bu hadislerde, görüldüğü gibi erkek çocuklardan ayrı olarak kız çocuklarına iyi davranılması ve iyi davranıldığı takdirde cennet mükafatı gibi üzerinde önemle durulmuş kız çocuklarıyla ilgilenmeleri konusunda insanlar teşvik edilmiştir. Hele Hz. Peygamber’in (a.s.) döneminde olduğu gibi kızların insan yerine konulmadığı bir kültüre sahip toplumlarda bu konunun önemi daha da artmaktadır. Günümüzde de kimi toplumlarda kız çocuklarına yapılan kötü muamele ve negatif ayrımcılığı düşündüğümüzde,¹⁶⁹ dolayısıyla da istismar ve ihmale uğramış olan kız çocukları açısından son derece önemli birer tedbir niteliği taşımaktadır.

Yine aynı yetiştirilmesi tavsiye edilen kız çocukları insanın kendi çocuğu olabileceği gibi, kız kardeşleri, sonradan evlendiği eşinin çocukları, hatta başkalarının himâyeye muhtaç çocukları olabilir. Bu konuda yakınlık veya uzaklık önemli değildir. Nitekim Rasul-i Ekrem, (a.s.) “Kendi yetimini veya başkasına ait bir yetimi himâyeye eden kimseyle ben, cennette şöyle yan yana bulunacağız”¹⁷⁰ müjdesini vermiştir.

---

¹⁶⁵ Ebu Davud, “Edeb”, 120, 121.

¹⁶⁶ Tirmizi, “Birr”, 13.

¹⁶⁷ Müslim, “Birr”, 149; Tirmizi, “Birr”, 13.

¹⁶⁸ Buhârî, “Zekât”, 10, “Edeb”, 18; Müslim, “Birr”, 47.

¹⁶⁹ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s. 49.

¹⁷⁰ Buhârî, “Talâk”, 25, “Edeb”, 24.

Buna göre, kız çocuklarını yetiştirip hayata hazırlamak Allah'ı ve Resûlullah'ı memnun eden bir davranıştır. Kızlarının İslâm esaslarına göre büyütülmesini ve eğitilmesini sağlayan anne babalar, âhirette Rasûl-i Ekrem'e (a.s.) komşu olacaklardır.

Konuyla ilgili, Hz. Aişe'den (r.a.) gelen bir rivayet şöyledir: “Yanında iki kız çocuğu bulunan bir kadın gelerek bir şeyler istedi. Evde bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu çıkarıp kadına verdim. Kendisi hiç tatmadan hurmayı ikiye bölerek çocuklarına verdikten sonra kalkıp gitti. Bu sırada Peygamber (a.s.) yanımıza geldi. Ben bu olup biteni kendisine anlatınca şöyle buyurdu: “Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar.”¹⁷¹

Yine Hz. Aişe (r.a.) şöyle bir olay anlatır: “Sırtına iki çocuğunu almış yoksul bir kadın çıkageldi. Ona üç hurma verdim. O da çocuklarına birer hurma verdi; öteki hurmayı yemek için ağzına götürmüştü ki, çocukları onu da istediler. Kadıncağız yemek istediği bu hurmayı çocuklarına bölüştürdü. Kadının bu tutumuna hayran kaldım ve yaptığını Rasûlullah'a (a.s.) anlattım. Bunun üzerine şöyle buyurdu: “Bu şefkati sebebiyle Allah Teâlâ o kadına mutlaka cenneti vermiş (veya) bu sebeple onu cehennemden kurtarmıştır” buyurdular.¹⁷²

Bir önceki hadiste Hz. Aişe'nin (r.a.) kadıncağıza bir hurma, bu hadiste ise üç hurma verdiği görülmektedir. Demek ki annemiz, önce bir hurma bulup vermiş, sonra bir yerlerden iki hurma daha bulup vermiştir. Yahut bu olay iki defa meydana gelmiştir. Hadis-i şerifteki “Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa” ifadesinde geçen “sıkıntı” sözüyle Peygamberimiz (a.s.) şunları kast etmiş olabilirler:

Bir ailede fazla sayıda kız çocuğunun bulunması, onlar için bir sıkıntı ve hoşnutsuzluk sebebi olabilir. Kızların himâyesi, yetiştirilmesi, evlendirilmesi gibi konular bazı ailelerin bütçesini zorlayabilir. Hele o aile bazı kültürlerde olduğu gibi kız çocuğunu istemeyen bir aile olursa, bu yük daha ağırlaşabilir. İşte bu sebeple Hz.

¹⁷¹ Buhârî, “Zekât”, 10, “Edeb”, 18; Müslim, “Birr”, 147.

¹⁷² Müslim, “Birr”, 148.

Peygamber (a.s.) kızları büyütüp beslemenin, aile yuvası kurana kadar onlara yardımcı olmanın insanı cehennem azabından kurtaracağını haber vermiştir.

Kız çocukları yüzünden sıkıntıya uğramanın bir başka şekli de o yavrulardan birinde veya birkaçında maddî veya rûhî bir rahatsızlığın bulunmasıdır. O takdirde bu çocukların bakımı, tedavisi, korunup gözetilmesi birçok sıkıntı doğurabilir. Bu hâli Cenâb-ı Hakk'ın bir cilvesi, kulunu denemesi olarak kabul ederek sabreden, bu ağır imtihana isyan etmeyen insanlar Hz. Peygamber'in (a.s.) buyurduğuna göre cehennem azabından kurtulmuş olurlar.

Yine Hadis-i şerife göre, normal ve sağlıklı iki kız çocuğunu büyütüp yetiştiren kimse Hz. Peygamber'e (a.s.) komşu olacaktır. Öyleyse yetiştirilmesi problemlili olan kız çocuklarını himâye edenler bu bahtiyarlığı daha öncelikle ve daha fazlasıyla elde edeceklerdir.

Sonuç olarak gerek ayet-i kerimelerde geçen emirler ve nehirlere gerekse hadis-i şeriflerdeki çocuklar için kullanılan ifadelere bakıldığında savunmasız, güçsüz ve her türlü istismar ve tehlikeye maruz kalabilme pozisyonunda olan çocukların korunması açısından son derece önem arz etmektedir. Kanaatimizce bunların hepsi çocuk istismarı ve ihmaline karşı birer tedbir niteliğindedir.

VIII- İSLAM KİŞİLER HUKUKU AÇISINDAN ÇOCUK

Medeni haklara sahip olabilen ve bu haklardan yararlanabilen varlıklara hukuk dilinde kişi veya şahıs denir. Kişiler hukuku ise, medeni haklara sahip olabilecek kişileri değişik statüler içerisinde ele alıp inceleyen, kişinin haklara ne zaman sahip olabileceğini bu hakları hangi şartlar altında kullanabileceğini belirleyen medeni hukukun bir alt dalıdır.¹⁷³

Şahsın hukuku, şahısları iki ana başlık altında ele alır. Bunlardan birincisi, gerçek veya hukuki şahıslar, ikincisi ise, hükmi veya tüzel kişilerdir. Bunların birincisinin konusu insan ikincisinin inceleme konusu ise, gerçek kişilerin özel statüsüne uygun olarak meydana getirdikleri insan toplulukları ile mal topluluklarından ibarettir.¹⁷⁴ Tüzel kişiler bizim araştırma alanımızın konusu

¹⁷³ Celal Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 112.

¹⁷⁴ Velidedeoğlu, *Medeni Hukuk*, s, 17.

olmadığından, buradaki araştırmamız hakiki şahıslarla sınırlı olacaktır. Biz burada çocukları gelişim aşamalarında geçirdikleri çeşitli devrelere göre kişiler hukuku açısından kısaca ele almaya çalışacağız.

A)Yetişkinliğe Kadar Geçen Sürede Çocuk

Çalışma konumuza temel olması bakımından biz de burada çocukluğun devrelerini hukuki yönden ele almaya çalışacağız. Konuyla ilgili kaynaklar çocukluğu ana karnına düştüğü anadan itibaren başlatmakta ve buna bağlı olarak da çocuk devrelerini farklı aşamalarda değerlendirmektedirler. Bu dönemlerin tamamında çocuğun haklarını korumaya dönük tedbirler ve bu çerçevede geliştirilen hükümlerin merkeze alındığı görülür. Biz de önemine binaen çocukluğu cenin devresinden başlayarak ele almaya çalışacağız.

1- Ana Rahmindeki Dönem (Cenin)

Kur'an'da, insanın yaratılışı ile ilgili olarak başlangıç noktasının "nutfe" olduğu, daha sonra nutfenin "alaka"ya, alaka'nın "mudğa"ya, mudğanın da "izam"a dönüştürüldüğü, daha sonra kemikten oluşan insan iskeletinin et ve deri ile kaplandığı ve en sonunda da en güzel bir şekilde yeryüzüne getirildiği bilgisi yer almaktadır.¹⁷⁵ Buna bağlı olarak cenin devresinin çocuğun ana rahmine düşmesinden doğumuna kadar geçen süreyi kapsadığı ifade edilmektedir.¹⁷⁶ Ana karnındaki cenin hukuken iki açıdan değerlendirilebilir.

Bir yönüyle cenin annenin bir parçası olarak kabul edilir. Buna göre cenin anneye hareket eder, onunla durur, onunla beslenir. Diğer yönden düşündüğümüzde cenin, kendine ait hayatı olan müstakil bir varlık olup belli bir süre sonra anneden tamamıyla ayrılarak bağımsız bir kişilik kazanacaktır.¹⁷⁷ Şari', cenine her iki açıdan da bakmış ve bunun sonucu olarak bir taraftan cenine haklar sahibi olabilmeye ve borçlar altına girebilmeye elverişli tam bir zimmet tanımamış, diğer taraftan onun menfaatini korumak için onun bir takım haklarını tanımıştır. Buna göre haklara ehil olma anlamına gelen tam vücup ehliyeti cenin için düşünülemez; sadece menfaatine

¹⁷⁵ Mu'minûn, 23 / 12-14.

¹⁷⁶ H. Karaman, I, 240.

¹⁷⁷ Zeydan, *Fıkıh Usulü*, s. 125; *Zekiyüddin Şa'ban, Usulü'l Fıkıh*, s. 296; Uzunpostalcı, "İslam Hukuku Açısından Ehliyet", *İHAD*, yıl, 1994, sy, 8, s, 168-169.

olan bir kısım hakları elde etmesine imkân veren eksik vücut ehliyetinin varlığı kabul edilir. Yani ceninin lehine sonuç doğuran tasarruflar geçerli iken zararına olan tasarruflar ise geçerli değildir.¹⁷⁸

İslam Hukukçuları tarafından belirlenen ve ceninin menfaatine olan tasarruflarını şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Hayat Hakkı: En güzel şekilde yaratılmış olan insanın himayeye, korunma ve gözetime en çok ihtiyacı olduğu dönem ceninlik dönemidir. Zira cenine tanınmış olan bu hakların gerçekleşmesi için öncelikli olarak ceninin hayatının korunması gerekir. Bu sebeple İslam Hukuku prensip olarak hamileliğin devamına özen göstermiş ve çocuğun sağlıklı bir şekilde dünya gelmesini sağlamak için gereken önlem ve tedbirleri almıştır. Nitekim gebelik, annenin hayatıyeti¹⁷⁹ açısından ciddi bir tehlike arz etmedikçe kürtaja cevaz vermemiştir.

Aynı şekilde cenini dışarıdan bir müdahale sonucu hayatının yetirmesi İslam hukukuna göre cinayet olarak kabul edilmiştir. Ceninin ölümüne sebep olan şahsa “gurre”¹⁸⁰ cezası uygulanacaktır.¹⁸¹ Eğer çocuk darbe sonucu canlı olarak düşer de hemen akabinde ölürse diyet-i kâmile gerekir. Aynı şekilde hayatî bir durum olmadığı halinde kendi çocuğunu ilaç vb. ile düşüren kadına da “gurre” cezası uygulanır.¹⁸² Konumuz açısından bu hükümlere bakıldığında bu hükümlerin önemi daha da artmaktadır. Zira günümüzde çeşitli bahanelerle cenine zarar verici müdahaleler acımasızca uygulanmakta ve bu tür olaylar araştırmacılar tarafından çocuk istismarı olarak kabul edilmektedir.¹⁸³ Bu sebeple İslam hukukunun getirdiği bütün hükümler uygulandığında savunmasız olan güçsüz ve tamamen masum olan bu tür hunharca uygulamaların önlenmesinde önemli rol oynayacaktır.

---

¹⁷⁸ Zeydan, *Fıkıh Usulü*, s. 125-126; Muhammed Ebu Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi*, s. 284; Şa'ban, s. 296-197; Bardakoğlu, “Ehliyet”, *DİA*, X, 534.

¹⁷⁹ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s. 42.

¹⁸⁰ Gurre; düşürülen bir ceninden dolayı verilmesi gereken(bir köle ya da bir cariye veya tam diyetin yirmide biri olan 500 dirhem gümüş) malî tazminat.

¹⁸¹ Uruşenî, *Ahkamı 's-Sığar*, II, 159.

¹⁸² Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 160.

¹⁸³ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 42.

b) Nesep Hakkı: Ceninin ana, baba ve bunların bağılı oldukları kişilerle soy irtibatı sabittir. Sahih bir nesep insan için çok önemli haklardan biridir.¹⁸⁴ Çünkü çocuk istismarı açısından bu konuya bakacak olursak çocuklarda istismarı önlemede çok önemli bir tedbir olarak karşımıza çıkacaktır. Zira nesebi belli olmayan yetimhane benzeri kurumlarda kalan çocuklar hem toplum tarafından istismar edilmekte hem de psikolojik olarak kendini daha çok ezik hissetmekte ve bu hak kendisine verilmekle de çocuk istismar edilmekten kurtulmaktadır.

b) Miras Hakkı: Ceninin ölen kimseye mirasçı olması durumunda cenine düşmesi muhtemel en büyük pay ayrılır ve cenin için muhafaza edilir.

c) Ceninin, lehine vasiyet edilen şeylere sahip olma hakkı da bulunmaktadır. Çünkü vasiyetin tamamlanması ve hukuken geçerli olması için kabule ihtiyaç duyulmaz. Vasiyeti yapan kişinin, vasiyetinden vazgeçmeden ölmesi ile vasiyet tamamlanmış olur.

d) Cenin, lehine vakfedilen şeyler üzerinde hak sahibi olur.¹⁸⁵

Eda ehliyeti ise cenin için düşünülemez. Çünkü cenin tamamen acizdir ve herhangi bir tasarrufta bulunamaz. Ayrıca eda ehliyetinin temyiz kudreti ile başlayacağı bütün hukukçular tarafından kabul edilen bir husustur. Cenin için ise temyiz gücüne sahip olma söz konusu değildir.¹⁸⁶

Görüldüğü gibi İslam Hukukunun getirdiği hükümler tamamen ceninin lehine olup çocuğun menfaati gözetilerek vaz' olunmuştur. İslam hukuku çocuğa ana rahmine düştüğü andan itibaren bir şahsiyet hakkı tanımış ve zaruret olmaksızın cenine karşı yapılan her türlü müdahale kesin hükümlerle yasaklanmıştır. Böylece çocuklar daha doğmadan her türlü tehlike ve istismara karşı korunmuştur.

2- Temyiz Öncesi Dönem: Gayr-ı Mümeyyiz Sabi

Bu devre çocuğun doğumundan temyiz çağına, yani yaklaşık olarak yedi yaşına kadar devam eder. Bu devredeki çocuğun tam vucub ehliyeti vardır. Çocuk, hem lehine hem de aleyhine sabit olan haklara sahiptir. Yani hem borçlu hem de

---

¹⁸⁴ Orhan Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s. 148.

¹⁸⁵ H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 241; Orhan Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s. 141-148; Uzunpostalcı, "İslam Hukuku Açısından Ehliyet", *İHAD*, yıl, 1994, sy, 8, s, 169-170.

¹⁸⁶ H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 238.

alacaklı olabilir. Ancak idrak ve muhakeme gücü yeterince gelişmediği için fiil ehliyeti yoktur. Vücub ehliyetine sahip olan çocuğun lehine yapılan hibe, vasiyet ve vakıf geçerlidir. Aynı şekilde gayr-i mümeyyiz çocuğu borç ve mükellefiyet altına sokan hukukî muameleler de geçerlidir. Ancak bu tasarruflar veli veya vasisinin bilgisi dâhilinde olmalıdır. Veli veya vasi küçük çocuk adına alışveriş, rehin ve icare gibi akitler yapabilir. Bu muameleler sonucunda ortaya çıkan kar veya zarar gayr-i mümeyyiz çocuğa ait kabul edilir.¹⁸⁷

İslam hukukçuları tarafından belirlenmiş gayr-i mümeyyiz çocuğun ehil kabul edildiği borçları genel olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Gayr-i mümeyyiz çocuk, haksız fiillerinden ve veli veya vasisinin onun adına yaptığı tasarruflarından doğan bedeni değil, mali borçlardan bizzat sorumludur. Çünkü bu devredeki çocuğun temyiz kabiliyeti olmadığından bedenî ceza ehliyeti yoktur. Çocuk için alınan bir malın bedeli ya da kiralanan herhangi bir şeyin ücreti çocuğun borcu sayılır. Aynı şekilde gayr-i mümeyyiz çocuk bir kimseyi öldürür veya yaralarsa bunun karşılığı olarak diyet ve erş ödemek zorundadır.¹⁸⁸

b) Mal üzerine konan vergiler, öşür, haraç, gümrük vergileri gibi vergilere diğer mükellefler gibi gayr-i mümeyyiz çocuk da tabidir.

c) Zengin olan gayr-i mümeyyiz çocuk, fakir olan akrabalarının nafakalarını sağlamakla yükümlüdür.¹⁸⁹ Görüldüğü gibi gayr-i mümeyyiz çocuğun bir takım malî yükümlülüğü varsa da bedenî ceza uygulanmadığı için çocuk fizikî açıdan korunmuştur. Bu hükümlere çocuk istismarı açısından bakacak olursak, çocuğun lehine olan haklar hiçbir şarta tabi tutulmadan tamamen sabit olurken aleyhine olan tasarruflarda ise, malî cezalar sabit olduğu halde bedenî cezalar ise tazminata çevrilmek suretiyle çocuğa uygulanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında çocuk fiziğine yönelik her türlü ceza ve tehliken korunmuş olmaktadır.

---

¹⁸⁷ Zeydan, *Fıkıh Usulü*, s. 126-128; Şa'ban, *Usulü'l Fıkıh*, s. 297; H. Karaman, I, 241; Uzunpostalcı, s. 171; Bardakoğlu, "Ehliyet", *DİA*, X, 535.

¹⁸⁸ H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 242; Uzunpostalcı, "İslam Hukuku Açısından Ehliyet", *İHAD*, yıl, 1994, sy, 8, s. 172-173.

¹⁸⁹ Muhammed Ebu Zehra, *İslam Hukuku Metodolojisi*, s. 286; H. Karaman, I, 242.

3- Temyiz Dönemi: Mümeyyiz Sabi

Bu devre temyiz kudreti ile başlar ve buluğa kadar devam eder. Temyiz; genel anlamda iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini, faydalı ile zararlıyı birbiriden ayırt edebilmek demektir. Bu durumdaki kişiye mümeyyiz denir. Aslında temyiz çağının belli bir yaşı yoktur. Ancak fakihler uygulamada kolaylık olması açısından tecrübeye dayanarak yedi yaşını temyiz çağının başlangıcı olarak kabul etmişlerdir.¹⁹⁰

Mecelle gayr-i mümeyyiz ve mümeyyiz çocuğu tarif ederken aralarındaki farkı şu şekilde açıklar:

“Sağir-i gayri mümeyyiz, bey’ ve şirayı fehmetmeyen yani mülkiyeti bey’in salib ve şiranın calib olduğunu bilmeyen ve onda beş aldanmak gibi gabn-i fahiş olduğu zahir olan bir gabn-i yesirden temyiz ve tefrik eylemeyen çocuk olup bunları temyiz eden çocuğa sağir-i mümeyyiz denilir.”¹⁹¹

Tariften da anlaşılacağı üzere doğumundan buluğ çağına kadar geçen dönemde çocuklar, temyiz dönemi esas alınarak gayri mümeyyiz çocuk ve mümeyyiz çocuk şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Tarifte çocuğun mümeyyiz olmasından maksat akil olmasıdır. Yani aklının belli bir olgunluğa erişmiş olmasıdır.¹⁹²

Daha önce de ifade edildiği gibi mümeyyiz çocuğun vucub ehliyeti tamdır, zira vucub ehliyeti sağ olarak doğmayla başlar. Ancak eda (fiil) ehliyeti nakıstır. Bu yüzden mümeyyiz çocuğun hak ve sorumluluk doğuran söz ve tasarrufları lehine ise geçerli kabul edilir, aksi halde durum bazı değerlendirmelere tabi tutulmaktadır.¹⁹³ Eksik eda ehliyetine sahip olan çocuk namaz, oruç, haç vb. ibadetlerin hiçbirleriyle mükellef değildir, ancak bu ibadetleri yaparsa sahih olur.¹⁹⁴

İslam hukuk literatüründe mümeyyiz çocuğun malî tasarrufları ise üç grupta incelenir:

¹⁹⁰ H. Karaman, I, 243; Bardakoğlu, “Ehliyet”, *DİA*, X, 536.

¹⁹¹ Mecelle, md. 943.

¹⁹² Uzunpostalcı, s, 173.

¹⁹³ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 74.

¹⁹⁴ Zeydan, *Fıkıh Usulü*, s.128; Şa’ban, *Usulü’l Fıkıh*, s, 297; Uzunpostalcı, “İslam Hukuku Açısından Ehliyet”, *İHAD*, yıl, 1994, sy, 8, s, 174-175..

a) Mümeyyiz çocuğun tamamen menfaatine olan tasarruflar: Bu tür tasarruflar geçerlidir ve hüküm ifade ederler. Bu konuda veli ya da vasinin icazetine gerek yoktur. Bunlar, kendi malvarlığında bir şey eksilmeksizin mümeyyiz çocuğun malvarlığında artış meydana getiren tasarruflardır. Hibe, vasiyet ve sadaka kabul etmek bunlardandır.

b) Mümeyyiz çocuğun tamamen zararına olan tasarruflar: Mümeyyiz çocuğun açık bir şekilde zararına olan tasarruflar batıldır. Hibe, sadaka, vakıf, boşama vb. Mümeyyiz çocuğun sırf zararına olan bu tasarruflarında kanuni temsilcinin izin ve icazet vermesi veya muvafakat etmesi çocuğun tasarruflarını geçerli kılmaz. Çünkü kanûnî temsilciye düşen vazife çocuğun menfaatlerini korumaktır.

c) Mümeyyiz çocuğun hem zararına hem de menfaatine olabilecek tasarrufları: Birtakım tasarruflar vardır ki, kişinin bu tasarrufları sonucunda karlı veya zararlı çıkacağı belli olmaz. Alışveriş, kiralamak, kiraya vermek, ortaklık sözleşmesi gibi hem kar hem de zarar ihtimali bulunan tasarruflar mümeyyiz çocuğun velisinin iznine bağlıdır. Eğer kanûnî temsilci mümeyyiz çocuğun yapmış olduğu bu tasarruflara izin ve icazet verirse geçerli, izin ve icazet vermezse geçersiz kabul edilir.¹⁹⁵

Bu hükümler de yine çocuğun menfaati esas alınarak konulmuş olması sebebiyle çocuğun tamamen menfaatine olan tasarrufları kayıt şartsız geçerli, tamamen zararına olan tasarrufları ise hiçbir şekilde geçerli sayılmazken zararlar fayda arasında olan tasarrufların geçerli olması için ise velinin izni ve icazeti şart görülmüş ve bu şekilde çocuğa gelecek olan maddî ve manevî muhtemel birçok zarar önlenmiş olmaktadır.

A) İslam Hukukunda Çocukların Şahsı ile İlgili Koruyucu Tedbirler

Daha önce de zikredildiği üzere, medeni haklara sahip olabilen ve bu haklardan yararlanabilen varlıklara hukuk dilinde kişi veya şahıs denir. İslam Hukuku insana dolayısıyla da insan yavrusu olan çocuklara hayatın her safhasında gereken önem ve değeri vermiş özellikle de haliyle güçsüz, korunma ve himaye

---

¹⁹⁵ Kasani, *Bedai'î's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, VII, 171; H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 243; Çeker, s, 74-79; Uzunpostalcı, s, 175-177.

edilmeye daha çok ihtiyacı olan çocukları korumak amacıyla bir takım tedbirler getirmiştir. Ana rahmine düştüğü andan itibaren çocuğu bir şahıs olarak kabul etmiş ve ona yaşam hakkı tanımıştır.

Nitekim onu doğumdan sonra da yalnız ve savunmasız bir şekilde bırakmayıp dünyaya geldikten sonra da başına gelebilecek her türlü tehlikeye karşı onu korumak amacıyla birçok tedbir getirmek suretiyle himaye altına almıştır. Bu tedbirlerden konumuzun daha iyi anlaşılması bakımından önemli gördüğümüz birkaçını incelemeye çalışacağız.

1- Çocuğun Nesebi

İnsanın, dünyaya geldikten sonra gerek psikolojik bakımdan gerekse toplasal açıdan kendini rahat ve güvende hissetmesi için en çok ihtiyacı olan şeylerden biri de kendisini koruyup gözetecek bir nesep ve aileye duyulan ihtiyaçtır. Önemine binaen biz de burada İslam Hukukunun çocuğu güvence altına alan müesseselerden biri olan nesep müessesini ele almaya çalışacağız.

Nisbet ve münasebet kelimeleri ile de yakın ilgisi bulunan “nesep” kelimesi biri dar diğeri de geniş olmak üzere iki farklı manada kullanılır.

Geniş manada “nesep”, nesilliler arasındaki bağlantıyı ifade eder. Bizim nesil, sizin nesil, bizim kuşak, sizin kuşak ve önceki nesiller gibi anlamları ifade eder.¹⁹⁶ Dar ve hukukî manada ise, çocuğun ana ve babası ile hısımlılık münasebetini ifade eder.¹⁹⁷ Konumuz açısından bizi ilgilendiren de nesebin dar ve hukuki manasıdır.

Çocuğun, annesi yani doğurduğu kadınla arasındaki hısımlılık münasebeti sabittir ve herhangi bir delile ihtiyaç duyulmadan çocukla kadın arasındaki hısımlılık bağı kesinlik kazanmış oluyor. Ancak çocuğun babası ile olan hısımlılık bağının kesinlik kazanması için bir takım ispat yollarına başvurulması gerekli görülmüştür.

a)Nesebin Evlilik Birliği İçinde Doğumla Sübutu

Çocuğun babasıyla arasındaki nesep bağının tesisi için öncelikle bir evlilik ilişkisinin varlığı zorunlu görülmüştür. Fakat her ne kadar sünnet tarafından, evlilik

¹⁹⁶ Velidedeoğlu, *Medeni Hukuk*, I, 312.

¹⁹⁷ H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 389.

ilişkisi içerisinde doğan çocuğun nesebinin, kocaya aidiyeti belirtilmişse de,¹⁹⁸ İslam hukukçularınca bir takım şartlara bağlandığı görülmektedir. Bu şartlar genel olarak üç ayrı başlık altında ele alınmıştır.

aa) Karının kocasından hamile kalma ihtimali. Şöyle ki; eğer daha ergenlik çağına ermemiş, erkekliğini kazanmamış ve nesil meydana getirme kabiliyetine erişememiş kocadan karının hamile kalma ihtimali normal şartlarda mümkün olamayacağı için böyle bir durumda evlilik birliği içinde doğan çocuk dahi kocaya nispet edilemez.¹⁹⁹

Yine aynı şekilde hamileliğin meydana gelmesine imkân verecek şekilde, fiziki imkânları müsait olması gerekir. Yani karı kocanın birlikte bulunmaları lazım. Mesela; koca uzun süre hapiste veya gaip ise bu süre içerisinde dünyaya gelen çocuğun nesebi cumhur ulemaya göre sahih olmaz.²⁰⁰ Ancak Ebu Hanife, (v. 150/767) nesebin sübutu için nikâh akdini yeterli görmekte ve nikâh akdi yapıldıktan altı ay sonra dünyaya gelen çocuğun nesebini babasına nispet edileceği görüşünü savunmaktadır.²⁰¹

ab) Doğumun Evlilik Birliği İçinde Ceninin Ana Ramine Düşmesine İmkân Verecek Makul Bir Sürede Vuku Bulması

Bu şart bizi ister istemez hamileliğin en kısa ve en uzun süresini araştırmaya zorlayacağından biz de bunları irdelemeye çalışacağız.

1-En Kısa Hamilelik Süresi

İslam hukukçuları, Kura'n-ı Kerimin bu konudaki düzenlemelerini göz önünde bulundurarak hamileliğin en kısa süresini altı ay olarak belirlemiş ve evliliğin fiilen vuku buluşundan altı ay sonra doğan çocuğun nesebinin babaya ait olacağını ifade etmişlerdir. Zira Kura'n-ı Kerim hamilelik ve süt emme süresini otuz ay olarak belirlemiştir.²⁰² Bir başka ayette de süt emme süresini yirmi dört ay olarak belirlemiş,²⁰³ bu sebeple İslam hukukçuları otuz ay olarak belirlenmiş olan hamilelik

¹⁹⁸ Nesai, "Talak", 48.

¹⁹⁹ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, 390.

²⁰⁰ M. Ebu Zehra, *a.g.e.*, 391.

²⁰¹ H. Karaman, I, 391.

²⁰² Ahkaf, 46 / 15.

²⁰³ Lokman, 31 / 14.

ve süt emme döneminden sadece süt emme dönemi olarak belirlenmiş olan yirmi dört ayı çıkararak, hamileliğin en kısa döneminin altı ay olacağı konusunda ittifak etmişlerdir.²⁰⁴

2-En Uzun Hamilelik Süresi

Bu konu evliliğin sona ermesi halinde gündeme gelir. Çocuğun evlilik sona erdikten sonra kabul edilen bu en uzun süre içerisinde dünyaya geldiği takdirde, nesebi babaya nispet edilir. Eğer çocuk bu süre sona erdikten sonra dünyaya gelecek olursa nesebi kocaya nispet edilemeyecektir. Ancak İslam hukukçuları bu sürenin tespiti konusunda ittifak edememişlerdir. Bu konuda en fazla dokuz aydan yedi yıla kadar diyenler de çıkmıştır. Fakat genel kural gereği kitap ve sünnetin sükût ettiği konular ilmin verileri doğrultusundan tespit edilebilir.²⁰⁵ Dolayısıyla bu konu tıp ilmine bırakılmalıdır diye düşünüyoruz.

ac)Kocanın Çocuğun Nesebini Reddetmemiş Olması

Yukarıda zikri geçen şartların mevcut olması halinde bile, çocuğun nesebinin koca adına sübut bulması için, çocuğun nesebi koca tarafından reddedilmemiş olması lazım. Eğer koca, çocuğun kendinden olmadığına dair bir beyanda bulunacak olursa artık çocuğun nesebi kocaya ait olmaktan çıkar. Ancak kocanın bu inkârının hukukî sonuç doğurabilmesi için, hukukun usule uygun olarak icra edilmesi gerekir. Bu sebeple koca, evlilik birliği içinde doğan çocuğun nesebini ancak “Liân” yoluyla reddedebilir.²⁰⁶

Fakat şurası var ki davacı kocanın uyması gereken bir takım usul kuralları var ki bu şartlara uyulmadığı takdirde kocanın davası hiçbir hukukî sonuç doğurmayacaktır. Bunlar kısaca iki madde halinde zikredilebilir:

I-Nesebin reddi davası doğum olayının hemen ardından veya doğum haberini alır almaz açılmış olması şarttır. Eğer koca, doğumdan sonra gerek açık gerekse emareler yoluyla çocuğun nesebini kendisine ait olduğuna dair bir ikrarda

²⁰⁴ H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 390.

²⁰⁵ H. Karaman, I, 390.

²⁰⁶ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, 390; H. Karaman, I, 391.

bulunmuşsa artık kocanın nesebi inkâr ve redd davası mahkeme tarafından dinlenmez ve çocuğun nesebi kocaya ait olarak sübut bulmuş olur.²⁰⁷

II-Karar esnasında çocuk hayatta olmalıdır. Şayet dava sonuçlanmadan çocuk ölmüş olsa çocuğun nesebi babasına ait olmaktan çıkmaz. Çünkü ölüm olayıyla çocuğun nesebi istikrar bulmuştur.²⁰⁸

a) Nesebin İkrar Yoluyla Sübutu

İslam hukukunda nesebin ikrarı, kişinin bir başkasının nesebini kendisine izafe etmesi şeklinde tanımlanmıştır. Konumuz açısından ise, kişinin çocuğun kendisine ait olduğunu veya çocukla aralarında akrabalık bağı bulunduğunu ikrar ve iddia etmesi ve bu yolla nesebin sübut bulması demektir. Ancak bu yol pratikte bu şekilde tek taraflı olarak ele alınmamış, aynı yolla çocuğun, babası bulunduğunu iddia ettiği kişinin babalığını tanıyabileceği kabul görmüştür.²⁰⁹

İkrarda bulunan şahıs, söz konusu olan akrabalık bağını, çocuğun nesebini kendisine ait olduğunu beyan etmek suretiyle ortaya koyacağı gibi, çocuğun nesebini kendisi dışında başka bir yakınına hamletmek suretiyle de ortaya koyabilir.²¹⁰ Bu yüzden ikrarı, kişinin nesebi kendisine atfetmesi ve başka bir akrabasına hamletmesi şeklinde iki alt başlık altında ele alacağız.

I-İkrarda Bulunan Kimsenin Nesebi Kendisine Nispet Etmesi

Konumuz açısından da bizi daha çok ikrarın bu türü ilgilendirir. Bu da, babalık iddiasında bulunan kişinin, çocuğun kendi sulbünden geldiğini ve kendisine ait olduğunu ikrar etmesiyle olur. Bu tür ikrar ile nesebin sübut bulması için bazı şartlar ileri sürülmüştür.

a-Aralardaki yaş farkı mukarrun lehin (çocuğun) oğul, mukırrın (büyüğün) baba olmasına uygun olacak.

b-Çocuğun nesebi meçhul olacak. Çünkü nesebi malum ve sahih olan bir çocuğun, iddia ve ikrar yolu ile bir başkasına aidiyeti sabit olmaz.

²⁰⁷ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, 130.

²⁰⁸ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, 400.

²⁰⁹ M. Ebu Zehra, *a.g.e.*, 400.

²¹⁰ H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 392.

c-Gayri meşru yolla dünyaya geldiği söylenmemiş olacak. Gayri meşru yolla dünyaya geldiği açıkça ifade edilirse çocuğun nesebi ikrarla sabit olmaz.

d-Eğer çocuk temyiz çağına geldiyse bu ikrarı kabul edecek. Daha temyiz çağına gelmeyen çocuğun ise kabulüne gerek yoktur.²¹¹

II-İkrarda Bulunan Kimsenin Nesebi Kendisi Dışında Bir Başkasına Nispet Etmesi

İkrarın bu türünde ikrarda bulunan şahıs kendisi adına herhangi bir ikrarda bulunmamaktadır. Aksine nesebi kendisi dışında bir başkasına atfederek tanınan kişi ile bu yolla bir bağ kurmaya çalışmaktadır.

Bu tür bir ikrar herhangi bir hukuki sonuç doğurmaz. Çünkü kişi hiçbir hüküm ifade etmeyen mücerret bir sözle bir başkası adına ikrarda bulunmaya yetkili değildir. Bu ikrar tanınan kişi tarafından tasdik edilse bile sonuç değişmez. Çünkü nesep isnat edilen kişiye göre tanınan kişi üçüncü şahıstır. Yani kendisi aleyhine nesep isnadında bulunulan kişi açıkça bu isnadı kabul etmedikçe nesep sabit olmaz. Aksi takdirde üçüncü kişilerin kendi aralarındaki mutabakat, gıyabında kendisine nesep atfedilen kişinin hukuki durumuna etki etmez.²¹²

2- Çocuğun Emzirilmesi

İslam hukukunda çocuk doğduktan sonra, çocuğun emme hakkı bizzat kura'n-ı kerim tarafından düzenlenmiş²¹³ ve bu müessese İslam hukuku literatünde genellikle nafaka bölümünde ele alınmıştır.

Hukukî bir terim olarak ise, çocuğun belli bir süre içerisinde bir kadın tarafından emzirilmesi veya kadının memesinden alınan sütün çocuğa içirilmesi şeklinde ifade edilir.²¹⁴ Bu şekilde emenle emziren arasında nesep gibi bir bağ meydana gelmesi ile de kadın o çocuğun sütannesini kabul edilir.

Emme, çocuk açısından bir hak olduğu kadar ana-babası açısından da bir görev mahiyetindedir.²¹⁵

²¹¹ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, 400-401; Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 131-132.

²¹² M. Ebu Zehra, *a.g.e.*, 400-401; Erbay, s,131-132.

²¹³ Bakara, 2 / 233.

²¹⁴ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s, 473.

²¹⁵ H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 398.

İslam hukukunda nafaka ilişkileri belirlenirken çocuğun nafakasından babının sorumlu olduğu üzerinde durulmakla beraber, süt emzirme bizzat Kura'n-ı Kerim tarafından özel olarak durulması hasebiyle²¹⁶ bütün müçtehitler hukuken olmasa da diyaneten, ananın çocuğunu emzirmeye mecbur olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.²¹⁷

Konumuz açısından bu hüküm hem çocuğun sağlıklı yetişmesi hem de annenin birçok hastalıktan korunması açısından son derece önemlidir. Çünkü yapılan araştırmalara göre Anne sütünün ve emzirmenin; hem bebek, hem de anne için başta beslenme olmak üzere, sağlık, bağışıklık, gelişimsel, psikolojik, sosyal ve ekonomik yönden pek çok sayıda yararları vardır.²¹⁸

Hukuken bu işe yani emzirmeye ananın mecbur edilip edilmeyeceği konusunda ise, İslam hukukçuları ihtilaf etmişlerdir.

Hanefilere göre, emzirme nafakadan sayıldığı için kadın, hukuken çocuğu emzirmeye zorlanamaz.²¹⁹ Malikilere göre ise kadının sosyal statüsüne bakılır. Diğer mezheplere göre ise, kadın hukuken de çocuğu emzirmekle mükelleftir.²²⁰

Bütün müçtehitler aşağıdaki durumlarda ananın çocuğunu emzirmeye mecbur olduğunu söylemektedirler.

- 1- Çocuk anası dışındaki kadınları emmezse
- 2- Çocuğu emzirecek başka kadın bulunmazsa
- 3- Babanın veya çocuğun sütanne tutacak maddi imkânı yoksa.²²¹

Bu durumlar dışında ana çocuğu emzirmez ise, hukuken zorlanamaz diyen mezheplere göre, bir sütanne kiralanır. Bunun ücreti varsa çocuğun malından ödenir yoksa babası öder.²²²

Görüldüğü gibi her ne kadar hukuken anne çocuğu emzirmeye mecbur edilmesi konusunda ittifak edilmemişse de ulemanın çoğunluğu anneyi emzirmeye

---

²¹⁶ Bakara, 2 / 233.

²¹⁷ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, s. 402.

²¹⁸ Gülhan Samur, *Anne Sütü*, s. 3.

²¹⁹ Mevsilî, *el-İhtiyar li Talil-Muhtar*, IV, 10.

²²⁰ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, s. 403.

²²¹ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, s. 402-403.

²²² H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 399.

zorlanacağını öngörmüşlerdir. Konumuza bu açıdan baktığımızda çocuğun karşılaşacağı birçok problem kendiliğinden çözülmüş olacaktır.

Bu ihtilaflar tamamen evliliği devam eden anneler içindir. Tamamen boşanmış ve iddet bekleyen anneler emzirmeleri karşısında ücret isteyebilirler, hatta bu konuda normal ücretten fazla istemedikleri takdirde emzirmede öncelik hakkı anaya tanınmıştır. Çocuğu emzirmek üzere başka bir sütannenin tutulmuş olması, hakiki annenin analıktan doğan “hidâne” ve çocuğun terbiye ve yetiştirilmesi gibi hakları eskisi gibi devam edecektir.²²³

Çocuğun sütanneye verilme olayına konumuz açısından baktığımızda ise, çocuğun annesi daha önce bir iken bundan sonra artık iki olacak, daha önce bir tek annenin koruması altında iken artık ona karşı şefkat duyan ve onu koruyup gözetken iki anne vardır. Sütannelik sonucunda daha birçok hukuki sonuçlar doğacak ve çocuk daha güvenli, daha sıhhatli bir şekilde yetişme imkânı bulacaktır.²²⁴ Nitekim Kura'n-ı Kerimde, süt emme olayının yakın ilişkisine vurgu yapmak için, süt emmeyi evlenme manileri arasında sayılmış ve taraflar hukuken birbirinin ana evlat derecesinde yakın addedilmiştir.²²⁵

Görüldüğü gibi diğer bütün konularda olduğu gibi burada da tamamen çocuğun menfaati, korunup himaye edilmesi ve çocuğun mağdur duruma düşmemesi için dikkatli olunması konusunda son derece gayret sarf edilmiş ve bu tür düzenlemeler sayesinde çocuk karşılaşacağı muhtemel tehlikelere karşı koruma altına alınmıştır. Rada' müessesesi üzerinde önemine binaen kısa da olsa durduktan sonra çocukların korunması açısından diğer önemli bir konu olan “hidane” müessesesini ele almaya çalışacağız.

3- Çocuğun Bakım ve Terbiyesi (Hidâne Hakkı) ve Bu Hakka Sahip Olanlar

Hidâne, evlilik akdi son bulunca ortada çocuklar da varsa bu çocukların bakımı ile ilgili ortaya çıkan bir kavramdır. Zira evlilik devam ettiği müddetçe

²²³ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, s, 403-405.

²²⁴ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 144.

²²⁵ Nisa, 4 / 23.

çocukların bakımı aile içerisinde anne-babaları tarafından müşterek yapılacağından, çocukların bakımıyla ilgili herhangi bir sorun çıkmaz.²²⁶

a) Hidâne Hakkı

Klasik fıkıh kitaplarında tarif edilen “hidâne” kavramının içine çocuğun belli bir yaşına kadar korunması, bedeninin ve elbiselerinin temizlenmesi, ayrıca hidâne kavramının içine çocuğa uygun yetiştirme ortamı hazırlamanın yanında ona zarar verecek her türlü maddi ve manevi tehlikelerden koruma, sağlıklı bir şekilde büyütülüp geliştirilmesi gibi hizmetler girer.²²⁷

Hidânenin süresiyle ilgili belli bir müddet tayin edilmemekle beraber genel kabule göre, erkek çocuklar için yeme, içme, giyinme gibi işlerini kendileri yapacak hale gelinceye, kızlar için ise hayız dönemine kadar devam eder.²²⁸ İslam hukukuna göre evlilik birliğinin sağlıklı bir şekilde devamı esnasında çocuğun bakım ve terbiyesi öncelikle ana-babaya aittir. Çünkü çocuğa ana-babasından daha yakın, daha şefkatli başka bir kimse düşünülemez.²²⁹

Fakat evlilik birliğinin boşanma, gaiplik veya eşlerden birinin ölümü gibi nedenlerle sona ermesi halinde hidâne hakkının öncelikle anneye verilmesi gerektiği kabul edilmiştir.²³⁰

Bu konuda günümüz psikologları da çocuğun gelişimi açısından hayatının ilk üç yılında çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini büyük ölçüde anneye bağımlı olduğunu, bu sebeple de doğumundan itibaren çocuk ile anne arasındaki etkileşimin önemli olduğunu, anneler tarafından çok ilgi gören ve anne sütüyle beslenen çocukların zekâ seviyelerinin yüksek olduğunu söylemektedirler.²³¹

Hidânedede kimlerin hak sahibi olduğu konusunu ele almadan önce hak sahibi olacak kişi ya da kişilerde bulunması gereken şartları zikretmenin uygun olduğu kanaatindeyiz.

²²⁶ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 171.

²²⁷ Kasani, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, IV, 40; Abdulvehhab Hallaf, *Ahkamu'l Ahvali's-Şahsiyye fiş- Şeriatil- İslamiyye*, s, 194.

²²⁸ Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 435.

²²⁹ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, 147.

²³⁰ Kasani, IV, 41-44; M. Ebu Zehra, *el-Ahval'iş-Şahsiyye*, s, 406.

²³¹ Vahdettin Yaşar, *Çocuğumuzu Yetiştirirken*, s, 75.

1-Hidâne hakkına sahip olanlar hür olmalıdırlar: Çocuğun bakım ve terbiyesini üzerine alacak kişilerin hür olması gerekmektedir. Yani herhangi bir sebepten dolayı hürriyeti kısıtlayıcı cezaya çarptırılmış ve bu cezayı çekiyor olmamaları gerekir.²³² Zira hür olmayan biri çocukla gerektiği gibi ilgilenemez.

2- Âkil ve Bâlîğ²³³: Akil ve balîğ olmayanların kendileri bakıma ve korunmaya muhtaç olduklarından dolayı, çocuklara bakmaları ve onları korumaları düşünülemez. Aynı şekilde daha buluş çağına erişmemiş kimseler de çocuk sayıldığı için hidâne hakkına sahip olamazlar.²³⁴

3-Fiziki Güce Sahip Olmak: Hidâne sorumluluğunu üzerine alacak kimse çocuğun bakım, gözetim ve terbiyesinin gerektirdiği bütün sorumlulukların yerine getirebilecek güce ve kabiliyete sahip olmalıdır. Şayet bunları yapabilecek güç ve yeteneğe sahip değilse öncelik hakkını kaybeder ve çocuk ona teslim edilmez.²³⁵ Aynı şekilde bu hak, çocuğun bakımı ve korunmasıyla ilgili olduğu için bunları yerine getirmekten aciz olan ihtiyar, kör, akıl hastası, dilsiz ve hasta olanların çocuk üzerinde hidâne hakları yoktur. Yine vaktinin çoğunu dışarıda geçiren kadından da hidâne hakkı düşer. Çünkü hidânedeki asıl maksat çocuğun menfaatlerini korumak, onu terbiye etmek ve geleceğe hazırlamaktır.²³⁶ Dolayısıyla vaktinin çoğunu dışarıda iş yerinde geçiren çalışan erkek ve kadınların çocuğun bakım ve terbiyesi ile ilgilenemeyeceğinden hidâne hakları yoktur. Aynı şekilde bu durum birçok araştırmacı tarafından çocuk istismarının nedenleri arasında sayılmaktadır.²³⁷

4-Güvenilir Olmak: Hidâne hak ve sorumluluğunu üstlenecek kimse çocuğun hem can güvenliği ve menfaatlerini hem de çocuğun ahlakî bütünlüğünü ve dinî terbiyesini yapma açısından güvenilir olmalıdır. Bu sebeple günaha girmekten çekinmeyen, çocuğun hak ve menfaatlerine gereken önemi vermeyen kişi hidâne

²³² Kasani, IV, 41; M. Ebu Zehra, *el-Ahval'îş-Şahsiye*, s, 407.

²³³ Akıllı ve ergen kişi hukuk karşısında mükellef tutulabilen yükümlü kişi demektir.

²³⁴ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'îş-Şahsiye*, s, 408; H. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 395.

²³⁵ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'îş-Şahsiye*, s, 407; Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, 153.

²³⁶ Abdurrahman, el-Ceziri, *Kitabü'l-Fıkıh Ale'l-Mezahibi'l-Arba'a*, IV, 523.

²³⁷ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 142.

hakkına sahip olamaz.²³⁸ Bu şartlar hem erkek hem de kadınlarda aranan şartlardı. Şimdi ise sadece kadınlarda aranan şartlara geçeceğiz.

aa) Sadece Kadınlarda Aranan Şartlar

1-Hidâne sorumluluğunu üstlenecek kadın ile çocuk arasında evlenme engeli olacak derecede yakın akraba olması lazım. Çünkü çocuğun bakımı öncelikle şefkat ve merhamete dayanır. Ona en çok şefkat ve merhamet gösterecek kimseler de yakın akrabalarıdır. Amca, dayı, hala ve teyzekızlarının erkek çocuk üzerinde hidâne hakları yoktur. Zira bunlar her ne kadar akraba olsalar da çocukla evlenmelerine bir engel yoktur.²³⁹

2-Kadının çocuğun mahremleri dışında başka birisiyle evli bulunmaması: öyle ise, çocuğun hidâne görevini üstlenecek kadın ya bekâr olmalıdır ya da çocuğun mahrem bir yakınıyla evli olmalıdır. Kadının yabancı bir erkekle evli olması durumunda koca, çocuğa karşı şefkat ve merhamet göstermeyecek, hele çocuğun kız olması halinde ona kötü gözle bakma ihtimali bile vardır.²⁴⁰ Zira yapılan çalışmalar çocukları yabancı erkeklerle aynı ortamı paylaşmalarını da çocuklar için bir tehlike olarak görmektedirler.²⁴¹ İslam hukukunun getirmiş olduğu hükümlerini bu açıdan değerlendirecek olursak bu hükümlerin çocukların istismarını önlemede birer tedbir olduğu herkes tarafından tartışmasız bir şekilde kabul edilecektir.

3-Kadın, çocuğa düşmanlık beslenen bir yerde ikamet etmemelidir. Çocuğun bakım ve gözetimini üstlenen kadının ikamet ettiği evde ya da mahallede çocuğun dövülmesi, azarlanması, hakir görülmesi veya fikrinin çelinmesi suretiyle gayri meşru yollara düşme tehlikesinin olmaması lazım. Kadın eğer böyle bir yerde ikamet ediyorsa çocuk ona teslim edilemez. Şayet çocuk kadının elindeyse kadının çocukla birlikte başka bir yere taşınması sağlanır. Kadının eğer taşınmamakta ısrar etmesi durumunda ise hidâne hakkı sakıt olur.²⁴²

²³⁸ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Ra'ik Şerhi Kenzi'd-Dekaik*, IV, 279-280; M. Ebu Zehra, *el-Ahval'iş-Şahsiye*, s, 407; H. Karaman, I, 395.

²³⁹ Kasani, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, IV, 41; H. Karaman, I, 395.

²⁴⁰ Kasani, IV, 42; M. Ebu Zehra, *el-Ahval'iş-Şahsiye*, s, 408.

²⁴¹ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 142-143.

²⁴² Hallaf, *Ahkamu'l Ahvali's-Şahsiye fiş-Şeriatil-İslamiyye*, s, 196; Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, 154.

4-Hidâne velayetini üstlenen kadın, babanın fakirliği halinde çocuğa karşılıksız bakmayı kabul etmiş olmalıdır. İslam hukukunda kural olarak çocuğun nafakasını baba karşılar. Babanın nafakayı karşılayamaz hale gelmesi durumunda çocuğun hidâne sorumluluğunu üzerine alacak olan anne veya yakın akraba konumundaki diğer kadının çocuğa ücretsiz olarak bakmayı kabul etmiş olması gerekmektedir. Eğer ücret alma konusunda ısrar ederse hidâne hakkı o kadından alınır ve çocuğa karşılıksız bakmayı kabul edecek başka bir kadına verilir.²⁴³

5-Hidâne hakkına sahip olabilecek kadın irtidat etmemiş olacak: Çocuğun bakımını üzerine alan kimsenin irtidat etmemiş olması zorunludur. Çünkü kadının dinden dönmesi İslam ceza hukuku açısından da birtakım sorumlulukları gerektirecek bir davranıştır. Ama başlangıçtan itibaren ehli kitap olan bir kadın çocuğun bakımını üstlenebilir. Çünkü burada asıl amaç çocuğun sevgi ve şefkat dairesinde bakımının yapılmış olmasıdır. Nihayetinde ehli kitap kadın da merhamet sahibi olabilir.²⁴⁴

Görüldüğü gibi bütün bu hükümler dikkatle incelendiğinde tamamen çocuğun menfaatine binaen vaz' olunmuş olup her biri çocuk istismarını önleyici birer tedbir niteliğindedir.

ab) Sadece Erkeklerde Aranan Şartlar

1-Erkek, çocuğun asabesi olması lazım: Hidânedeki hak ve sorumlulukları üzerine alacak kadınlar bulunmadığı durumlarda çocuğun bakım ve terbiyesini erkekler yapmak zorundadır. Erkeklerin hidânedeki sorumlulukları miras almadaki haklarına dayanır.²⁴⁵

2- Din birliği: Erkekle çocuğun aynı dinden olması, çocuğun bakımını ve korunmasını üstlenen erkeğin çocukla aynı dinden olmaması durumunda hidâne hak ve sorumluluğu sakıt olur. Zira erkeklerde hidâneye sahip olma hakkı varis olma tertibi üzerine kuruludur. Din farklılığı da mirasçılık ilişkisini ortadan kaldırır.²⁴⁶

²⁴³ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'iş-Şahsiye*, s, 411; Celal Erbay, s, 154.

²⁴⁴ Kasani, IV, 42; M. Baktır, "İslam Hukukunda Hidâne", *EAÜİFD*, sy, 7, s, 270.

²⁴⁵ M. Baktır, s, 271.

²⁴⁶ Hallaf, *Ahkamu'l Ahvali'ş-Şahsiyye fiş-Şeria'ti'l-İslamiyye*, s, 196.

3- Zi-rahimin mahremi olmalıdır: Çocuk kız olduğu takdirde bakım, sorumluluk ve terbiyesini üzerine alacak olan erkeğin mahremi olması gerekmektedir. Mesela, amcaoğlunun, amcasının kızının hidanesinde hiçbir hak ve sorumluluğu yoktur.²⁴⁷ Hanefilere göre eğer kızın amcasının oğlu dışında bir asabesi olmadığı takdirde hâkimin kararı ve izni ile amcaoğlunun da kız açısından güvenilir olması durumunda, bakım ve koruma hakkı ona geçer.²⁴⁸ Şimdi ise, sırasıyla çocukların bakım ve gözetiminde hak ve sorumluluk sahibi olanları ele almaya çalışacağız.

b) Hidâne Hakkına Sahip Olanlar

İslam hukuku çocukların bakım, gözetim ve korunmasıyla ilgili ahkâmı ortaya koyarken hem çocuğun hem de toplumun menfaatlerini göz önünde bulundurmuştur. Aile birliğinin bazı sebeplerle dağılmasından sonra, çocukların en fazla ihtiyaç duyacağı şey, karşılık beklenmeyen sevgi, şefkat, merhamet, ilgi ve korunmadır. Bütün bunlarla birlikte çocuğun bakımıyla ilgilenecek kişinin boş vakti ile bilgi, beceri ve tecrübe sahibi olması gerekmektedir. Bu yüzden İslam hukuku çocukların belli bir döneme kadar bakım ve gözetim sorumluluğunu öncelikle anneye yüklemiştir.²⁴⁹ Çünkü anne kendi çocuğuna karşı herkesten çok sevgi, şefkat ve merhametli davranacaktır.

Hiz. Peygamber (a.s.) zamanında da çocuğun bakım ve gözetim hak ve sorumluluğunun öncelikle anneye verildiğine şahit olmaktayız. Bu konudaki rivayet şu şekildedir: “Bir kadın çocuğuyla beraber geldi ve Peygamberimize: ‘Ey Allah’ın Resulü, bu benim oğlum, karnım ona bir kap (yuva), göğsüm ona su kaynağı (çeşme), kucağım ise kundak olmuş durumda. Babası onu benden almak istiyor’ dedi. Peygamberimiz kadına: “Başkası ile evlenmediğin sürece çocuğu almak senin hakkındır. Cevabını verdi”²⁵⁰.

Hiz. Peygamber’in (a.s.) bu kararı verirken kadının duygusallığından çok çocuğun menfaatlerini dikkate aldığına şahit olmaktayız. Çünkü Peygamberimizin (a.s.) “başkası ile evlenmediğin sürece” şartını koyması, şartların çocuğun aleyhine

²⁴⁷ Uşruşeni, *Ahkâmı’s –Sığar*, I, 151; N. Ferid Vasıl, *el-Velayatu’l-Hassa*, s, 64.

²⁴⁸ Kasani, IV, 43.

²⁴⁹ Hallaf, s, 194; Bardakoğlu, “Ehliyye” *DİA*, XVII, 46.

²⁵⁰ Ebu Davud, “Talak”, 35.

değişmesi halinde kararın da değişebileceğini göstermektedir. Annenin ikinci bir evliliği muhtemelen çocuk için zarar doğuracaktır. Bu sebeple Peygamberimiz (a.s.) bu şartı koymuştur. Çocuk kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma gelinceye kadar bakımının başkaları tarafından yapılması zorunludur. Yaklaşık yedi yaşına kadarki velayetine İslam hukukunda “hidâne” denmektedir. Şimdi ise, çocuğun hidânesini üstlenecek kişileri sırasıyla ele almaya çalışacağız.

ba) Kadınlar

Çocukların hidânesini üstlenmeye herkesten çok anne hak sahibidir. Zira anne çocuk için diğer herkesten daha şefkatli ve merhametlidir bu sebeple çocuk ortaya çıkabilecek sıkıntılara karşı daha dayanıklıdır. Çocuğun annesi bulunmaz ya da herhangi bir sebeple çocuğun bakım ve gözetim hak ve sorumluluğunu yitirirse çocuğa bakma hak ve sorumluluğu sırasıyla şunlardır:

1-Annenin annesi, annenin anneannesi... ila nihaiye... Babanın annesi, babanın anneannesi... ila nihaiye.

2-Kız kardeşler: Anne baba bir kız kardeş, anne bir kız kardeş, baba bir kız kardeş.

3-Kız kardeşin kızları: Anne baba bir kız kardeşin kızları, anne bir kız kardeşin kızları, sonra baba bir kız kardeşin kızları.

4-Teyzeler: Anne baba bir teyze, anne bir teyze, baba bir teyze.

5-Erkek kardeşlerin kızları: Anne baba bir erkek kardeşin kızı, anne bir erkek kardeşin kızı, baba bir erkek kardeşin kızı.

6- Halalar: Anne baba bir hala, anne bir hala, baba bir hala. ²⁵¹

7-Annenin teyzeleri: Annenin anne baba bir teyzesi, annenin anne bir teyzesi, babanın anne bir teyzesi, babanın baba bir teyzesi.

8-Babanın teyzeleri: Babanın anne baba bir teyzesi, babanın anne bir teyzesi, babanın baba bir teyzesi.

---

²⁵¹ Kasañî, *Bedai'î's-Sanaî' fi Tertibi'ş-Şerai'*, IV, 41; M. Baktır, “İslam Hukukunda Hidâne”, *EAÜİFD*, Sy, 7, s. 273.

9-Annenin halaları: Annenin anne baba bir halası, annenin anne bir halası, annenin baba bir halası.

10-Babanın halaları: Babanın anne baba bir halası, babanın anne bir halası, babanın baba bir halası.²⁵² İmam Muhammed (v. 189/805) ve İmam Züfer'e (v. 158/775) göre teyze, çocuğun bakım ve korunmasında baba bir kız kardeşten daha fazla hak sahibidir.²⁵³ Hatta İmam Züfer'e göre teyzeler çocuğun bakım ve korunmasıyla ilgilenmekte babanın annesinden daha çok hak sahibidirler. Zira teyzeler anne mesabesinde dirler.²⁵⁴

Her konuda olduğu gibi İslam hukukunun bu hükümlerine baktığımızda da tamamen çocuğun menfaati merkezli vaz' olunduğuna şahit olmaktadır. Gerek çocukların bakım hakkının önceliği annesine tanınmış olması gerekse annenin olmadığı durumlarda önceliğin sırasıyla anne ve baba tarafından gelen kadın akrabalara verilmesi açısından olsun, bu hükümlerin tamamında çocuğun menfaati esas alınmıştır. Çünkü erkeklere göre kadınlar çocuklara karşı daha şefkatli ve merhametli davranırlar.

bb) Erkekler (Asabe)

Çocukların bakımı, gözetimi ve korunmasıyla ilgilenecek yukarıda sıraladığımız kadın akrabalardan hiç kimse bulunmadığı takdirde hidâne hakkı erkek akrabalara intikal eder. Çocuğa asabe yönünden en yakın olan kim ise onun bakımıyla ilgilenmekte en çok hak sahibidir.²⁵⁵

Eğer çocuğun babası yoksa yani çocuk yetim ya da herhangi bir sebeple himayeden mahrum kalmışsa çocuğun bakım ve sorumluluğunu sırasıyla erkek akrabalar (asabeler) alırlar ki sorumluluğu yerine getirecek asabeler sırasıyla şunlardır:

1- Yetimin (çocuğun) bakım, gözetim ve korunmasından asabeler arasında en çok hak sahibi babasının babası, sonra da baba tarafından dedesi sorumludur.

2- Erkek kardeşler: Ana baba bir erkek kardeş, baba bir erkek kardeş.

²⁵² İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Ra'ik Şerhi Kenzi'd-Dekaik*, IV, 284-285; M. Baktır, s, 273-274.

²⁵³ Kasani, IV, 41; M. Baktır, s, 274.

²⁵⁴ Bilmen, *Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 428.

²⁵⁵ Hallaf, *Ahkamu'l Ahvali's- Şahsiyye fiş- Şeriatil- İslamiyye*, s, 195.

3- Erkek kardeşin oğulları: Ana baba bir erkek kardeşin oğlu, baba bir erkek kardeşin oğlu.

4- Amcalar: Ana baba bir amca, baba bir amca.

5- Amcaoğulları: Ana baba bir amcanın oğlu, baba bir amcanın oğlu. Amcaoğulları, himayesiz kalmış kız çocukları üzerinde hidâne hakkına sahip değillerdir. Fakat yetim kalmış kız çocuğunun amcasının oğlu dışında başka bakım, gözetim ve korunmasıyla ilgilenecek kimsesi yoksa hâkim, amcaoğlunun güvenilir olduğu hükmüne varırsa kız çocuğunun hidâne hakkını amcaoğluna verebilir.

6- Babanın amcaları: Babanın ana baba bir amcası, babanın baba bir amcası.

7- Dedenin amcaları: Dedenin ana baba bir amcası, dedenin baba bir amcası.²⁵⁶

Yine erkek akrabalara dikkat edildiğinde yakın akrabadan uzağa doğru sıralanmış bu şekilde çocuğun muhtemel tehlike ve istismarı önlenmiştir. Çünkü çocukların yabancı erkeklerle aynı ortamı paylaşmaları çocuklar için istismar riski teşkil etmektedir.²⁵⁷

bc) Zevi'l-Erham

Zevi'l-Erham: Terekede belli bir payı olmayan ve terekeyi asabeden olmak sıfatıyla da elde edemeyen kan hısımlarıdır ve bunlar dört kısımdır:

1. Ölünün fer'ileri yani kızların ve oğlun kızlarının aşağı doğru fer'ileri.
2. Ölünün aslı yani sahih olmayan ced ve ceddeleri.
3. Ölenin babasının ve anasının fer'ileri.
4. Büyük baba ve büyük ananın fer'ileridir.²⁵⁸

Yetimin yukarıda saydığımız asabelerinden bakım, gözetim ve korunmasıyla ilgilenecek kimsesi bulunmadığı takdirde veya bulunanların çocuğun bakımı, gözetim ve korunmasını üstlenecek şartları taşımadığı durumda hidâne hakkı zevi'l-

²⁵⁶ Bilmen, II, 428-429; M. Ebu Zehra, *el-Ahval' iş-Şahsiye*, s, 409.

²⁵⁷ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 142-143.

²⁵⁸ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s, 620.

erhama intikal eder. Bunlar da sırasıyla annenin babası, ana bir erkek kardeş ve onun oğulları, ana bir amca, ana baba bir dayı ve ana bir dayıdır.²⁵⁹

c) Bakım Müddeti (Hidâne Müddeti)

Çocuğun hidâne müddeti kural olarak başkalarının hizmet, koruma ve himayesine ihtiyaç duymadan yeme, içme, giyinme ve temizlik gibi temel şahsî ihtiyaçlarını bizzat kendisi giderebileceği zamana kadar devam eder.²⁶⁰

Bununla beraber, İslam hukukçuları hidânenin müddeti konusunda çocuğun kız veya erkek, bakımını üstlenen kimsenin kadın veya erkek olmasına ve çocuğa yakınlık derecesine göre farklı süreler belirlemişlerdir.

Hanefiler, erkek çocuğun bakım ve terbiye altında kalma yaşını ihtilafa yer vermemek için yedi olarak kabul etmişlerdir.²⁶¹ Kız çocuklarının hidâne süresine gelince ise, eğer anne veya ninelerinin bakım ve gözetiminde ise, hayız görünceye kadar onların yanlarında kalır. Anne ve nine dışında başka kadınların yanlarında iseler erkeklerin dikkatini çekecek bir duruma gelinceye kadar onlarla kalır. Bu yaş da kızlarda dokuz olarak kabul edilmiştir.²⁶²

Malikilere göre ise, erkek çocuklar buluğa erinceye kadar bakım ve gözetim altında kalır. Daha sonra dilediği yerde kalabilir. Kız çocuğu ise kaç yaşına gelirse gelsin evleninceye kadar hidânesini üstlenen kimsenin yanında kalır. Evlenince artık kocasıyla oturmak zorundadır.²⁶³

Şafiiilerde ise hem kız hem de erkek çocuklar için mecburi bakım ve gözetim altında kalma müddeti temyize kadar devam eder. Bundan sonra çocuk kimin yanında kalmak isterse onun yanında kalır.²⁶⁴

²⁵⁹ İbn Nüceym, *el-Bahru'r-Ra'ik Şerhi Kenzi'd-Dekaik*, IV, 287; M. Baktır, "İslam Hukukunda Hidâne" *EAÜİFD*, sy, 7, s. 274.

²⁶⁰ Kasani, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, IV, 42; Hallaf, *Ahkamu'l Ahvali's- Şahsiyye fi Şeriatil- İslamiyye*, s, 196-197.

²⁶¹ el-Ceziri, *Kitabü'l-Fıkıh Ale'l-Mezahibi'l-Arba'a*, IV, 523; Hallaf, s, 197; Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, 155.

²⁶² Uruşeni, *Ahkamı's -Sığar*, I, 153; Bilmen, *Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, II, 436; Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 178.

²⁶³ el-Ceziri, IV, 524; Bilmen, II, 436; Çeker, s, 178.

²⁶⁴ el-Ceziri, IV, 524; Çeker, s, 179.

Hanbelîlerde erkek çocuk yedi yaşına kadar annenin veya hidânesini üstlenen kişinin yanında kalır, bundan sonra nerede kalacağına kendisi karar verir. Kız çocuğu ise yedi yaşına kadar annesinin ya da kendisine bakmakla yükümlü olan kadının yanında kalır, bundan sonra da evleninceye kadar babasının yerine kendisine bakma görevini üstlenen asabesinin yanında kalır.²⁶⁵

Hidâne müddeti sona eren yetim kız dedesine, dedesi yoksa asabesinden en yakın kimseye, asabesi de yoksa ya da mevcut asabelerinin güvenilirliğinden şüphe ediliyorsa karar hakime bırakılır. Eğer yetim kız kendini koruyabilecek güçte ve çevre de güvenli ise, tek başına bir evde kalabilir, aksi durumda hâkim, kızı Müslüman kadınlardan güvenilir birinin yanında kalmasına hükmeder.²⁶⁶

Hidâne müddeti sona eren yetim erkek çocuk da dedesine (babasının babasına), dedesi yoksa asabeden kendisine en yakın olan kimseye ya da vasiye teslim edilir. Bu çocuğun bakım ve gözetimini üstlenebilecek asabesi ve vasisi de bulunmadığı takdirde hâkim, çocuğu hidânesini üstlenen kadından daha yakın birisini buluncaya kadar çocuğun bu kadının yanında kalmasına karar verir.²⁶⁷

Görüldüğü gibi hidâne müddeti konusunda mezhep imamları farklı görüşleri sürmüş olsalar da bu görüşlerin tamamından çıkarılan ortak sonuç, çocukların hiç kimsenin himayesine muhtaç olmayacak duruma gelene kadar himaye edilip gözetilmesi gereğidir. Bütün bu hükümlere riayet edildiği takdirde çocukların, gelişim aşamaları tamamlayıncaya kadar kendileri için risk oluşturan birçok tehlike ve istismara karşı bu şekilde korunmuş olacakları kanaatindeyiz.

d) Hidâne Görevini Üstlenen Kişinin Hukukî Sorumluluğu

Çocuğun bakım gözetim ve terbiyesini üstlenen kişi, görevini en iyi şekilde yerine getirmekle mükelleftir. Bu, öncelikle anne ve annenin kadın yakınları açısından onlara verilmiş bir hak olarak görünmekteyse de burada asıl amaç çocuğun menfaatlerinin korunması olduğu için bu aynı zamanda bir görevdir. Öncelikle annenin tercih edilmesinin ve sıralamanın anneden itibaren uzağa doğru olmasının

²⁶⁵ el-Ceziri, IV, 524; Bilmen, II, 437; Çeker, s, 179.

²⁶⁶ Hallaf, *Ahkamu'l Ahvali's- Şahsiyye fi Şeriatil- İslamiyye*, s, 200-201; M. Baktır, "İslam Hukukunda Hidâne", *EAÜİFD*, sy, 7, s. 285.

²⁶⁷ Hallaf, s, 200-201.

sebebi çocuğun beden, ruh ve psikolojik olarak gelişmesine en fazla bunların özen göstereceği düşüncesidir.²⁶⁸

İslam Hukuku gerek evlilik birliğinin devamı esnasında, gerekse evlilik birliğinin boşanma ya da ölüm sebebiyle sona ermesi durumunda çocuğun bakım ve terbiyesinin aile içinde yapılmasını öngörmektedir. Evlilik birliğinin kocanın ölümüyle son bulması durumunda çocukların bakım ve terbiyesini üstlenmede önceliği anneye vermektedir.²⁶⁹

Çocuğun bakım gözetim ve terbiyesini üstlenen annenin ya da diğer kimselerin görevi yalnızca çocuğu yedirmek, içirmek, giydirmek, temizlemek değildir. Bu kişilerin görevi topluma iyi karakterli, kendi şahsî menfaatlerinden daha fazla memleketinin, milletinin ve dininin menfaatlerini ön planda tutan fazilet sahibi nesiller, kişiler yetiştirmektir. Çünkü çocuk ilk terbiyeyi, ilk eğitimi okuldan önce ailesinden, onunla ilgilenen kimseden alır. Bu sebeple hidâne velayetini elinde bulunduran kimselerin çok hassas ve titiz davranmaları gerekir.

Günümüzde yapılan araştırmalar da çocuğun anne yanında bakılıp yetiştirilmesinin, çocuğun gelişimi açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Yatılı kurumlarda kalan çocuklar üzerinde yapılan gözlemler şu gerçekleri ortaya koymuştur. Doğumdan kısa bir süre sonra, farklı sebeplerle annesinden ayrılıp yatılı yuvalara yerleştirilen bebeklerde gelişim bozuklukları görülmüştür. Bu bebeklerin iyi bakılmalarına ve sağlıklı beslenmelerine rağmen boyları ve ağırlıkları yaşıtlarına göre daha geri kalmaktadır. Dayanma güçleri daha azdır, daha sık hastalanırlar ve hastalıkları ağır geçer. Bu çocukların normal aile ortamında yetişen çocuklara nazaran daha az ağladıkları ve çevrelerine ilgisiz kaldıkları, pek az gülümsedikleri, çevrelerine boş bakışlarla baktıkları, ilgi ve uyarmaya geç tepki verdikleri, baş sallama, başlarını yastığa vurma, yerinde sallanma gibi alışkanlıklar geliştirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca bu çocukların geç yürüdükleri, geç konuştukları, tuvalet eğitimini de aile ortamında büyüyen çocuklara nazaran daha geç kazandıkları gözlenmiştir.²⁷⁰

²⁶⁸ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 160.

²⁶⁹ Hallaf, *a.g.e.*, s, 194.

²⁷⁰ Geniş bilgi için, bk. A. Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, s, 47-48.

4- Şahsi Velayetleri

İslam hukukunda doğumla birlikte üç farklı velayetin söz konusu olduğu üzerinde daha önce durulmuş, bunlardan yetimin bakım ve terbiyesine yönelik olan velayet izah edilmişti. Burada doğrudan doğruya yetimin şahsına bağlı hakların kullanımına yönelik velayetin üzerinde durulacaktır.

İslam hukukunda kural olarak, gerek malî velayet gerekse şahsî velayet açısından olsun çocuğu temsil etme yetki ve sorumluluğu öncelikle babaya aittir.²⁷¹ Babanın vefat etmesi halinde çocuğun şahsı üzerinde söz konusu olan velayet hakkı mirastaki tertip üzere çocuğun baba tarafından olan erkek akrabalarına geçer. Bunlar da sırasıyla dede, büyük dede..., öz erkek kardeş, baba bir erkek kardeş vs.²⁷² öz erkek kardeşin oğlu, baba bir erkek kardeşin oğlu, öz amca, baba bir amca, öz amca oğlu, baba bir amca oğlu şeklinde sıralanmaktadır.²⁷³ Eğer bu sınıflardan kimse yoksa yetimin şahsî velayeti anneye geçer.²⁷⁴

Şahsi Velayetlerini Üstlenen Kimselerin Hak ve Sorumlulukları

Çocukların gözetimi ve bakımı şüphesiz ki ağır bir iştir ve çok büyük fedakârlık ister. Bunun içten gelen samimi duygularla yürütülmesinde fitrattan gelen sevgi bağının payı çok büyüktür. Ana-baba seviyesinde olmamakla birlikte akrabalarda da bu sevgi ve şefkat duyguları mevcuttur. Bundan dolayı olmalıdır ki, İslam hukukçuları yetimlerin bakımı, gözetimi ve korunmasından başta ana-baba olmak üzere öncelikle yakın akrabaları sorumlu tutmuştur. Yetimin şahsi velayetini üstlenen kimsenin yetim üzerinde birtakım hak ve sorumlulukları vardır. Yetimin şahsî velayetini üstlenen kimse, onun dengeli bir şekilde beslenmesini, beden ve ruh sağlığı açısından gelişimini sağlamalı, yetimin ahlakî yapısının olumsuz şartlardan etkilenmemesi için çok dikkatli olmalı ve gerekli tedbirleri almalıdır.²⁷⁵

Velayet yetkisini elinde bulunduran kişi, çocuğun eğitimiyle ilgilenmeli, ona iyi bir örnek oluşturmalı, yetimle toplum arasındaki sosyalleşmeyi sağlamalıdır.

²⁷¹ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 112.

²⁷² Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 166.

²⁷³ Orhan Çeker, s, 114.

²⁷⁴ Erbay, s, 166.

²⁷⁵ Erbay, s, 171.

Çocuk, resmi eğitim öğretim çağına gelince, sünnetin belirlediği şekilde ve çocuğun kabiliyeti ölçüsünde temel eğitimi vermelidir.²⁷⁶

Çocuğun şahsî velayetinden sorumlu olan kimse, çocuğun ibadetlerini ihlâsla yapabilmesi ve insanlarla olan münasebetlerini kavrayabilmesi için akaid, ibadet, ahlak, dil ve âdab ile ilgili bilgileri almasını sağlamalıdır.²⁷⁷

Çünkü küçük çocukta dindarlığın gelişmesinde ve uygulanmasında çevrenin etkisi çok büyüktür. Çocuğun içerisinde yetiştiği çevre belli bir kültürün özelliklerini yansıtır. Çocuğun dinî anlayışı da bu çevre içinde şekillenir. Çocuk dinle ilgili kavramları, hükümleri ve davranış şekillerini çevresinden almaya yeteneklidir ve bunları daha kolay kabul eder. Bu yüzden çocukta dinî duygunun ortaya çıkmasında yetişkinlerin teşvik, destek ve etkileri son derece önemlidir.²⁷⁸

Çocukla en fazla zaman harcayan aile ya da ailenin yerini tutan kişi olduğuna göre, yetimin şahsî velayetini üzerine alan kişi de çocuğun dinî inanç ve duygularının sağlıklı gelişebilmesi için onu hem eğitmeli hem ona örnek teşkil etmelidir. Çocuğun şahsî velayetini üstlenen kişi imkânları, çocuğun eğitim ve öğretimine yetişmediği takdirde, devletin imkânları devreye sokularak çocuğun bedenî, fikrî yetenekleri ve istekleri de hesaba katıldığını da göz önünde bulundurularak eğitim ve öğretimin daha sonraki kademelerinde ilerleme sağlanmalı, bu şekilde çocuğun hem kendisine hem ailesine hem de topluma faydalı bir fert olması sağlanmalıdır.²⁷⁹

Çocuğa gerekli olan eğitim verildikten sonra velayeti üzerinde bulunan şahsın, çocuğun sosyal statüsüne ve kabiliyetlerine uygun bir mesleğe yönlendirmesi gerekir.²⁸⁰ Böylece çocuk hem ileride yakınlarına ve topluma yük olmaktan kurtulup kendi ayakları üzerinde durabilecek hem de çevreden gelen birçok tehlikeye karşı korunmuş olacaktır.

---

²⁷⁶ Erbay, s, 172.

²⁷⁷ Canan, "İslam'da Çocuk Hakları", *HÜİFD*, sy, 1, yıl, 1992, s, 17.

²⁷⁸ Kerim Yavuz, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, s, 44-46.

²⁷⁹ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 172.

²⁸⁰ Canan, *Allah'ın Çocuklara Bahşettiği Haklar*, s, 103.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA ÇOCUK İSTİSMARINI ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Aslında çalışmamızın başından beri ister İslam'ın birinci kaynağı olan Kura'n-ı Kerim'in çocuklara bakışı isterse hadisi şeriflerdeki çocuklarla ilgili ifadeler gerekse de İslam aile hukukundaki çocukların korunmasına yönelik getirilen tedbir mahiyetindeki hükümler, çocukların istismarının önlenmesinde birer tedbirdir.

Bütün bunlar her ne kadar çocuk istismarını önleyici birer tedbir olsalar da hem tezimizi güçlendirmek hem de İslam hukukunun bu konular karşısında hiçbir zaman kayıtsız kalmadığını görmemiz için İslam'ın çocuklarla ilgili bu genel hükümler yanında özellikle de (yetim ve lakît gibi) diğer çocuklara nazaran istismar edilmeye daha elverişli oldukları için İslam hukukunun böyle durumda olan himayesiz ve korumasız bir şekilde karşımıza çıkan yetim ve buluntu çocuklar için getirdiği hükümleri burada ele almayı uygun bulduk.

A) Bir Koruma Tedbiri Olarak Yetimlerle İlgili Hükümler

Yetimler, en büyük koruyucuları olan baba himayesinden mahrum oldukları için, yukarıda izah etmeye çalıştığımız çocuk istismar olaylarında görülen; hırsızlık, kapkaç, cinayet, fuhuş ve uyuşturucu gibi işlerde kullanılan normal ana babalı çocuklara göre, bu tür kirli işleri yapan çete veya şahısların pençesine düşmeye daha yatkın ve elverişlidirler. Bu sebeple de İslam hukuku her zaman var olagelen böyle acımasız insanlara fırsat vermemek için asırlar önce bir takım bağlayıcı tedbirler almıştır. Nitekim daha küçük yaşta baba şefkati, merhameti ve korumasından uzak olan burada açıklamaya çalışacağımız yetimler konusu incelendiğinde açıkça görülecektir.

1- Kavramsal Çerçeve

Yetim kelimesi sözlükte, “يَتِيم” kökünden türeyen bir kelime olup mutlak olarak insanlar için kullanıldığında, babasını kaybeden manasına gelir. Hayvanlar için kullanıldığında ise annesini kaybeden manasına gelmektedir.²⁸¹ Yetim, yalnız

²⁸¹ Muhammed Ali Tehanevî, *Kessâfî İstılâhâtî'l-Fünûn*, II, 1533.

kalmak, muhtaç olmak, babasız kalmak, tek kişi ve eşsiz manalarına da gelir. Bu kelime, maden veya kıymetli taşlar için kullanıldığında ise, eşi ve benzeri olmayan “tek” anlamında (درة يتيمة) şeklinde kullanılır ki (eşsiz bir inci) manasına gelir.²⁸²

Yetim kelimesinin insan ve hayvandaki kullanımında “nafaka temini ve sorumluluk alma yükümlülüğü” belirleyici bir unsurdur. İnsanlarda bu unsur çocuk için baba ile sabit olduğu halde; hayvanlarda ise, anne ile sabit olur. Bundan dolayıdır ki, insanlarda yetim; babadan mahrum olan küçük çocuk için kullanılırken, hayvanlarda ise yetim; anneden mahrum olan hayvan yavruları için kullanılır. Yetimliğin aslının “gaflet” olduğu, yetimin kendi menfaatine olan işleri bilmediği için “yetim” olarak isimlendirildiği de söylenir.²⁸³

Sözlükte bu isim (yetim), babalarından ayrılık devam ettiği müddetçe, hem büyük hem de küçükler için kullanıldığı halde, örfte ise, bu isim, babasını kaybetmiş ve henüz bulûğa da ermemiş küçük çocuklar için kullanıla gelmiştir. Böyle bir durumda olan çocuk da, kendi işlerini yürütme konusunda kendisine kefalet eden bir kefile ve işlerini yerine getiren bir şahsa muhtaç olmayacak bir duruma gelince, o kişi için artık yetim kelimesi kullanılmaz.²⁸⁴

Bir İslam hukuku terimi olarak ise yetim, henüz ergenlik çağına ermeden babasını kaybeden çocuğa denir.²⁸⁵ Yetim kelimesi Kura'n-ı Kerim'de de, babasını kaybeden, henüz bulûğa ermemiş erkek ya da kız çocuğunu ifade etmek için kullanılmaktadır.²⁸⁶

Burada çocukların henüz bulûğa ermemiş olmalarının vurgulanması, onlardaki görüş ve isabet eksikliği, akıl zayıflığını anlatmak içindir. Bu sebeple bulûğa erdiği halde bile rühdünü ispat edemeyen kimselere de yetim denilebilirse de yaşlı ve belli bir yaşın üzerindeki kişiler için yetim kelimesi kullanılmaz. Çünkü hadis şerife göre ihtilamdan sonra yetimlik vasfı ortadan kalkmaktadır.²⁸⁷

²⁸² İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, XII, 645.

²⁸³ İbn Manzur, XII, 645.

²⁸⁴ Zemahşerî, *el-Kessâf*, II, 9.

²⁸⁵ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s, 612.

²⁸⁶ Cessas, *Ahkamü l-Kur'an*, II, 356-358.

²⁸⁷ Ebu Davud, “Vesaye”, 9.

Bu hadisten de anlaşılacağı üzere, yetimin sözlük ve örfteki manasının değil, şer'i hükmün yani ergenlikten itibaren yetimlik hükmünün kalktığını açıklamaktadır ki, bununla da yetim kelimesinin terim manası kast edilmiş olur. Burada asıl dikkat çekilen nokta, yetim kelimesinin sözlük ve terim anlamları arasında sıkı bir ilişkinin bulunmasıdır. Yani her ikisinden de ortaya çıkan sonuç; yetim olanın ilgiye, sevgiye, merhamete, şefkate, himayeye ve yardıma muhtaç olmasıdır.²⁸⁸ Gerçekten de insanın bakıma, korunup gözetilmeye en çok ihtiyaç duyduğu dönem de çocukluk dönemidir.

Bu kısa açıklamadan hareketle insanın her yönüyle zayıf olduğu bu dönemde en büyük sığınağı olan babasının kaybetmiş olan yetimin özel bir ilgiye muhtaç olduğu daha da açık bir şekilde ortaya çıkar. İslam öncesi cahiliye toplumunda yetimlere türlü haksızlıklar yapılmakta, yetimler horlanarak itilip kakılmakta, haksız yere mallarına el konulmaktaydı.²⁸⁹

Böyle bir durumda Uhud Savaşında kocasını kaybetmiş Sa'd b. Rubai'nin dul kalan karısı iki kızıyla Hz. Peygambere gelmiş ve amcalarının, bu iki yetim kızı, babalarından kalan miraslarının tamamını ellerinden aldığını ve bundan sonra kızlarını evlendirememekten korktuğunu anlatmış, bunun üzerine;

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا.

“Gerçek şu ki, yetimlerin mallarını tıkmarak yiyenler, karınlarına ancak ateş yemiş olurlar. Onlar çılgın bir ateşe gireceklerdir.”²⁹⁰ Ayeti indirilmiştir.²⁹¹

Cahiliye toplumunun uygulamalarından biri de tıpkı günümüzde güçsüz ve genelde de himayesiz kalan çocuklara her türlü istismar ve olumsuz davranışların reva görüldüğü gibi o dönemde de yetimlerle ilgili yaygın olan yanlış uygulamalardan biri de zengin ve güzel olan yetim kızlarla evlenerek, hiçbir mali sorumluluk yüklenmeden servetlerini harcamaktı. Eğer yetim kız zengin ama güzel

²⁸⁸ Mehmet Şirin Ayrıl, *Kura'nın Yetimlere Bakış Açısı*, s. 3.

²⁸⁹ Ayrıl, s. 5.

²⁹⁰ Nisa, 4 / 10.

²⁹¹ Mevdudi, *Tefhimü'l Kur'an*, I, 333.

değilse kendileri onunla evlenmedikleri gibi başkası ile evlenmesine de engel oluyorlardı. Yetim kızların haklarını koruyacak herhangi bir velileri de yoktu.²⁹²

2- Yetimlerin Velayet ve Vesayeti

Daha önce de zikredildiği üzere, velayet, mahcurun (yetimin) evlenmesi, eğitim ve terbiye gibi medeni işlerindeki tasarruf temsilciliği, vesayet ise daha çok mahcurun (yetimin) mali konulardaki tasarruf temsilciliğini ifade etmek için kullanılmaktadır.²⁹³

Bununla birlikte velayet kelimesi vesayet yerine de kullanılmakta ve el velaye ale'n-nefs dendiğinde velayet manasına, el velayet ale'l-mal dendiğinde ise vesayet manasına gelmektedir. Velayet-i amme hâkimin temsilciliği, velayet-i hasa ise hâkimin dışında kalan kimselerin temsilciliğidir.²⁹⁴ Velayet ve vesayetin daha önce saymış olduğumuz şartları burada da aynen geçerlidir.

Vasilerin çocuğun malından yaralanmak hususunda son derece hassas davranmaları gerekmektedir. Yalnızca baba ve dede zengin bile olsalar çocuğun malından faydalanabilirler. Ancak baba ve dede dışındaki zengin olan diğer vasiler, özellikle de vesayetleri altındaki çocuk yetim bir çocuk ise, ellerinde bulunan malın tasarrufunda çok daha hassas davranmaları gerekir. Zira yetim malı yemek şiddetli bir şekilde yasaklanmış, ayet ve hadislerle yetim malı yiyenlerin korkunç akıbetleri haber verilmiştir.

Kura'n-ı Kerimde, yetimlerin mallarını korumasını emreden ayetlerde çok sert ifadeler kullanılmıştır. Ancak yetimlerin mallarını faydalı ve iyi bir şekilde işletilmesi ve iyi bir hale getirilmesinde herhangi bir sakınca görülmediği bunun iyi bir iş olduğuna vurgu yapılarak teşvik de edilmiştir. Nitekim;

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ...

“Yetimin malına, rüştüne erişinceye kadar en iyi şekil hariç yaklaşmayın...”²⁹⁵ ayeti de aslında bunu ifade etmektedir.

²⁹² Mevdudi, I, 333.

²⁹³ Serahsi, *el-Mebsut*, IV, 222; Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 110.

²⁹⁴ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s, 602.

²⁹⁵ En'am, 6 / 152.

Hız. Peygamber'den (a.s.) nakledilen Şu hadis de bu konunun anlaşılması açısından son derece önemlidir. Bir adam Hız. Peygamber'e (a.s.) gelerek: "Ya Rasulallah! Benim malım yok. (himayemde) yetimler var", diyerek o maldan faydalanıp faydalanamayacağını öğrenmek istemiş, bunun üzerine Hız. Peygamber:

"İsraf etmeden, saçıp savurmadan, ondan sermaye edinmeden ve kendi malını onun malına karıştırmadan yetimin malından ye."²⁹⁶ Diye buyurmuştur. Yine vasinin emeği karşılığı yetimin malından yiyebileceğini gösteren diğer bir rivayet de Abdullah b. Abbas'tan nakledilmiş olan Şu hadisedir: İbn Abbas'a bir adam gelir ve himayemde malları olan yetimler var diyerek, o mallardan yemek için izin istediğini bildirir. Bunu üzerine aralarında Şöyle bir diyalog geçer.

İbn Abbas sorar:

—Hayvanlarının uyuzunu sen katranlamıyor musun?

—Evet.

—Kaybolan olan hayvanları sen aramıyor musun?

—Evet.

—Su yalaklarını (bakımını) sen yapmıyor musun?

—Evet.

—Hayvanlar geldiği zaman sen çaba sarf etmiyor musun?

—Evet.

—Öyleyse tamamen kesmeyecek ve yavruya zarar vermeyecek şekilde sütlerinden iç.²⁹⁷

Görüldüğü gibi yetimin malının ancak iki durumda yenebileceği ortaya çıkmaktadır:

1. Vasinin ihtiyaç sahibi olması,
2. Yetimin malını koruması karşılığı ücret olarak.

Ancak Fakir vasinin, yetimin malında faydalandığı kısım ise, emeğinin ücreti niteliğinde olup, fazlasının haram olduğu belirtilmektedir.²⁹⁸ Kura'n-ı Kerimin

²⁹⁶ Ebu Davud, "Vesaya", 8; Nesai, "Vesaya", 11; İbn Mace, "Vesaya", 9.

²⁹⁷ Cessas, *Ahkamü l-Kur'an*, II, 359.

²⁹⁸ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 126-127.

vasilere tavsiyesi ise, yetimlerle ilgili konularda kendilerinin de ölüp arkada korumaya muhtaç çocuklar bıraktıklarında, onlara nasıl davranılmasını isterlerse onlara öyle hareket etmeleridir. Ayeti kerimede yetimlerin mallarına nasıl yaklaşılacağı konusunda günümüz tabiriyle adeta empati yapılması istenilmektedir. Şöyle ki;

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوْا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا.

“Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuk bıraktıklarında (halleri ne olur) diye korkacak olanlar (yetimlere haksızlık etmekten) korkup titresinler. Allah’tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler”²⁹⁹ şeklinde buyrulmuştur.

Görüldüğü gibi bu ayeti kerimede, yetimlere yapılan muamelenin aynı şekilde kendilerine ya da kendi çocuklarına yapılması halinde nasıl bir vaziyet almış olacaklarını düşünerek hareket etmeleri istenmekte ve bu şekilde çok etkileyici bir dille insanların yetimlere karşı davranışlarında daha hassas ve titiz davranmaları gerektiği ifade edilmektedir. Yine bu ayet-i kerimede bu uyarıyla da yetinilmemekte bununla beraber Allah korkusu da hatırlatılmaktadır. Zira Allah korkusunun olmadığı bir yerde hiçbir şeyden emin olunamadığı gibi bu konun da garantisi yoktur.³⁰⁰

Yine hem bireyin yetişmesinde hem de konumuz olan çocuk istismarının önlenmesinde sağlıklı iletişimin son derece önemli bir şey olduğu, gerek herkes tarafından kabul edilen bir konu olması açısından gerekse daha önce açıklanmış olan istismar sebeplerinden biri olması açısından bu metot, kanaatimizce çok büyük önem arz etmektedir.

Empati meselesini özellikle de yetimler açısından değerlendirecek olursak, yetimleri hem anlamak hem de yetimlerle sağlıklı bir iletişim kurabilmek için ve onların gerek mallarını gerekse namus ve canlarını en iyi şekilde koruyup

²⁹⁹ Nisa, 4 / 9.

³⁰⁰ Cemal Ağırman, “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, s, 103.

gözetmeleri ve istismara meydan vermemek için son derece dikkatli davranacakları bunun sayesinde sağlanmış olur.³⁰¹

Kura'n-ı Kerimde olduğu gibi hadislerde de yetim, kimsesiz ve korunmaya muhtaç olanların korunup gözetilmesi özellikle de aile içerisinde aileden bir çocukmuş gibi şefkat, merhamet, sevgi ve ilgiyle muamele edilmesi istenmiştir.

Nitekim Hz. Peygamber (a.s.) bir hadisi şeriflerinde bu konuyla ilgili şöyle buyurmaktadırlar: “Ben ve yetime bakan kişi şöyle (iki parmaklarıyla göstererek) yan yanayız.”³⁰² “Müslümanlar arasında en hayırlı ev, içerisinde yetim olan ve yetime de en iyi davranılan evdir.”³⁰³ “Kim Müslümanlar arasında bir yetimi (evine alıp) kendi yediklerinden yedirir, kendi içtiklerinde içirirse af edilmesi mümkün olmayan bir günah (şirk) işlemediği müddetçe Allah onu mutlaka cennete kor.”³⁰⁴ Buyrulurken yetim ve güçsüz insanların korunup gözetilmesi teşvik edilmiştir.

3- Yetimlerin Hidânesi

Hidane, yetkili bir şahsın, daha kendi işlerini göremeyecek bir çocuğa belirli bir süre bakması ve onun terbiyesiyle ilgili hak ve sorumluluklarını ifade etmek anlamına gelen bir hukuk kavramdır.³⁰⁵

Doğumla birlikte çocuğun üzerinde üç ayrı velayet olduğu kabul edilmiştir. Bunlar şahsi hakların tasarrufuyla ilgili olan velayet, mallarının tasarrufuyla ilgili velayet ki bunlar bir önceki yetimlerle ilgili bahiste açıklanmış olan velayet vesayettir, üçüncüsü de çocuğun yetiştirme ve terbiyesiyle ilgili velayet olup bu da hidâne kavramının kapsamına girmektedir.³⁰⁶

Evlilik akdi devam ettiği müddetçe çocuğun terbiyesi, bakımı ve gözetimiyle anne baba birlikte ilgilendikleri için bu konularda fazla bir sorun yaşanmamakta, karı-kocanın ayrılması gibi bir durumla karşı karşıya kalındığında ise, çocuğun velisi durumunda olan baba veya asabaden diğer akrabaların çocuğun bakımı ve gözetimi

---

³⁰¹ Ağırman, s. 102.

³⁰² Buhârî, “Talak”, 25; Mülim, “Zühd”, 42.

³⁰³ İbn Mace, “Edeb”, 6.

³⁰⁴ Tirmizî, “Birr”, 14.

³⁰⁵ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s. 166.

³⁰⁶ Bardakoğlu, “Hidâne”, *DİA*, XVII, 467.

konusunda yetersiz kalma ihtimali de göz önünde bulundurularak hidâne kurumu ortaya çıkmıştır.³⁰⁷

Çocuğun bakımını ve temizliğini, beslenmesini, yerine getirmeye doğal olarak en uygun kişi olarak hidâne hakkı öncelikle anneye verilmiştir.³⁰⁸ Bu konuya delil olarak da şu hadisi şerif gösterilmektedir:

Bir kadın Hz. Peygamber'e (a.s.) gelerek; "Ey Allah'ın Resulü! Bu benim oğlum, karnım ona yuva, göğsüm pınar, kucağım da sıcak bir kundak oldu. Fakat şimdi babası beni boşadı ve onu benden ayırıp almak istiyor" diye şikâyet ettiğinde, Hz. Peygamber (a.s.) de; "Başka biri ile evlenmedikçe ona bakma hakkı öncelikle sana aittir"³⁰⁹ diye buyurmuştur.

Bu konuda günümüz psikologları da çocuğun gelişimi açısından hayatının ilk üç yılında çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini büyük ölçüde anneye bağımlı olduğunu, bu sebeple de doğumundan itibaren çocuk ile anne arasındaki etkileşimin önemli olduğunu, anneler tarafından çok ilgi gören ve anne sütüyle beslenen çocukların zekâ seviyelerinin yüksek olduğunu söylemektedirler.³¹⁰

Eğer çocuğun annesi yok veya ona bakma konusunda yeterli değilse, anneanne, babaanne, öz kız kardeş, ana bir kız kardeş, baba bir kız kardeş, daha sonra ana baba bir, daha sonra ana bir olan teyzeler, sonra babanın kız kardeşleri, kız kardeşin kızları, erkek kardeşin kızları hidâne hakkına sahip olurlar.³¹¹

Çocuğun bakım, gözetim ve terbiyesiyle ilgili sorumlulukları yerine getirebilmesi için sadece yukarıda zikredilen kimselerden biri olması yeterli kabul edilmemiş. Aynı zamanda âkil bâliğ olması, çocuk için tehlike arz edebilecek herhangi bir sağlık sorunun bulunmaması ve güzel ahlaklı bir kimse olması da gerekli görülmüştür. Bunla birlikte eğer çocuğa bakacak olan erkekse Müslüman olması, özellikle de çocuk kız ise mahremi olması, kadının da çocuğa mahrem olmayan bir kimseyle evli olamaması öngörülmüştür.³¹²

³⁰⁷ Bardakoğlu, "Hidâne", *DİA*, XVII, 467.

³⁰⁸ Mevsilî, *el-İhtiyar*, IV, 14.

³⁰⁹ Ebu Davud, "Talak", 35.

³¹⁰ Vahdettin Yaşar, *Çocuğumuzu Yetiştirirken*, s, 75.

³¹¹ Mevsilî, *el-İhtiyar*, IV, 14-15.

³¹² Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 153-155.

Görüldüğü gibi bu konuda İslam hukukunun özellikle de son iki şartı kız çocuğuyla ilgili koymuş olduğu şartları, trajik sonuçları olan çocuklarda cinsel istismarın önleyici birer tedbir olması açısından son derece önemli bulmaktayız. Çünkü daha önce çocuk istismarının sebepleri sayılırken sebeplerden birinin de üvey baba ve aynı ortamı paylaşan yabancı erkekler olduğuna değinmiştik.

Hidânenin süresine gelince doğumla başlar ve çocuğun yeme, içme, giyinme gibi kendi ihtiyaçlarını tek başına görebileceği zamana kadar sürer. Hidâne ile ilgili birinci bölümde zikredilen hükümler yetimler için de aynen geçerlidir.

Ailesi dağılan veya ebeveyni vefat eden çocuğun en çok ihtiyaç duyduğu şeylerin başında tabi ki karşılıksız bir sevgi, şefkat, merhamet ve ilgiyle dolu bir bakım ve gözetimdir. Bu sebeple olsa gerek ki; çocuğa bakacak olan şahsın, onunla yeterince ilgilenecek kadar zamanı olan, sevgi, şefkat, merhamet, özveri ve sabırla çocuğun ihtiyaçlarını giderecek özelliğe sahip olması, yaşadığı aile içerisinde diğer çocuğa yapılan muamelenin aynısına tabi tutulması, yetimliğini hissettirmeyecek tarzda güzel davranılması, gönlünün alınması öngörülmüştür. İslam yetimin aile ortamında yetişmesini esas aldığı için günümüz yetimhaneleri özellikleri itibarıyla bu ruha uygun görülmemektedir.³¹³

İslam hukukuna göre yetim, kaldığı ve himaye edildiği ailede hukuken ailenin aslî üyelerinden sayılmazsa da uygulamada ailenin diğer üyeleriyle aynı haklara sahiptir. Yani ailedeki diğer çocuklara ne haklar tanılıyorsa ya da onlara karşı nasıl muamele ediliyorsa, yetime de aynı şekilde davranılmalıdır.³¹⁴ Çünkü Kura'n-ı Kerim'de yetimler kardeş olarak nitelendirilmekte ve kardeşlere nasıl muamele ediliyorsa yetime de aynı şekilde davranılması öngörülmektedir. Şöyle ki:

...وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ...

“... Bir de sana yetimleri soruyorlar. De ki: “ Onların durumlarını düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışıp (birlikte yaşar)sanız (sakınca yok). (onlar da) sizin kardeşlerinizdir...”³¹⁵ Yetimin bu şekilde ve bu bilinçte kalacağı aile bireyleri

³¹³ Canan, “Kur'an'da Çocukla İlgili Meseleler”, *EATÜİFD*, sy, 8, yıl, 1988, s, 38-39.

³¹⁴ Ağırman, , “Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları”, s, 100.

³¹⁵ Bakara, 2 / 220.

tarafından kabul görmesi ve aile bireyleri ve toplum tarafından buna göre muamele edilmesi durumunda, yetimlerin horlanması, dışlanması, itilip kakılması kısacası yetimlere karşı akla gelebilecek her türlü kötü muamele ve istismar olayları kendiliğinden engellenmiş olur.³¹⁶

Böyle bir algı sebebiyle yetim çocuk, kendini evde bir sığıntı gibi hissetmekten de kurtulmuş olur. Bulunduğu ortamda kendini sığıntı gibi hisseden bir çocuk güçsüz, zayıf ve cılız bir birey olarak yetişir. Bu şekilde zayıf bir birey ise topluma yük olur, yararından zararı çok olur.³¹⁷ Bütün bu söylediklerimiz yetim olmayan normal ana babası sağ olan çocuklar için de geçerli olsa gerek. Çünkü yetim ve dışarıdan gelen çocuğa bu şekilde muamele edilmesi öngörülürken insanın kendi çocuğuna karşı bu şekilde davranması ise haydi haydi gerekir.

Yine İslam dini, ister emir niteliğinde olsun isterse teşvik niteliğinde olsun her fırsatta yetimin korunması ve karşılaşılabilecek her türlü muhtemel sorunlara karşı yetimin himaye edilmesi konusunda son derece hassas davranmıştır. Örneğin; Hz. Peygamber (a.s.) “En hayırlı ev içinde bir yetim olan ve ona iyi davranılan evdir...”³¹⁸ Buyurmuştur.

Yine aynı şekilde, Hz. Peygamber, (a.s.) kalbinin katılığından şikâyetle bulunan bir kişiye “yetimin başını okşa ve fakiri yedir”³¹⁹ diye buyurmakta ve her fırsatta insanları yetimlere ve düşkün olan ihtiyaç sahiplerine bakmaları konusunda teşvik etmektedir.

4- Yetimlerin Mallarının Teslimi

Diğer çocukların olduğu gibi yetim çocukların da buluşmadan önce malları üzerinde tasarrufa bulunmaya yetkileri yoktur. Çocuklar rüşt çağına gelinceye kadar onların mallarını idare ve muhafaza eden ve her türlü tasarrufta bulunabilen tek kişi onların vasileridir.

Nitekim Kura'n-ı Kerimde de;

---

³¹⁶ Ağırman, s,100.

³¹⁷ Ağırman, s,100.

³¹⁸ İbn Mace, “Edeb”, 6.

³¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, V, 250.

وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا ...

“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri gözetip deneyin. Eğer onlarda aklen bir olgunlaşma görürseniz, hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyünce (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin...”³²⁰ Şeklinde buyrulmaktadır.

Bu ayette geçen rüşd kelimesini bazı müfessirler, malını muhafaza hususunda iyi ve hayırlı bir yol tutturmak şeklinde anlamak gerektiğini ifade etmişlerdir.³²¹ Bu sebeptendir ki, baliğ olduğu halde rüşde erinceye kadar yetim, malını koruma ehliyetine sahip olmadığı için malları kendisine teslim edilmez. Bu konuda İslam hukukçuları arasında görüş birliği vardır. Ancak baliğ olduğu halde reşit olmayan yaşı da büyük olan yetime malının ne zaman teslim edileceği konusu İslam hukukçuları arasında ihtilafli bir konudur.³²²

Cumhur ulemaya göre, yani İmam Şafiû (v. 204/820), Ebu Yusuf (v. 182/798), ve İmam Muhammed’e (v. 189/805) göre rüşd, yetimin mallarının teslimi hususunda ön şart olarak kabul edilmiş ve bu şart oluşmadan yetim çocuklara malları teslim edilmez. Bu özelliğe sahip olan bir kişinin malının idaresini hâkim üstlenmelidir. Ebu Hanife’ye (v. 150/767) göre ise, baliğ olan yetimin, eğer kendisinde rüşd görülmezse 7 yıl bekleneceği, bu 7 yılın sonunda da yetim çocuk ister reşit olsun ister olmasın vasinin, malını ona teslim etmek mecburiyetindedir.³²³ Ebu Hanife’ye (v. 150/767) göre buluş yaşı kızlar için 17, erkekler içinse 18 olduğuna göre en geç 25 yaşına kadar yetimin malı kendisine teslim edilmesi gerekmektedir.³²⁴

Cumhur, bu görüşünü desteklemek için şu ayetleri delil getirir:

وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ...

³²⁰ Nisa, 4 / 6.

³²¹ M. Ali Sabunî, *Ravaiu'l-Beyan*, I, 433.

³²² Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 129.

³²³ Mevdudi, *Tefhimü'l Kur'an*, I, 331.

³²⁴ M. Ali Sbnî, *Ravaiu'l-Beyan*, I, 441; Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 131.

“Nikâh yaşına gelinceye kadar yetimleri gözetip deneyin. Eğer onlarda aklen bir olgunlaşma görürseniz hemen malları kendilerine verin.”³²⁵ Ve

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا.

“Allah’ın sizi başına diktiği mallarınızı sefihlere vermeyin. O mallarla onları besleyin. Giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.”³²⁶

İkinci görüşü savunan Ebu Hanife’nin (v. 150/767) deliline gelince;

وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ...

“...yetimin malına yaklaşmayın. Yalnız (yetim) rüştüne gelinceye kadar (onun malına) en güzel biçimde (yaklaşma) hariç...”³²⁷ Ayetidir.

Her iki görüş karşılaştıracak olursak birinci görüşün yani cumhurun görüşü olan kişi kaç yaşına gelirse gelsin reşit olmadıkça malı kendisine teslim edilmez şeklindeki görüş tercih edilmesi daha uygundur. Kanaatimizce delilleri de Ebu Hanife’nin deliline göre daha güçlüdür. Nitekim Mecellede de birinci görüş tercih edilmiştir. Şöyle ki: “Bir çocuk gayri reşid olarak baliğ olursa rüsdü tahakkuk etmedikçe malı kendisine verilmeyip kema fissabık tasarruftan men olunur.”³²⁸

Eğer yetim buluğa erdiği halde reşit olmadan vasîsi yetime malını teslim eder, mallar da bu arada telef olursa vasî, telef olmuş olan bu malları tazmin etmekle mükelleftir.³²⁹ Ancak tam tersi olursa yani çocuk reşit olup da baliğ olmadığı halde vasî çocuğa mallarını teslim ederse, mallar da telef olursa vasî telef olan malları tazmin etmez.³³⁰

Yetime malı teslim edilirken dikkat edilmesi gereken bir konu da yetim rüştüne erer ermez malının bekletilmeden (özellikle de) şahitler huzurunda teslim edilmesidir. Nitekim ilgili ayette;

³²⁵ Nisa, 4 / 6.

³²⁶ Nisa, 4 / 5.

³²⁷ En’am 6 / 152.

³²⁸ Mecelle, 982.

³²⁹ Bilmen, *Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VI, 198.

³³⁰ Ahmet Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s, 259.

...فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا.

“...mallarımı kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak Allah yeter”³³¹ buyrulmaktadır. Aslında bu ayet malın yetimlere teslim edilirken, toplumca yanlış anlaşılmaya mahal vermemek için her türlü şüpheden uzak durmak için en uygun ve temiz olan yol şahit göstermeyi emretmektedir. İslam’ın bu tavrı hem çocuk haksızlığa uğramasın hem de yetimi yıllarca barındırıp gözeten insanın zan altında bırakılmaması için koymuş olduğu da düşünülmelidir.

B) Çocuk İstismarına Karşı Önleyici Bir Tedbir Olarak İslam Hukukunun Buluntu (Lakît) Çocuklara Tanıdığı Haklar

1- Kavramsal Çerçeve

Sözlükte, lakît (لَقِيط) kelimesi, “herhangi bir şeyi yerden kaldırmak, almak” anlamında lakt (لَقَط) kökünden türemiştir. Aynı kökten türemiş olan lükâta (لُقَطَة) kelimesi de buluntu mal için kullanılır.³³²

Bir İslam hukuku terimi olarak ise, lakît; fakirlik korkusuyla ya da zina şüphesi uyandıran bir durumdan kurtulmak için ailesi tarafından terk edilen, cami avlusuna, sokağa vb. yere bırakılan yahut kaybolan diri ya da ölü çocuğa verilen isimdir.³³³ Her ne kadar Lakit’i tarif ederken mezhepler farklı şeyler söyleseler de hepsine bir bütün olarak bakıldığında birbirini tamamlayıcı olduğu görülecektir. Örneğin;

Hanefilere göre lakît; “Fakirlik korkusu ya da zina ithaminden kurtulmak için ailesi tarafından terk edilen, diri çocuğa verilen isimdir.”

Malikilere göre lakît; “Kefili (velisi, koruyup gözeteni) olmayan kaybolmuş çocuktur.”

Şafilere göre de lakît; “Koruyup gözetecek kimsesi olduğu bilinmeyen, sokağa, vb. yerlere bırakılmış olan çocuk.”

³³¹ Nisa, 4 / 6.

³³² İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, VII, 393-394.

³³³ Serahsi, *el-Mebsut*, X, 209; Kasani, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, VI, 197.; M. Ebu Zehra, *el-Ahval iş-Şahsiye*, s, 401; Erdoğan, *Fıkah ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s, 325.

Hanbelîlere gelince ise lakît; “Terk edilmiş olan çocuktur.”³³⁴

Görüldüğü gibi Hanefî ve Şafîîler hemen hemen birbirlerine yakın görüşe sahiptirler. Nitekim her iki mezhebe göre de terk edilmiş çocuk lakît sayılırken, terk kastı olmaksızın kaybolan çocuk lakît sayılmaz. Ancak Malikî ve Hanbelîlere göre ise kaybolan ve velisi bilinmeyenler de lakît sayılır.³³⁵

Fıkıh literatüründe “lakit”; “Nesebi ve köleliği bilinmeyen, yola bırakılmış yahut kaybolmuş gayri mümeyyiz küçük çocuk, ailesinin fakirlik korkusuyla veya zina suçlamasından dolayı terk ettiği canlı çocuk, ebeveyni veya köle olup olmadığı bilinmeyen küçük çocuk, himaye edeni bulunmayan kaybolmuş küçük çocuk, terk edilerek kaybolan küçük çocuk” şeklinde tarif edilmiştir.³³⁶

Yine bulunmuş olan çocuğa lakît denilebilmesi için bir takım şartlar öngörülmüştür. Şöyle ki:

Hanefî ve Maliki mezheplerine göre, yeni doğan ve 4-5 yaşları arasındaki çocuklar lakît olarak isimlendirirken, Şafîî ve Hanbelîler ise, gözetim ve himayeye muhtaç durumda olan akıl hastası ve mümeyyiz olan çocukları da bu isimlendirmeye tabi tutmaktadırlar.³³⁷ Bu konudaki genel görüş ise, mümeyyiz çocuklar dâhil ergenlik çağına gelmeyen her çocuğun bu kapsama girmesi yönündedir.³³⁸

Görüldüğü gibi bu tanımlarda bir, lakîtin küçük çocuk olması, iki, veli veya vasisinin (koruyup gözetecek birisinin) olmayışı olmak üzere iki nokta göze çarpmaktadır. Yani her haliyle lakît, korunup gözetilmeye ve himayeye muhtaç olup, sahiplenilmediği takdirde de her türlü istismara da maruz kalma durumuyla da karşı karşıyadır. Şimdi de sırasıyla İslam hukukunda lakîtle ilgili hükümlerden bahsetmeye çalışacağız.

2- Lakît'in İltikatı (Lakît'in Bırakıldığı Yerden Alınması)

Terk edilmiş veya herhangi bir şekilde korumasızca bırakılmış halde bulunan bir küçük çocuğu bu durumdan kurtarmak İslamî bir görevden önce bir insanî

³³⁴ Meryem Ahmed ed-Dağistanî, *Ahkamu'l-Lakit fi'l-İslam*, s, 19-20.

³³⁵ Dağistanî, s, 20.

³³⁶ Saffet Köse, “Lakît” *DİA*, XXVII, 68.

³³⁷ Köse, “Lakît” *DİA*, XXVII, 68.

³³⁸ İbn Rüşd, *Bidayetü'l- Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, II, 309.

görevdir. Kaldı ki bir canı ölümden kurtarmak ve onu ihya etmek (yaşamaya vesile olmak) Kuran'da da övülmüş ve bu hareket bütün insanlığı kurtarmakla aynı derecede sayılmıştır.³³⁹

Bu durum aynı zamanda toplumsal açıdan da son derece önemli olduğu için lakît meselesi konusunda hiçbir mezhep sessiz kalmamış bütün fıkıh mezhepleri görüş bildirmiş ve fûru fıkıh ile ilgili kaleme alınmış hemen hemen bütün eserlerde yer verilmiş ve hiçbir şekilde bu konuya kayıtsız kalmamışlardır. Ancak mezhepler terk edilmiş çocuğu bulan kişinin onu almasının hükmü konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Aslında İslam hukukçuları arasında, biri Hanefiler diğeri de cumhurun görüşü olmak üzere bu konuyla ilgili iki farklı görüş hâkimdir.

Bu konuda (lakîti iltakat etme konusunda) Hanefiler, dinen mendup kabul etseler de, çocuğun mağara, göl kenarı ya da uçurum gibi tehlikeli bir yerde bulunması durumlarda, bulan kişinin o çocuğu almasını farz-ı kifaye olarak kabul etmişlerdir. Eğer terk edilmiş çocuk su içine, yırtıcı hayvanların kolay ulaşabileceği gibi çok ciddi bir hayatî tehlike arz eden bir yere bırakılmış olsa çocuğa başka birinin ulaşma ihtimali de yoksa ya da hiç kimse çocuğun yerini de bilmiyorsa böyle bir durumda terk edilmiş olan çocuğu alıp sahiplenmek farz-ı ayn olarak kabul edilmiştir.³⁴⁰

Cumhur ise, Hanefilerin dışındaki diğer üç mezhep fakihlerine göre ise, lakîti bulanın onu alması mutlak anlamda farz-ı kifayedir. Ancak alınmadığı takdirde çocuk ölecekse bu âlimlere göre de onu bulan kimsenin alması farz-ı ayn olarak kabul edilmiştir.³⁴¹

Lakîti almanın hükmü farklı durumlara göre farz-ı ayn sayılmasına rağmen onu bulup alan kimsenin bırakması ise haram kabul edilmiştir. Zira bu durumdaki çocuğu belki de başka hiç kimse de görmeyecek ve böylece çocuk helak olacaktır.³⁴²

---

³³⁹ Maide, 5 / 32.

³⁴⁰ Merğinanî, *el-Hidaye*, II, 173; Mevlana Şeyh Nizam, *el-Fetâvâ el-Hindîye*, II, 304; Bilmen, *Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 230; M. Ebu Zehra, *el-Ahval'îş-Şahsiye*, s. 401.

³⁴¹ İbn Rüşd, *Bidayetü'l- Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, II, 309; İbn Kudame, *el- Muğnî*, VIII, 350; Şirbinî, *Muğnî'l-Muhtac*, II, 540; Dağistanî, *Ahkamu'l-Lakit fi'l-İslam*, s. 21.

³⁴² Ahmed Salih, *et-Tıflu fi'ş-Şeria'ti'l İslamiyye*, s. 146.

İslam hukukçuları lakît konusunda bunlarla da yetinmemişler terk edilmiş çocuğu bulup, bakıp yetiştirmek maksadıyla yanına alacak kimsede birtakım şartların bulunmasını ileri sürmüşlerdir. Mezheplerin bu konudaki görüşlerini ayrı ayrı ele alacak olursak bu konuda Hanefiler iki şart ileri sürmüşler:

1- Lakît'i bulup onu himayesine alacak kişi (multakit), akil ve baliğ olmalıdır. Çünkü daha kendilerine bakmaktan aciz olan akıl hastası ve buluğa ermemiş çocukların lakît'i almaları doğru değildir.

2- Multakit, (terk edilmiş çocuğu alan) lakît'i koruyabilecek kadar güçlü ve güzel ahlaklı olmalıdır. Bu sebeptendir ki, çocuğu koruyamayacak durumda olan ya da ahlakî zaafı bulunan kişiden hâkim çocuğu alarak mümkünse uygun bir aileye verir. Yine Hanefilere göre multakit hür veya müslüman olması da şart değildir. Köle, cariye ve zimmîler de çocuğu dini anlayacağı döneme kadar himaye ve gözetimlerinde tutabilirler. Ancak çocuk dini anlayacak duruma geldiği zaman gayri Müslim multakitten alınacaktır.³⁴³

Malikilere göre de, multakit hür, adil, reşid ve Müslüman olmalıdır. Malikilere göre kişi kölesine lakît'i almasına mani olabilir. Çünkü lakît'in bakımı ve korunması teberruattandır. Kölenin ise böyle bir tasarrufta bulunma yetkisi yoktur.³⁴⁴

Şafîilere göre ise, multakit hür, mükellef, reşit, Müslüman, adil olması ve fasıklıktan uzak bulunması gerekmektedir. Bu sebeple de efendilerinden izinsiz kölelerin ve cariyelerin lakît'i alarak bakımlarını üstlenmeleri sahih kabul edilmemiştir. Ancak efendilerinin izin vermesi durumunda ise bu çocukların efendilerinin olacağı kabul edilmiş ve almaları sahih kabul edilmiştir. Aynı şekilde fasık, sefih ve gayri Müslimlerin bulup himayelerine aldıkları lakîtler de onlardan alınır ve çocuğun menfaati düşünülerek, çocuk rahat edebileceği bir aileye teslim edilir.³⁴⁵

Hanbelîlerin bu konudaki görüşüne gelince, bunlar; Multakit hür ve güvenilir, hür ve Müslüman olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu sebeptendir ki gayri Müslim bir kişi Müslüman olduğuna hükmedilen terk edilmiş bir çocuğu

³⁴³ Bilmen, VII, 228; Dağistanî, s, 32-42; Köse, "Lakît" *DİA*, XXVII, 68.

³⁴⁴ İbn Rüşd, II, 309.

³⁴⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, II, 540-541.

bulduğu takdirde çocuk elinden alınır. Köleler ve cariyeler de terk edilmiş çocukları efendilerinin izni olmadan himayelerine alamazlar.³⁴⁶

Dindar, güzel ahlaklı ve adil kabul edilen bir gayri Müslim, bulunduğu yere göre gayri Müslim olduğu kanaatine varılan terk edilmiş çocuğu himayesine alabilir, ancak Müslüman olduğuna kanaat getirilen bir lakîti alamaz, eğer alsa da çocuk tekrar o gayri müslimden alınır.³⁴⁷

Bütün bu bilgilerden hareketle İslam hukukçularının, mültakit (çocuğu bulup alanın), akil, baliğ ve güzel ahlak sahibi bir kimse olması gerektiği konusunda ittifak halinde oldukları rahatça söylenebilir. Fakat mültakit dini ve hürriyeti konusunda ise, aynı fikirde oldukları söylenemez. Çünkü İslam hukukçularının çoğunluğu, ailesinin Müslüman olduğu ortaya çıkan buluntu bir çocuğun Müslüman olmayan bir kimsenin himayesine verilmesini doğru bulmazken, Hanefiler çocuğu himayesine alan kimsenin, onu koruyup gözetecek güce ve ehliyeteye sahip olmasını, temyiz çağına yaklaştığında geri almak şartıyla bir sakınca görmemişlerdir. Yine aynı şekilde çocuğu himaye konusunda kadın ve erkek arasında herhangi bir fark gözetilmezken bazı Malikiler, süt emme yaşındaki buluntu çocukların himayesinde önceliğin emzikli kadınlara verilmesi görüşünü savunmuşlardır.³⁴⁸

Yine aynı şekilde multakî'tin birden fazla olması durumlarda, çocuğun kime verileceği konusunda da İslam hukukçuları şunları söylemişlerdir. Böyle bir durumda lakît, multakîtlerden hangisinin ahlakı daha güzel, daha güvenilir ve imkânları daha genişse, çocuğun himaye konusunda o tercih edilir. Çünkü bu konuda aslolan çocuğun yararını gözetilmesidir. Eğer çocuğu bulan kişilerin hepsi bütün yönleriyle birbirlerine eşitseler kime teslim edileceği konusunda kararı hâkim verir.³⁴⁹ Örneğin lakît'i bulan kişilerden çocuğun maslahatı için hangisi daha uygunsa çocuk ona emanet edilir. Çünkü her konuda olduğu gibi İslam hukuku bu konuda da çocuğun daha rahat ve mutlu bir hayat yaşamasını ister, bunun için en uygun olanı da bu şekilde olmasıdır.

³⁴⁶ İbn Kudame, *el-Muğni*, VIII, 363.

³⁴⁷ Bilmen, *Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 229.

³⁴⁸ Dağistanî, *Ahkamu'l-Lakit fi'l-İslam*, s. 33; Köse, "Lakiit" *DİA*, XXVII, 68.

³⁴⁹ Bilmen, *Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 229.

Örneğin iki multakîten biri cömert biri cimri olduğunda cömert olan tercih edilir. Çünkü multakîtin bu özelliğinin çocuğa da yansması, çocuğun da cömertlik vasfını kazanması düşünülür. Mukim olan, yolcu olana tercih edilir. Şehirde yaşayan köyde vb. küçük yerlerde yaşayana, hür olan kölelere tercih edilir. Eğer multakîtler her yönden eşitlerse içlerinden hiçbiri de haklarından da vazgeçmedilerse, kararı hâkim verir. Hâkim da, çocuğu bulan şahıslardan hangisini çocuk için daha faydalı olacağını düşünüyorsa ona teslim eder. Ya da multakîtler arasında kura çekilir ve kura kime isabet ederse çocuk onun himayesine girer.³⁵⁰

Lakîtin aynı zamanda birden fazla kişinin himayesinde müştereken kalması ise kabul edilmemiştir. Zira birden fazla kimsenin himaye ve korumasında kalması çocuğun gelişim ve şahsiyet özellikleri açısından bazı zararlara sebep olacağı düşünülmektedir. Buna delil olarak da hahamların Hz. Meryem'in himayesi konusunda birbirleriyle aralarında anlaşmazlık çıktığında da kura ile anlaşmaya varmaları ile ilgili ayet gösterilmiştir.³⁵¹

Bütün bu mülahazalardan da anlaşılacağı gibi İslam hukuku, farklı sebeplerden dolayı acımasızca herhangi bir yere terk edilmiş olan son derece aciz ve korunmaya muhtaç olan çocukların sahiplenilmesi, korunup himaye edilmesi konusunda kişi ve topluma sorumluluk yüklemiş hiçbir şekilde rengi, dini ve ırkı ne olursa olsun bakılmaksın sadece insan olmalarından dolayı alınıp kurtarılmaları ve topluma kazandırılmaları gerektiğini kesin bir şekilde emretmiştir. Aslında bu konuda bu kadar ciddi ve kesin tavır almasıyla İslam hukuku, aynı zamanda çocuğu acımasızca ve insanlık dışı muamelelerden günümüzün en büyük toplumsal sorunu haline gelmiş olan istismardan da adeta kurtarmış olmaktadır.

3- Bulunmuş Çocuğun Özel Durumları

a) Lakît'in Hürriyeti

İslam hukukunda bulunmuş çocuk, nesebi belli olmadığı ve kimlerden dünyaya geldiği bilinmediği için, görünüşe binaen prensip olarak hür kabul edilmiştir. Çünkü İslam bütün insanları Hz. Âdem'in çocukları olmaları hasebiyle hür kabul eder. Başlangıçtan itibaren durum böyle iken daha sonraki dönemlerde

³⁵⁰ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, II, 541-542; Bilmen, VII, 229.

³⁵¹ Ali İmran, 3 / 44.

kölelik ortaya çıkmış ve bazı insanların hürriyetlerine bir takım kısıtlamalar getirilmiştir. Bu da arızî bir durumdur. Aslolan yine bütün insanların hür olmasıdır.³⁵²

Bu sebeple de köleliği ispatlanıncaya kadar buluntu çocuklar hür kabul edilir. Bu konuda Hanefiler, Şafiiler, Malikîler ve Hanbelîler ittifak halindedirler. Örneğin gayri Müslim bir şahıs gelip de Müslüman olduğuna hükmedilen buluntu bir çocuğun, kölesi olduğunu iddia ederse, bu iddiasına da iki müslümanı şahit gösterse, bu durumda buluntu çocuk o gayri müslimin kölesi kabul edilir. Ancak şahitleri gayri Müslim ise onların sözüne itibar edilmez ve çocuğun da hürriyetine hükmedilir.³⁵³

b) Lakît'in Dini

Her ne kadar buluntu çocuğun daha küçük yaşta iken, dinî mesuliyeti olmasa da insanların genel olarak bütün çocuklara özelde de bu tür çocuklara karşı yapacağı muameleler açısından buluntu çocukların dininin belirlenmesi çocukların menfaatine olan bir durumdur. Genel olarak İslam hukukunda buluntu çocukların dinini tespit için iki şeyi prensip olarak kabul etmişlerdir.

1) Multakît'i esas almışlar şöyle ki; müslümanın bulunduğu çocuk Müslüman, gayri müslimin bulunduğu bir çocuk da gayri Müslim olarak kabul edilmiştir.

2) Lakît'in bulunduğu yer esas alınmıştır bu esasa göre de; lakît, ahalisini çoğunlukla Müslümanlardan oluştuğu bir yerde ya da cami avlusu, mescit gibi Müslümanlara ait bir mekânda bulunmuşsa bu çocuğun Müslüman olduğuna hükmedilir. Aynı şekilde kilise, havra, sinagog gibi gayri Müslimlere ait olan yerlerde veya sakinlerinin çoğunlukla gayri Müslimlerin oluşturduğu bir yerde bulduysa çocuğun gayri Müslim olduğuna hükmedilir ve insanlar çocuğun bütün işlerinde ona göre muamele yaparlar.³⁵⁴

Böylece bir genel değerlendirmeden sonra bu konuda mezheplerin görüşüne de temas etmekte fayda buluyoruz.

³⁵² Serahsi, *el-Mebsut*, X, 209-210; Kasani, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertibi's-Serai'*, VI, 197-198; Dağıstanî, *Ahkamu'l-Lakit fi'l-İslam*, s, 64.

³⁵³ Serahsi, *el-Mebsut*, X, 209-210; Kasani, VI, 197-198; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, II, 552-553; Köse, *İslam Hukukunda Bulunmuş Mal Ve Çocuk*, s, 143-144.

³⁵⁴ Kasani, VI, 197-198; Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 200-201.

Hanefîler, lakî't'in dinini belirleme konusunda çocuğun bulunduğu yeri esas almışlardır. Yani multakî't ister Müslüman olsun ister gayri Müslim olsun onun dinine bakmaksızın çocuk nerede bulunmuşsa çocuğun dinini belirlerken orayı esas almışlardır. Örneğin Müslüman beldesinde ya da camii ve mescitte bulunan çocuk, bulan ister Müslüman olsun isterse gayri Müslim olsun bulunan çocuğu Müslüman saymışlardır. Aynı şekilde çoğunlukla gayri Müslimlerin oturduğu yerde veya havra, kilise gibi mekânlarda bulunmuş çocuğu da bulan şahsın inancına bakmaksızın çocuğu gayri Müslim olarak kabul etmişlerdir.³⁵⁵

Malikîler de İslam beldesinde bulunan lakî'tin Müslüman olduğunu, tamamen gayri Müslimlerin yaşadığı bir beldede bulunan çocuğun ise gayri Müslim olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak çok az sayıda bu bölgede Müslüman yaşıyorsa eğer çocuğu bulan Müslüman ise, çocuğu Müslüman kabul etmişlerdir.³⁵⁶

Şafîî ve Hanbelîlere gelince ise, İslam beldesinde bulunan her çocuk Müslüman'dır. Aynı şekilde önceden İslam beldesi olup da sonradan gayri Müslimler tarafından işgal edilmiş ve orada bir tek Müslüman bile yaşıyorsa aksine delil bulunmadıkça bulunmuş çocuk Müslüman kabul edilmiştir. Ancak hiç müslümanın bulunmadığı ve tamamen gayri Müslimlere ait bir yerde bulunan çocuk ise gayri Müslim kabul edilmiştir.³⁵⁷

Mezheplerin görüşlerine genel olarak topluca bir bakıldığında İslam hukukçularının çoğunun, mümkün olduğunca lakî'tin Müslüman olması yönünde görüş bildirdikleri görünür. Çünkü lakî'ti Müslüman olarak kabul etmek hem bu dünyada hem de ahirette lakî'tin menfaatinedir.³⁵⁸

Yine aynı şekilde bu konuda çocuğun bulunduğu yerin esas alınması da bize göre çok önemli bir noktadır. Çünkü buluntu çocuğun bulunduğu yerin çoğunluğunun dinine mensup edilmesi ve insanların o çocuğa ona göre muamele edecekleri de düşünüldüğü zaman, buluntu çocuğun toplum tarafından ezilmemesi onların o çocuğa farklı ve öteki gözle bakmamaları bunun sonucu olarak da buluntu

³⁵⁵ Kasani, *Bedai'î's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, VI, 198; Uruşenî, *Ahkamî's -Sıgar*, I, 222; Bilmen, *Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 236.

³⁵⁶ Karafî, *ez-Zahire*, IX, 134;

³⁵⁷ İbn Kudame, *el-Muğnî*, VIII, 351; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, II, 545.

³⁵⁸ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 202.

çocuğun, psikolojik ve sosyolojik açıdan şiddete, kötü muamele ve istismara maruz kalmaması için son derece önemlidir. Kanaatimizce bu görüş, dinî açıdan olduğu kadar insanlık açısından da büyük önem arz etmektedir.

c) Lakî'tin Bakımı ve Nafakası

İslam hukukunda lakinin bakım, gözetim ve terbiye hakkı prensip olarak onu bulup alan şahsa aittir. Bu kişi görevinde ihmalde bulunmadığı müddetçe devlet dâhil hiç kimse çocuğu ondan alamaz. Ancak bu şahsın herhangi bir şekilde çocuğun temel ihtiyaçlarını (çocuğun sağlık sorunları, eğitim ve uygun bir meslek edinmesi gibi.) karşılayamama durumu tespit edilirse, devlet bu kişiden çocuğu alır ve başka bir uygun aileye teslim eder.³⁵⁹

Lakî'tin nafakasına gelince, eğer kendine ait malı varsa (yani kendisiyle beraber herhangi bir miktar mal da bulduysa) öncelikle o maldan karşılanır. Lakitle beraber herhangi bir mal bulunmadığında ve bu konuda kendisine yardım edecek akrabaları da bilinemediğinden İslam hukukuna göre prensip olarak devlet tarafından karşılanır. Multakitin ise çocuğun nafakasını karşılama gibi bir sorumluluğu yoktur.³⁶⁰

Ancak multakit, böyle bir sorumluluğu olmadığı halde gönüllü olarak ve hâkimin de izniyle, çocuğun nafakasını karşıladıysa böyle bir durumda iki şey söz konusu olur: Ya ileride çocuğun bir akrabası çıktığında ondan alır ya da çocuk büyüüp mal sahibi olduğunda çocuktan alır.³⁶¹

Fakat multakit devlet veya hâkimin izni olmadan çocuğun nafakasını karşılar, bu tür masraflar teberruatten olduğu için yaptığı bu masrafları ne ileride ortaya çıkacak olan akrabalarından ne de çocuk büyüüp mal sahibi olduğunda çocuktan isteyebilir.³⁶²

İslam hukukçuları bu kanaate varırlarken ortak hareket noktaları “Velisi olmayanların velisi devlet başkanıdır.”³⁶³ Hadisi şerifi olmuştur. Yine aynı şekilde

³⁵⁹ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 194.

³⁶⁰ Serahsi, *el-Mebsut*, X, 210; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, II, 543; Çeker, s, 195.

³⁶¹ Kasani, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, VI, 199; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, II, 544-545; Dağistanî, *Ahkamu'l-Lakit fi'l-İslam*, s, 71-72.

³⁶² Serahsi, *el-Mebsut*, X, 210.

³⁶³ Tirmizî, “Nikah” 15; Ebu Davud, “Nikah”, 19; İbn Mace, “Nikah”, 15.

Hz. Ömer dönemindeki uygulamada da “lakitin” malı bulunmadığı takdirde nafakasının devlet tarafından karşılandığı herkes tarafından bilinmektedir. Şöyle ki, bir gün terk edilmiş bir çocuğu bulan kişi bunu Hz. Ömer’e söylemiş, Hz. Ömer de terk edilmiş çocuğu bulan kimseye onu alıp götürmesini, bakım, gözetim ve hidâne sorumluluğunun kendisine ait olduğunu, fakat nafakasının ise, kendisi tarafından (devlet) karşılanacağını söylemiştir.³⁶⁴

Dikkat edilecek olursa, konumuz olan çocuk istismarını önlemesi açısından en az diğer konulardaki düzenlemeler kadar bu konudaki düzenlemeler de önemlidir. Çünkü çocuğun nafakasının öncelikle kendi malından, malı yoksa devlet tarafından karşılanması hem buluntu çocuğun multekit’e yük olmaması hem de ileride nafakasını karşılayan insanların çocuğa minnet etmemeleri açısından önemlidir. Bu şekilde çocuğa gelebileceği muhtemel psikolojik baskı ve duygusal istismarın önü kesilmiş olacaktır. Zira çocuğun nafakasının gerek kendi malından gerekse devlet tarafın karşılandığı takdirde çocuğun böyle bir psikolojik ve onun neticesi olan duygusal istismara maruz kalması engellenmiş olur. Konuyla ilgili multakit’in gönüllü olarak nafakayı karşıladığı takdirde ise, çocuğun böyle bir sorunla karşılaşacağı kanaatinde değiliz.

d) Lakî'tin Nesebi

Terk edilmiş halde bulunan çocuğun anne babası bilinmediği için nesebi de meçhuldür. Terk edilmiş çocuğu bulup alan kimse onun kendi çocuğu olduğunu iddia ederse iddiası delilsiz olarak kabul edilir. Ancak bu iddiasını hâkim tarafından doğrulanması ve çocukla aralarında baba-oğul olabilecek yaş farkının olması lazım. Eğer başka bir kimse gelir de bu çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia ederse, çocuk hayatta ise yine hiçbir delil istenmeksizin çocuk onun kabul edilir. Eğer çocuk ölmüşse o şahıstan iddiasını doğrulanması istenir. İddiasını ispat ederse çocuğun nesebi de o iddiada bulunan kişiye nispet edilmiş olur.³⁶⁵

³⁶⁴ Serahsi, *el-Mebsut*, X, 210.

³⁶⁵ Meydanî, *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, II, 205; Serahsi, *el-Mebsut*, X, 211; Kasani, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertibi's-Şerai'*, VI, 198; Köse, *İslam Hukukunda Bulunmuş Mal Ve Çocuk*, s, 146.

Ancak bir kişi çocuğu kendi kölesi olduğunu iddia ederse delil getirmediğçe iddiası kabul edilmez.³⁶⁶ Normal şartlarda tek kişinin nesep iddiasında fazla sorunla karşılaşılmaz iken birden fazla kişi çocuğun kendi çocuğu olduğunu iddia ettiğinde ise, daha fazla sorunla karşı karşıya kalınır.

Mesela, iki kişi aynı zamanda buluntu çocuğun kendi çocukları olduğunu iddia ederse, bu iki kişiden hangisi çocuğun vücudunda bulunan bir alameti söylerse diğerinin delili de daha kuvvetli değilse çocuk onun olur.³⁶⁷

Aynı şekilde biri Müslüman diğeri gayri Müslim olan iki kişi buluntu çocuğun kendilerine ait olduğunu iddia ederlerse çocuk Müslüman olana, biri hür diğeri köle olan iki kişi çocuk için nesep iddiasında bulunurlarsa çocuk hür olana verilir.³⁶⁸ Zira çocuğun menfaati açısından gayri Müslim'den Müslüman ve köleden hüre verilmesi daha iyidir.

Kısacası her konuda olduğu gibi lakîtin nesebiyle ilgili hüküm ve uygulamalarında da İslam hukukunun gayesi lakîtin nesep sahibi olmasını sağlamak ve nesepsizliğin getireceği mağduriyetten çocuğu kurtarmaktır. Örneğin normalde bütün konularda iddianın delille ispat edilmesi istenirken yukarıda gördüğümüz üzere tek kişi nesep iddiasında bulunduğu takdirde, iddia sahibi de ehliyetsiz değilse ve çocuk için faydalı fakat başkaları için de herhangi bir olası zarar söz konusu değilse kıyasın gerektirdiği kural terk edilir, istihsanen çocuğun nesebi delilsiz ispatsız iddia sahibinden sabit olur.³⁶⁹ Ki bu da tartışmasız olarak tamamen çocuğun menfaatinedir. Aynı şekilde bütün bunlar direktten olmasa da dolaylı bir şekilde de olsa çocuk istismarını önlemede birer ön tedbir olarak kabul edilebilir.

Lakît'in nesebini belirleme konusunda İslam Hukukçuları çeşitli yöntemlerin kullanmasında da herhangi bir sakınca görmemişlerdir. Bu konuda klasik İslam Hukukçularının kahir ekseriyeti buluntu çocuk ile davacılar arasında benzerliği ve soy bağıını tespit etmede kendilerine başvuru olan "kaif" denilen şahısların bilgi ve tecrübelerinden faydalanılabileceği kanaatindedirler. Ancak Hanefilerin de içinde bulunduğu bir grup İslam Hukukçusu ise, kaife itibar edilemeyeceği kanaatindedirler.

³⁶⁶ Mevsîlî, *el-İhtiyar li Talil-Muhtar*, III, 31.

³⁶⁷ Mevsîlî, III, 31-32.

³⁶⁸ Bilmen, *Istilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 238.

³⁶⁹ Kasani, *Bedai' i 's-Sanai' fi Tertibi 'ş-Şerai'*, VI, 199; Köse, "Lakît" *DİA*, XXVII, 69.

Bunlara göre kaif, buluntu çocuk ile onun kendisine ait olduğunu iddia edenler arasındaki benzerliğe baktığını ve bunun neticesinde bir karara vardığını söylerler. Oysaki benzerlik yabancılar arasında da bulunabilir. Bu sebeple onlara göre nesep tespitinde kaifin sözü muteber değildir.³⁷⁰

Bu gruptaki İslam Hukukçuları delil olarak da Hz. Peygamber (a.s.) döneminde yaşanan şu olayı kullanmaktadırlar:

Hz. Peygamber'e (a.s.) bir kimse gelerek eşinin siyah bir çocuk doğurduğunu söyleyerek, çocuğun nesebinden şüphe ettiğini bildirir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) o şahsa sorar:

-Senin develerin var mı?

-Evet var

-Renkleri hangi renkte?

-Kırmızı

-Aralarında başka renkte olanı yok mu?

-Evet var

-Ona bu renk nerden geldi?

-Belki bir damar çekmiştir.

-Buna da belki bir damar çekmiştir.³⁷¹

Bu hadiste develerin aynı soydan gelmekle birlikte, aralarında bazılarının diğerlerine benzemedikleri ve farklı renklere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu hadisten aynı soydan gelen insanların genelde birbirlerine benzediklerini, ancak her zaman için bunun geçerli olmayacağı da anlaşılmaktadır. Bazen beyaz olan ana- babanın siyah çocuğu olabilir. Kaif de insanlar arasındaki benzerliklere bakarak nesep tespiti yapmaktadır. Hal bu ki hiçbir karabeti olmayan insanlar da birbirine benzeyebilmektedir ve bu durum kaifi yanılgıya düşürebilir.

³⁷⁰ Bilmen, *İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, VII, 239; Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 197.

³⁷¹ Buhari, "Talak", 26; Müslim, "Liân", 18; Ebu Davud, "Talak", 28.

Kaifin sözüne güvenerek buluntu çocuğun nesebinin tespit edilebileceğini kabul eden İslam Hukukçuları ise kendi görüşlerini desteklemek için başka bir hadisi kullanmaktadırlar. Şöyle ki:

Zeyd b. Harise ile oğlu Üsâme b. Zeyd renk olarak birbirlerine benzemiyorlardı. Hz. Zeyd beyaz tenli Hz. Üsâme ise simsiyahtı. Bu durum insanlar arasında onlar hakkında ileri geri konuşulmasına sebep oluyor ve bu iki sahabiye çok seven Hz. Peygamber (a.s.) da bu duruma çok üzülüyordu. Bir gün Hz. Zeyd ve oğlu Hz. Üsâme'yi başlarında bir örtü olduğu ve ayakları da açık olduğu halde gören Mücezziz el-Müdlîci adındaki kâif, “bu ayaklar birbirindedir.” dedi.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) sevinçli bir şekilde Hz. Aişe'nin yanına geldi ve şöyle dedi: “Görmüyor musun ki, Mücezziz el-Müdlîci yanına girdi ve Usame ile Zeyd'i gördü. Onlar başlarına kadife bir örtü örtmüşlerdi ve yalnızca ayakları açıktaydı. Mücezziz “Bu ayaklar birbirindedir” dedi”³⁷²

Bu hadise konu olan olaydan da anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber (a.s.) kaifin, Zeyd b. Harise ile oğlu Üsâme arasındaki benzerliğe bakarak onların baba-oğul olduklarını tespit etmesinden son derece memnun kalmıştır. Bu hadisi esas alan Şafiiler ile Hanbelîler nesep tespitinde kaife güvenileceği görüşünü savunmuşlardır. Bir şekilde buluntu çocuğun nesebini düzeltmek onun toplum içinde onurlu ve haysiyetli bir hayat sürebilmesi için son derece önemlidir.³⁷³

Aslında yukarıda rivayet edilmiş olan iki hadis-i şerife ayrı ayrı bakılıp değerlendirildiğinde iki rivayet arasında bir tenakuz varmış gibi gözükür. Hâlbuki, bu iki rivayete beraberce bakılıp değerlendirildiğinde farklı bir sonuçla karşılaşırız.

Şöyle ki; nesebi belli olmayan kimselerin nesebini tespit etmek için bütün imkân ve delillerden istifade edilmelidir. Bu şekilde nesebin belirsizliğinden doğacak bütün olumsuzluklar giderilmeli ve böyle bir durumda kaifin sözüne itibar edilmelidir. Ancak nesebin belli olduğu bir durumda ise sadece şüpheye kapanarak fitneye yol açmamak için diğer rivayet olan kaifin sözüne itibar edilmez şeklindeki

³⁷² Buhari, “Feraiz”, 31; Müslim, “Rada”, 38-40; Ebu Davud, “Talak”, 31.

³⁷³ İbn Kudame, *el-Muğni*, VIII, 375; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, II, 552; Köse, “Lakî” *DİA*, XXVII, 69.

hadisle amel edilmelidir.³⁷⁴ Daha önce de söylediğimiz gibi böyle bir durumda modern tıp ilminden de faydalanılabilir.

Lakîtle ilgili burada aktarmaya çalıştığımız bütün bu verilerden de yola çıkarak bu konuyu toparlayacak olursak, bu müessesenin de tamamen çocuğun menfaatini koruma, çocuğa gelecek olan herhangi bir maddî ve manevî tehlike ve zararları def etme, dolayısıyla da çocuğu bütün istismar türlerinden koruma amaçlı konduğu rahatlıkla söylenebilir.

Çünkü normalde yol üzerine atılmış başka bir eşyayı alıp sahiplenmek İslam dinince hoş karşılanmamışken ya da başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, sahihsiz halde bulunan eşyaları alıp sahiplenmekten, olduğu gibi bırakılması efdal sayılırken, böyle sahihsiz bir şekilde bırakılmış olan çocuğu almak, mendup, farz-ı kifaye hatta yerine göre farz-ı ayn bile sayılmaktadır.³⁷⁵

Yine aynı şekilde buluntu çocuğun İslam hukukunda prensip olarak hür kabul edilmesi bile çocuğun son derece faydasıdır. Buluntu çocuğun, veli ve vasisi devlet olarak kabul edilmekle de aslında, yeme içme hatta evlendiği zaman mehri bile beyt'ül mal tarafından karşılanmakta ve çocuğa hiçbir maddî manevî sorumluluk yüklenilmemektedir. Aynı şekilde çocuğu korumak için yanına alanın fasık, facir, ahlaksız ve kötü alışkanlıkları olduğu durumlarda çocuğun geri alınmasıyla da çocuk, maddî ve manevî her türlü tehlikeden korunmuş olmaktadır.

Görüldüğü gibi çocuklarla ilgili bütün bu hükümler, çocuğun hayatını ve menfaatini garanti altına almakla aynı zamanda onu her türlü istismara karşı da korumaktadır.

C) Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Tedbir Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi

Mahremiyet kelimesi de “haram” kelimesinden türemiş olup “haram olma hali” anlamında kullanılır. Herhangi bir şey yasaklanmışsa onu yapmak haramdır. Bu haram olan şey için “mahrem” kelimesi de kullanılır. Yasaklılık haline ise “mahremiyet” denir. Bu kelime aynı zamanda dokunulmazlık manasında da

³⁷⁴ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s. 199.

³⁷⁵ Usruşeni, *Ahkamı's -Sığar*, I, 219.

kullanılır. Haram, mahrem ve mahremiyet kelimeleri, dinî hükümlerle ilgili olarak yasak olan her şey için kullanılmıştır. Fakat mahrem ve mahremiyet kelimeleri, özellikle aile hukuku sahasında daha özel bir kullanım kazanmışlardır. Mahremiyet kelimesi insan vücudu için, özellikle cinsel arzulara konu olması açısından kullanıldığında, cinsel dokunulmazlık anlamına gelir.³⁷⁶

Türkçede de mahremiyet kelimesi bu anlamda kullanılmakla birlikte, bu anlamdan hareketle kişinin özel alanı, gizlilik gibi anlamlarda da kullanılmaktadır.³⁷⁷ İslam'dan önceki cahiliye döneminde insanlar her an istedikleri eve veya odaya izinsiz girebiliyor, gerek aile fertlerinin gerekse başkalarının mahremini görebiliyorlardı.³⁷⁸

Kısaca Arapça “haram” kelimesinden türemiş olan bu kelime, şer'an doğru görülmeyen, yasak demektir. Yasak olan şey ise “mahrem”dir. Yani haram olan şey için “mahrem” denir. Yasaklılık haline de “mahrumiyet” denir. Mahrem ve mahremiyet kelimelerinin kullanım yerleri ise, dinî hükümlerle ilgili yasak olan her şey ve her yer için olmuştur.

Yukarıda da zikir edildiği gibi mahremiyet kelimesi son zamanlarda, insanın vücudu için de kullanılır olmuştur. Bu sözle, insanın vücudunda bakılması, dokunulması haram olan bölgeler ifade edilmektedir. Ayrıca insanın özeli, cinsel konulardaki gizliliği bu kelimelerle anlatılmaktadır.

İşte bu konunun, konumuzla olan bağlantısı da burada ortaya çıkmaktadır. Zira çocuk sorunları içerisinde en önemlilerinden biri olan ve çocukların cinsel yönden sömürü ve her türlü kötü, insanlık dışı muameleye maruz kaldığı ve telafisi imkânsız trajiktik sonuçları olan çocuklarda cinsel istismarın bu kadar yaygın olması kanaatimizce mahremiyet konusuna yeterince hassasiyet gösterilmemesinden kaynaklanmaktadır.

---

³⁷⁶ İbn Manzur, *Lisanu'l Arab*, XII, 119-120.

³⁷⁷ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, s, 1328.

³⁷⁸ İbn Manzur, XII, 120.

Özellikle de çocuklarda cinsel istismarın bir türü olan aile içi cinsel istismar denilen “ensest”in meydana gelmesi ise, tamamen aile içi mahremiyet konusunda dikkatsizlikten kaynaklanmaktadır.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir konu da “insanın dokunulmazlığının kaynağı kendisi mi” yoksa bu dokunulmazlık başka bir dış etki neticesinde mi ortaya çıkmaktadır meselesidir. İkisi arasında ne farka var denilebilir. İkisi arasındaki fark ise şurada kendisini göstermektedir:

Eğer insanın dokunulmazlığının kaynağı kendisi olduğu kabul edilirse, insanın kendisi hakkında vereceği kararlar geçerli olacak ve bu kararlar da kişiden kişiye değişiklik arz edecek ve konumuz olan çocuklarda cinsel istismar da hiçbir şekilde önlenemeyecek bir hal alacaktır.³⁷⁹ Dolayısıyla şahsın topluma karşı hiçbir sorumluluğu olmadığı ve gerçeğe tamamen ters olan; çocuk istismarının toplumsal bir olay olmadığı sonucuna varılmış olur.

Aynı şekilde böyle bir düşünce, araştırmacıların da yakındığı, hem çocuk istismarının saptanması ve tarifinde hem de bu konudaki alınabilecek tedbirlerin istikrarı meselesinde bir çıkmaza girilmiş olur.³⁸⁰

Yok, eğer insanın dokunulmazlığını belirleyen bir dış etken ve üstün iradenin varlığı kabul edildiğinde ise, insan bu iradenin belirlemiş olduğu çizgileri aşamayacaktır. Bu sınırlara riayet ettiği müddetçe karşılığında mükâfat, bu sınırları çiğnediği takdirde de üstün irade tarafından cezalandırılacaktır sonucu çıkar. Bunun neticesinde de yukarıda bahsi geçen, ne hukukta istikrarsızlık ne de çocuk istismarının toplumsal bir sorun olmadığı algısı kalır.

Bilindiği üzere İslam’da üstün irade Allah’a aittir. Ruhu, bedeni yaratan ve insana onları bir emanet olarak veren de O’dur. İnsanı diğer varlıklardan üstün ve şerefli kılan da O’dur. Bütün bu açıklamalardan da anlaşılıyor ki, insanın cinsel dokunulmazlığının yani mahremiyetin sınırlarını çizen ve onun nasıl korunacağını

---

³⁷⁹ Kemal Yıldız, “Genel Anlamda Mahremiyetin Kaynağı ve Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Unsur Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi”, s, 203.

³⁸⁰ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 93.

belirleyen aynı zamanda insana bir emanet olarak bu bendeni veren de İslam'a göre O'dur.³⁸¹

Dolayısıyla bütün bunların bilincinde olarak hareket eden ve kendisine bu beden bir emanet olduğu bilincinde olan ve sonuç itibarıyla da karşılaşacağı mükâfat ya da cezanın farkında olan bir insan günümüzde bilinçsizce ve cahilce kullanılan ve son derece tehlikeli bir söylem olan; “bu beden bana aittir istediğim yerde istediğim şekilde kullanırım” şeklinde değil de “bu beden bana bile emanettir bu sebeple kendimden bile korumam lazım.” Düşüncesiyle hareket eder ve sürekli bu sorumluluğun farkında olan bir toplumda da bu konuyla bağlantılı sorunların birçoğu kendiliğinde çözülmüş olur.

1- Mahremiyet'in Dayanağı

Konuyla ilgili İslam dininin birinci teşri' kaynağı olan Kura'n-ı Kerim'in ayetlerine bakıldığında, mahremiyetin dayanağının insanlık tarihi kadar eski olduğu ve insanoğluna şeytanın ilk yaptığı hilenin de bu yönde olduğu görülmektedir.

Nitekim konuyla ilgili ayetler ise şu şekildedir:

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ.
فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَتَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ. وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ. فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفَفَا بِخِصْفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَ الشَّجَرَةِ وَأَقُلْنَا لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ.

قَالَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ. قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ. يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ. يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمُ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ.

³⁸¹ Yıldız, s. 203.

“Ey Âdem! (a.s.) Sen ve eşin cennette kalın. Dilediğiniz yerden yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. Yoksa zalimlerden olursunuz. Derken (bu esnada) şeytan, kendilerinden gizlenmiş olan avret yerlerini onlara açmak için kendilerine vesvese verdi ve dedi ki: (Öyle ise, yasak ağacın meyvesinden yiyin ki melek olasınız yahut cennette ebediyen kalasınız.) “Rabbiniz size bu ağacı ancak melek olmayasınız, ya da (cennette) ebedi kalacaklardan olmayasınız diye yasakladı.”

“Şüphesiz ben size öğüt verenlerdenim” diye onlara yemin etti. Bu suretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ağaçtan tattıklarında kendilerine avret yerleri göründü. Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar. Rab’leri onlara, “Ben size bu ağacı yasaklamadım mı? Şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?” diye seslendi.

Dediler ki: “Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.” Allah dedi ki: “Birbirinizin düşmanı olarak inin (orada) Size yeryüzünde bir zamana kadar yerleşme ve yararlanma vardır.” Allah dedi ki: Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan (mahşere) çıkarılacaksınız.”

Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek giysi ve süslenecek elbise verdik. Takva (Allah’a karşı gelmekten sakınma) elbisesi var ya işte o daha hayırlıdır. Bu (giysiler) Allah’ın rahmetinin alametlerindendir. Belki öğüt alırlar (diye onları insanlara verdik).

Ey Âdemoğulları! Avret yerlerini kendilerine açmak için, elbiselerini soyarak ana babanızı cennetten çıkardığı gibi, şeytan sizi de saptırmasın. Çünkü o ve kabilesi, onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz, şeytanları, iman etmeyenlerin dostları kılmışızdır.³⁸²

Görüldüğü gibi bu ayetlerde, insanoğluna yönelik şeytanın ilk hilesini ve insanın maruz kaldığı ilk imtihanının avret yerlerinin açmalarıyla gerçekleştiği ve bu imtihan sonucu da cennetten yeryüzüne indirildikleri anlatılmaktadır.

Yine bu ayetlerden anlaşılan o dur ki, insanoğlunun bu örtülmesi meselesi cennetle sınırlı kalmamış aynı şekilde bütün insanlığın ana ve babası olan Hz. Âdem

---

³⁸² A’raf, 7 / 19-27.

ve Havaya adeta cennet hatırası olarak cennetten bir elbise indirildiği ifade edilmek suretiyle insanların bu dünyada da örtülmeleri gerektiği bildirilmektedir. Avret yerleri örtülmesi gereken ve başkalarının görmesi, dokunması ve bakmasından uzak tutulması gereken yerlerdir. Yine bu ayetlerden, bu mahremiyetin Allah'ın iradesi sonucu olduğu ve mahrem yerlerine sadece başkaları değil aynı zamanda kişinin kendisinin de riayet etmesi ve dikkatli davranması gerektiği sonucu çıkmaktadır.³⁸³

Öte yandan bu mahrem yerlerinin örtülmesi, insanoğlunun temel özelliklerinden biridir. Mahremiyet örtüsünün kaldırılması ya da mahrem yerlerinin açılması ise, insanın bu fitrî özelliğinden uzaklaşması ve şeytanın tuzağına düşerek her iki dünya saadetinden uzaklaşması olarak bilinmelidir.

Mahrem yerlerinin açılmasına aldırmayan ve bu yasakları çiğneyen bir insan başkalarının mahrem yerlerine de saygısı olmaz. Bunun sonucu olarak da gerek kendisinin gerekse bir başkasının dokunulmaz yerleri olan mahremiyeti hiçe sayarak son derece trajik sonuçları olan cinsel istismara ister istemez farkında olmadan yol açabilir.

Yine bu ayetler dikkatle incelendiğinde, şeytanın insana ilk yaptığı bu hilenin her zaman yapabileceği ve insan üzerinde bu yolla hâkimiyet kurabileceği, bu sebeple de insanın böyle bir hassas konu olan mahremiyet konusunda son derece dikkatli davranması gerektiği de anlaşılacaktır. Bütün bunlara riayet edilip herkesin diğerlerine karşı özellikleri olan mahremiyetleri konusunda dikkatli olduğu bir toplumda da cinsel istismar gibi son derece çirkin olan bir şeyin meydana gelmemesi de kuvvetle muhtemeldir. Görüldüğü gibi bütün bu uyarı ve yasaklar inananlar için cinsel istismarın birer önleyici tedbirleridir.

2- Mahremiyet'in Aile Bireylerine Yüklediği Sorumluluklar ve Aile İçi Mahremiyet'in Önemi

İslam dini mahremiyete, yani kişiler arası bedensel sınırların muhafaza edilmesine büyük önem vermiştir. Ev içindeki mahremiyet konusunda dahi bir takım prensipler koyan İslam dini, Müslüman'ın aile hayatını tam bir emniyet altına alarak

---

³⁸³ Yıldız, "Genel Anlamda Mahremiyetin Kaynağı ve Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Unsur Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi", s, 205.

duygusal ve ahlaki bozulmaların önüne geçmeyi hedefler. Bu sebeple hem kişisel hem de toplumsal hayatın cinsel istismara benzer olgulardan korunmasına yönelik, mahremiyete ait pek çok hüküm koymuştur.

İslamiyet'ten önce cahiliye döneminde insanlar her an istedikleri her eve veya odaya izinsiz bir şekilde insanların özelini hiçe sayarak girebiliyor, gerek aile fertlerinin gerekse başkalarının dokunulması ve görülmesi yasak olan mahremlerini insanların onur ve şerifini ayakaltı ederek görebiliyorlardı. Ensâr'lı Müslüman bir hanım bir gün Resulullah'ın (s.a.) yanına gelerek, "Ey Allah'ın Resülü! Günün her hangi bir saatinde biri kapımdan odama dalabiliyor, görünmek istemediğim bir halde beni görebiliyor. Artık bir ikaz yapsanız da, kimse kimsenin evine, özel odasına izinsiz girmezse, istemediğim bir görüntü içinde iken beni görmezse..." dedi. İşte bu ve buna benzer isteklerin çoğaldığı sıralarda şu ayetler nazil oldu.³⁸⁴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ. فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارجِعُوا فَارجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ. لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ.

"Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selam vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor. Eğer evde kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, "Geri dönün" denirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir. İçinde size ait bir eşya olan, oturani bulunmayan evlere girmenizde herhangi bir günah yoktur. Allah, açığa vurduklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir."³⁸⁵

Görüldüğü gibi bu ayetler, evlere nasıl girileceğini beyan ederek aile içi mahremiyetin önemini ve buna herkesin riayet etmesi gerektiğini açık bir şekilde ifade etmiştir. Bütün bunlara riayet edilip amel edildiğinde, çocuklar üzerinde

³⁸⁴ Razî, *et-Tefsiru'l Kbir*, XXIII, 198.

³⁸⁵ Nur, 24 / 27-29.

hayatları boyunca unutamayacakları olumsuz etkiler bırakan ve son derece çirkin bir olay olan aile içi cinsel istismar “Ensest” olgusu kendiliğinde önlenmiş olur. Zira yapılan araştırmalara göre aile içi cinsel istismarın en önemli sebeplerinde biri de, ailelerde çocuklara mahremiyet eğitiminin verilmemesi ve aile içi mahremiyete riayet edilmemesi olarak kabul edilmiştir.³⁸⁶

Yine bu ayetlerin hemen arkasında bu konuyla da paralel olarak şu ayetler yer almaktadır:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ. وَقُلْ
لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى
جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ
بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْتَبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوْ الطِّفْلِ
الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ
الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.

“Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır. Mümin kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (yüz ve el gibi) görünen kısım müstesna, ziynet (yer) lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Ziynetlerini, kocalarından yahut babalarından yahut kocalarının babalarından yahut oğullarından yahut üvey oğullarından yahut erkek kardeşlerinden yahut erkek kardeşlerinin oğullarından yahut kız kardeşlerinin oğullarından yahut Müslüman kadınlardan yahut sahip oldukları kölelerden yahut erkekligi kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına

³⁸⁶ Polat, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I, 168.

göstermesinler. Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.”³⁸⁷

Bu ayeti kerimelerde mümin erkek ve mümin kadınlara mahremiyetlerini korumaları açısından, bir ön tedbir olarak gözlerini haramdan korumaları gerektiği emredilmektedir. Aynı şekilde kadınların süs yerlerini kimlere karşı açabileceklerini ve kimlere karşı da açamayacakları açıklanmaktadır. Bu ayetler her ne kadar konumuzla birebir ilgili olmadığı gibi gözükse de aslında genel anlamda aile içi mahremiyetin adeta genel çerçevesini çizmektedir.

Ancak aile içi mahremiyeti kesin kes belirleyen ve aile bireylerini mahremiyet konusunda birbirlerine karşı nasıl muamele edeceğini ifade eden asıl ayetler ise, yine Nur suresinde geçen şu ayetlerdir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظُّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثَ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ. وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ.

“Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunanlar (köleleriniz) ve sizden henüz bulûğ çağına ermemiş olanlar, günde üç defa; sabah namazından önce, öğleyin elbiseleriniz çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza girecekleri zaman) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin soyunup dökündüğünüz vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında (izinsiz girme konusunda) ne size, ne onlara bir günah vardır. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. Allah, ayetlerini size işte böyle açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Çocuklarınız ergenlik çağına geldiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler. İşte Allah, ayetlerini size böyle açıklar. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”³⁸⁸

³⁸⁷ Nur, 24 / 30-31.

³⁸⁸ Nur, 24 / 58-59.

Bu ayetlere bakıldığında ise aile içinde ev halkının birbirlerine karşı mahremiyet konusunda nasıl davranacağı ve nelere riayet etmeleri gerektiği daha net bir şekilde beyan edilmektedir. Ayetlerin muhatabı büyükler olmasına ve küçüklerin mahremiyet eğitimi konusunda büyükleri mükellef tutmasına rağmen, daha küçük yaşta olan ve normalde diğer bütün konularda sorumlu tutulmayan çocuklar da muhatap alınmakta ve onlara da bir takım sorumluluklar yüklenmektedir.³⁸⁹

Nitekim bazı İslam hukukçuları da bu ayetleri, bulûğ çağına ulaşmamış çocukların, eğitim amaçlı da olsa bazı hükümlerle sorumlu tutulacağı konusunda delil olabileceği yönünde görüş bildirmektedirler.³⁹⁰

İsti'zan ayeti diye de bilinen bu ayeti kerimenin özellikle aile içi mahremiyeti belirleme konusunda çok önemli ve belirleyici rolü vardır. Aynı şekilde bu ayeti kerimede, henüz bulûğ çağına ermemiş çocukların dahi, günün belli zamanlarında yani; şafak zamanı, öğlenin sıcak zamanı ve yatsıdan sonra ebeveynlerinin yanına girmeleri için izin istemelerinin gerektiğini, çünkü bu zamanların uyku ve istirahat vakti olduğundan, eve izinsiz girildiği takdirde örtünecek zaman bulanamayacağından, mahremiyetin çiğneneceği bildirilmektedir.

Ancak bu ayeti kerimede insanları zora sokacak şekilde, eve sürekli girip çıkma durumunda olan hizmetçi ve çocuklar gibi fertlerin normal zamanlarda izin almadan odalara girip çıkmalarında bir mahsur olmadığı da belirtilmektedir. Çünkü uyku saati olmayan o üç vakit dışında insanlar ister odasında olsunlar isterse evin herhangi bir yerinde olsunlar, aile fertlerinin her biri ev içinde birbirlerine karşı haram olan yerlerini örtecek şekilde bir kıyafet içinde dolaşırlar.³⁹¹

Zira bu kıyafetin nihai sınırları, bir insanın mahremi olan kişilerin yanında bulunabileceği mahrem yerleridir ki buna aynı zamanda “avret” yerleri de denilir. Bu konuda yani avret ve mahremiyet konusunda detayına girmeden ifade etmek

---

³⁸⁹ Yıldız, “Genel Anlamda Mahremiyetin Kaynağı ve Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Unsur Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi”, s, 208.

³⁹⁰ Cessas, *Ahkamu'l-Kur'an*, V, 195.

³⁹¹ Yıldız, “Genel Anlamda Mahremiyetin Kaynağı ve Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Unsur Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi”, s, 208.

gerekirse, erkeklerin mahrem yerleri yani örtmeleri zarurî olan yerleri İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, göbekte diz kapağı arasındır.³⁹²

Fakat kadınların aile bireylerine karşı örtmeleri zarurî olan yerlerin sınırlarına gelince ise mezhepler arasında az da olsa görüş ayrılığı mevcuttur. Bu konuyu da ayrıntıya girmeden özetle aktarmak gerekirse mezheplere göre şu şekildedir:

Hanefilere göre, göbekte diz kapağı arası, sırt ve karın bölgesi kadınların mahrem yerleri olarak kabul edilmiştir. Kadınların, geri kalan yerlerini ise, fitneden emin olmak şartıyla mahremleri olan erkeklere karşı açmalarında bir beis yoktur.³⁹³

Bu konuda Malikî ve Hanbelîler aynı görüştedirler. Onlara göre, kadının yüz, baş, elleri ayakları hariç vücudunun tamamı mahrem yeri olarak kabul edilir.³⁹⁴

Şafîiler ise, göbekte diz kapağı arasını mahrem bölge olarak kabul etmişlerdir. Ancak fitneden emin olmak şartıyla mahrem olan akrabanın vücudun geri kalan bölgesini görmesinde bir sakınca görmemişler. Fakat bir grup Şafîî müçtehidine göre ise, kadının örfen evde açıkta olabilecek başı, boynu, dirseklere kadar ve dizlere kadar ayaklarının dışında vücudunun geri kalan yerlerinin mahremlerine haram olduğu görüşündedirler.³⁹⁵

Zikredilen bu görüşlerden de anlaşıldığı gibi kadın olsun erkek olsun herkesin bu ölçülere riayet etme mükellefiyeti vardır. Yine yukarıdaki ayetlere bakıldığında, bir taraftan büyüklerin mahrem yerlerini örtmelerine işaret edilirken diğer taraftan da bu mahrem yerler konusunda çocukların da eğitilmesine işaret edilmektedir. Aynı şekilde bu ayetlerde emir kipi kullanarak, aile fertlerinin çocuklara mahremiyet eğitiminin vermelerinin farz olduğu da anlaşılmaktadır.

Bu ayetten aynı zamanda, çocukların bakım, gözetim ve eğitiminden sorumlu olan şahısların mahremiyet eğitiminden de sorumlu olacakları da rahatlıkla

---

³⁹² Mesa'id el-Fellah, *Ahkamu'l-avreti ve'n-Nazar bi Delili'n-Nassi ve'n-Nazar*, s, 35.

³⁹³ İbn Abidin, *Reddü'l-muhtar, a'lad-Dürri'l-muhtar*, V, 235.

³⁹⁴ İbn Kudame, *el-Kaîfî*, I, 242; Karafî, *ez-Zahîre*, II, 105.

³⁹⁵ Şirbinî, *Muğni'l-Muhtac*, III, 129; Yıldız, , s, 209.

anlaşılmaktadır. Eğer mahremiyet eğitiminin verilmediği takdirde ayete muhalefet edilmiş olacağı da yine ayette kullanılan emir kipinden anlaşılmaktadır.³⁹⁶

Görüldüğü gibi İslam hukukçuları, çocukların mahrem yerlerinin örtülmesi ve ana babalar dâhil herkesin bu konuda dikkatli olmaları gerektiği konusunda son derece titiz davranmışlardır. Diğer konularda çocukların sorumlu olmamalarına rağmen mahremiyet konusunda çocukların da sorumlu tutulduklarına daha önce değinmiştik.

Şimdi ise çocukların bu konudaki sorumluluklarının ne zaman başlayacağı ve çocukların nereleri avret kabul edilip nereleri avret kabul edilmedikleri konusunda mezheplerin görüşünü özet olarak vermeye çalışacağız.

Bebekler için avretin söz konusu olmadığı İslam hukukunda genel olarak kabul edilmekle birlikte, çocukların bu konudaki sorumluluğu ne zaman başlayacağı konusunda mezhepler az da olsa görüş ayrılığına gitmişlerdir.

Hanefîlerden bir grup âlim bu konuda, dört yaşına kadar çocuklar için mahremiyetin söz konusu olmayacağını savunurlar. Ancak dört on yaş arasında ise çocukların avret yerleri (avreti ğalize) denilen insanın ön ve arkasıdır. On yaşından sonra ise onlara göre çocuklar da diğer büyük mükellefler gibi mahremiyet konusunda bütün hükümlerle mükelleftirler.³⁹⁷

Malikîlere göre ise, erkek çocuklar için sekiz yaşına gelinceye kadar mahremiyet söz konusu değildir. Dolayısıyla bir kadın sekiz yaşına gelinceye kadar bir erkek çocuğunu yıkayabilecek ve her tarafına bakabilecektir. Ancak dokuz yaş ile on iki yaş arasındaki bir erkek çocuğa kadınların çocuğun her tarafına bakabileceğini fakat yıkayamayacağı görüşündedirler. On üç yaşına gelmiş erkek çocukların ise mahremiyet konusunda büyük erkeklerin tabi oldukları hükme tabi olacağı kanaatindedirler.

Malikîler, kız çocukları için ise, erkeklerin kendilerine cinsel açıdan meyil edeceği duruma geleceği bir fizikî yapıya sahip oluncaya kadar bakma açısından

---

³⁹⁶ Yıldız, “Genel Anlamda Mahremiyetin Kaynağı ve Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Unsur Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi”, s, 210.

³⁹⁷ Serahsi, *el-Mebhut*, X, 155; Mesa’id el-Fellah, *Ahkamu’l-avreti ve’n-Nazar bi Delili’n-Nassi ve’n-Nazar*, s, 139.

avret sayılmayacağı görüşündedirler. Ancak dokunma açısından ise, kız çocuğunun avret yerlerini yetişkin kadınların avret yerleri gibi değerlendirirler. Bu sebeple de bir erkek, kız çocuğunu yıkayamaz. Namazda ise, erkek çocukların (ğaliz avret) yerleri olan ön ve arkalarının örtmelerini yeterli görürlerken, kız çocuklarında ise namazda örtmeleri zarurî olan yerler, göbekte diz kapağı arasındır.³⁹⁸

Şafî mezhebindeki genel kanaate göre, fizikî açıdan büyüüp başkalarının dikkatini çekinceye kadar cinsel organları hariç ne kız ne de erkek çocuklar için avret söz konusudur. Ama bazı Şafî âlimlerine göre ise, erkek çocuklarından murahik olanlara karşı kadınların yabancı mahrem olmayan erkeklere karşı örtündükleri gibi örtünmeleri gerekmektedir. Diğer bir grup Şafî âlimine göre de, murahik olan erkek çocuklara karşı kadınların, kendilerine mahrem olan erkeklere karşı nasıl örtünüyorsa öyle örtünmeleri yeterlidir. Murahik olmayan çocuklara gelince ise, gördüklerini anlatamayacak durumda olanları için herhangi bir avret söz konusu değildir. Gördüklerini şehvet duymaksızın anlatabilecek durumda olan çocuklara karşı ise kadınların kendi mahremlerine karşı örtünmeleri gibi bu çocuğa karşı da örtünmeleri lazım. Ancak gördüklerini şehvet duyarak anlatabilecek duruma gelen çocuklar ise bulûğ çağına erenler gibi kabul edilir ve normal büyük insanların tabi tutulduğu muameleye tabi tutulur. Namazda çocuğun avretine gelince ise, aynen mükellefler gibi kabul edilir.³⁹⁹

Hanbelîlere gelince, onlara göre yedi yaşına kadar çocuk için avret söz konusu değildir. Yani yedi yaşına kadar çocukların bedenine bakmakta ya da dokunmakta herhangi bir sakınca yoktur. Yedi yaş ile dokuz yaş arası olan erkek çocuklar için ister namazda olsun isterse namaz dışında olsun avret yerleri sadece ön ve arkalarıdır. Kız çocuklarının avret yerlerine gelince ise, namazda diz kapağı ile göbekte arasındır. Namaz dışında kendine mahrem erkeklere karşı göbekte diz kapağı

---

³⁹⁸ Mesa'id el-Fellah, *Ahkamu'l-avreti ve'n-Nazar bi Delili'n-Nassi ve'n-Nazar*, s, 140; Yıldız, "Genel Anlamda Mahremiyetin Kaynağı ve Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Unsur Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi", s, 210.

³⁹⁹ Mesa'id el-Fellah, *Ahkamu'l-avreti ve'n-Nazar bi Delili'n-Nassi ve'n-Nazar*, s, 140; Yıldız, s, 211.

arası yabancı erkeklere karşı ise yüz, baş, boyun, dirseklere kadar eller ve ayakları dışında kalan bütün vücududur.⁴⁰⁰

Aynı şekilde İslam hukukunun mahremiyetle ilgili getirdiği hükümlere de bakıldığında günümüzde çocuklara karşı pervasızca işlenmekte olan çocukların cinsel istismarını önleyici birer tedbir niteliğindedir.

D) Çocukların Malî İstismarını Önleyici Bir Tedbir Olarak Malî Velayet

Başlıktan da anlaşıldığı gibi “malî velayet” malî olan çocuklar için söz konusu olan bir velayettir. Konumuz açısından bu velayetin fonksiyonu da, daha reşit olmamış çocukların mallarına gelecek olan zararları defetmektir. Zira bu durumda olan çocuğun kendi malî üzerinde tam tasarruf hakkı yoktur. Bu sebeple rüştüne erişmemiş olan çocuğun kendisi yerine belli şartlar dâhilinde velisi tasarrufta bulunur. Biz de bu sebeple İslam’ın çocuğun malının korunmasına yönelik getirdiği tedbirlerden bahsetmeye çalışacağız.

1- Çocukların Malî Velayeti

Malî velayet, genel olarak temsil yetkisini elinde bulunduran kimsenin çocuğun mallarını hukukun belirlediği çerçevede dâhilinde nemalandırma ve artıracak bir şekilde idare etme, çocuğun menfaatini koruma amaçlı çocuk adına malî tasarruflarda bulunabilme hak ve sorumluluğuna denir.⁴⁰¹

Şurası unutulmamalıdır ki, İslam hukukundaki bu velayet müessesesi çocuğun kanunî temsilcisi olan velinin menfaatlerini korumak için değil, aksine çocuğun gerek malî gerekse şahsına yönelik her türlü zararı defetmek ve menfaatlerini korumak için vazedilmiştir.⁴⁰² Nitekim yukarıdaki tariften de bu amaçla vazolunduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Kura’n-ı Kerimde önemine binaen yetimlerin mallarının himaye ve idare edilmesi bizzat ele alınmış, korumanın gayesi ve ana hatları şu şekilde belirlenmiştir:

---

⁴⁰⁰ Merdâi, *el-İnsaf fi Ma’rifeti’r-Racih min’l Hilaf*, VIII, 23; Mesa’id el-Fellah, *Ahkamu’l-avreti ve’n-Nazar bi Delili’n-Nassi ve’n-Nazar*, s, 140.

⁴⁰¹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s, 602.

⁴⁰² Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, s, 138.

وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا.

“Allah’tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdara değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu büyük bir vebaldir.”⁴⁰³

Bu ayetin nüzul sebebi ile ilgili Elmalılı Hamdi Yazır, (v. 1942) şunları zikreder: “Rivayet olunduğuna göre Ğatafan oğullarından bir adam, yanında yetim bir kardeş çocuğunun çokça bir malı varmış. Buluğa erince malını istemiş amcası reddetmiş. Bunun üzerine bu ayet inmiş o da Allah ve Resulüne itaat eder ve büyük vebalden Allah’a sığınırız demiş ve malı teslim etmiştir.”⁴⁰⁴

Yetimlerin mallarının hangi şartlar altında ve ne zaman kendilerine teslim edileceği ve teslim edilme şekli ana hatlarıyla Nisa suresi altıncı ayetinde belirlenmiştir. şöyle ki:

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبُرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا.

“Yetimleri nikâh çağına gelinceye kadar deneyin, şayet kendilerinde rüşt (olgunlaşma) görürseniz mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye o malları israfla yemeyin. İhtiyacı olmayan yetimin malına tenezzül etmesin. Muhtaç olan da meşru bir şekilde yesin. Yetimlere mallarını teslim ettiğiniz zaman da karşılarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak Allah yeter.”⁴⁰⁵ Kura’n-ı Kerim, yetim çocuklara mallarının rüşte erdiklerinde teslim edileceğini söylemektedir.

Biz daha önce yetim çocukların mallarının kendilerine ne zaman, ne şekilde ve hangi şartlar altında teslim edileceğini yetimlere ayırdığımız başlık altında incelediğimizden dolayı burada sadece ayeti zikretmeyi yeterli buluyoruz. Konumuza

⁴⁰³ Nisa, 4 / 2.

⁴⁰⁴ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kura’n Yolu*, II, 502-503.

⁴⁰⁵ Nisa, 4 / 6.

yetim çocukların mallarının korunup gözetilmesi ile ilgili bu iki ayetle giriş yaptıktan sonra küçük çocukların malları açısından velayetin kapsamını özetle belirlemeye çalışacağız.

Burada hatırlatılması gereken bir konu da İslam hukukunda çocuklarla ilgili hükümlerin çoğunun esas itibarıyla yetimlerle ilgili olmasıdır. Bu sebeple yetimlerle ilgili hükümlerle yetim olmayan çocuklar hakkındaki hükümlerin İslam hukuku açısından pek fazla farkı yoktur.⁴⁰⁶ Konumuz olan çocukların malının korunması meselesi de aynı kategoride değerlendirilmiş ve ihlal edildiği yani haksız yere yenildiği takdirde yetim malının yenilmesiyle aynı hükme tabi tutularak haram sayılmıştır.⁴⁰⁷

Çocuklar üzerindeki malî velayetin kapsamı, velayeti üstlenen şahsın diğer bütün konularda olduğu gibi çocuğa yakınlığı ile doğrudan alakalıdır. Bu yüzden çocukların velayetlerini üstlenecek şahsın velayetlerinin kapsamını ve söz konusu olabilecek farklılıkları ayrı başlıklar altında ele almanın daha münasip olacağını düşünüyoruz. Ancak öncelikle çocukların malî velayetlerinden kimlerin sorumlu olacağını mezheplere göre kısa da olsa açıklamaya çalışalım.

Çocukların malî velayetlerini üstlenebilecek kişilerin sorumluluk sıralamaları mezheplere göre farklılık arz etmektedir. Hanefî mezhebine göre hazırlanan Mecelle, çocukların malî velayetlerini üstlenecek kişi ve kimseleri sırasıyla şu şekilde ele almıştır:

“Sağirin bu babda velisi evvela babası, saniyen babası fevt olmuş ise vasiyi muhtarı yani babasının hali hayatında ihtiyar ve nasb eylemiş olduğu vasi, salisen vasiyi muhtar dahi vefat ederse anın hali hayatında nasb eylediği vasi, rabian cediti sahihi, yani sağirin babasının babası yahut babasının babasının babası, hamisen iş bu ceditin hali hayatında ihtiyar ve nasb eylemiş olduğu vasi, sadisen ol vasiinin nasb eylediği vasi, sabian hâkim ya da vasiyi mansubu yani hâkimin nasb eylemiş olduğu

---

⁴⁰⁶ Canan, “Çocuk İstismarını Önlemede İslam’ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveynine Haram Olması Meselesi”, s, 171.

⁴⁰⁷ Usruşenî, *Ahkâmî’s –Sığar*, I, 148.

vasidir. Amma kardeş, amca vesair akrabanın vasi olmadıkları halde izin vermeleri caiz olmaz.”⁴⁰⁸

Şayet çocuk yetim ise babası olmadığı için onun malî velayetini üstlenecek kişilerin başında, babasının hayatta iken tayin ettiği vasi gelir.

Maliki mezhebine göre ise, çocuğun malî velayetini sırasıyla, baba, babanın hayatta iken tayin ettiği vasi, babanın vasisinin tayin ettiği vasi ve hâkim gelir.

Şafii mezhebinde de çocuğun mali velayetinden sırasıyla öncelikle baba, dede (babanın babası) sorumludur. Daha sonra dede veya babanın tayin ettikleri vasi, daha sonra da hâkim veya hâkimin tayin ettiği vasi sorumludur

Hanbelî mezhebine göre ise, çocuğun malî velayetini sırasıyla baba, babanın tayin ettiği vasi ve hâkimdir.⁴⁰⁹

Velayet kurumunun amacı çocuğun ister bedenî isterse malî bakımdan korunmasına yönelik olduğundan, velayet yetkisini üstlenen kişi bu amaçla bağdaşmayacak tasarruflarda bulunamaz. Bu sebeple çocukların velayetlerini üstlenecek olan şahısların çocuğa yakın olması ve öncelik sırasına göre velayet yetkilerinin kapsamına kısaca temas etmek faydalı olacaktır.

a) Velinin Baba Olması Durumunda

Prensip olarak buluş çağına gelinceye kadar çocuğun nafakasından babası sorumludur.⁴¹⁰ Ancak çocuğun kendi malı varsa nafakası öncelik olarak kendi malından karşılanır. Yine baba, nafakadan artan çocuğa ait malı, çocuk buluşa erdiğinde ona teslim etmek üzere muhafaza etmekle de yükümlüdür. Aynı şekilde erkek çocuk buluş çağına ulaşmış ve kazanç elde edebilecek duruma geldiğinde ise ya kendi nafakasını temin etmek ya da becerisini geliştirmek, sanat, zanaat öğrenmesi ve bu şekilde kendisini hayata hazırlaması için çocuğu işe verebilir. Fakat buna da sanat ve zanaat çocuğun menfaatine olduğu için izin verilmiştir.⁴¹¹

---

⁴⁰⁸ Mecelle, md. 974.

⁴⁰⁹ el-Ceziri, *Kitabü'l-Fıkıh Ale'l-Mezahibi'l-Arba'a*, II, 317-319; Orhan Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 119.

⁴¹⁰ Cassâs, *Ahkamü'l-Kur'ân*, II, 105.

⁴¹¹ Cassâs, *Ahkamü'l-Kur'ân*, II, 105-106; Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, s, 139.

Babanın çocukların malları üzerindeki tasarruf haklarına geçmeden önce bilinmesi gereken önemli bir konu da, çocuk ister velisinin izniyle çalışsın ister izini olmadan çalışsın kazanıp elde ettiği mallar tamamen kendisine aittir ve hiçbir şekilde velisi sahip çıkamaz.⁴¹² Bu durumda velinin görevi ise, o malı çocuk buluşa erince kendisine teslim etmek üzere aslı ve gelirleriyle beraber korumaktır.⁴¹³

Babanın çocuğun mali ile ilgili tasarrufları tamamen çocuğun menfaati üzerine bina edildiğinden, çocuğun malından hibe ve karz akitlerinde bulunma da tamamen çocuğun mal varlığına zararlı olduğu için baba çocuğun malı üzerinde bu tür tasarruflarda bulunamayacaktır. Yine aynı kabilden olan, babanın daha sonra tazmin etmek kaydıyla çocuğun mal varlığından kendi borcunu ödeyip ödeyemeyeceği konusu da tartışmalı bir konudur. Âlimlerin bir kısmı bunu caiz görürken diğer bir kısmı da çocuğun zararına olması hasebiyle velayet müessesesinin ruhuna aykırı bularak buna cevaz vermemişlerdir.⁴¹⁴

Babanın, muhtaç durumda olduğunda çocuğun malından yararlanabileceği ittifakla kabul edilmiştir. Yani böyle bir durumda baba, mülkiyeti kendine ait olan bir malı yoksa çocuğa ait mallardan makul ölçüler içerisinde ihtiyaçlarını karşılayabilecektir.⁴¹⁵

Ancak bir kısım âlimler bu yararlanmanın babanın ihtiyaç haline bakmaksızın her halükarda ister fakir olsun ister zengin olsun yararlanabileceğini söylemişlerdir.⁴¹⁶ Bu görüşü savunanlar, baba ihtiyaç içerisinde olmasa bile çocuğun malinden istediği gibi faydalanabileceğini, böyle bir durumda babanın daha sonra geri ödemekle mükellef olmadığını da söylerler. Çünkü onlar kişinin yediği en helal lokmanın kendi kazancı olduğunu, evladının da onun kazancından sayılacağını ileri sürerler.⁴¹⁷ Delil olarak da “sen ve malın babana aitsin.”⁴¹⁸ Hadisini ileri sürerler.

⁴¹² Uşruşeni, *Ahkami's -Sığar*, I, 216.

⁴¹³ Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, s, 140.

⁴¹⁴ M. Ebu Zehra, *Ahkami'l Ahvali 'ş-Şahsiyye*, s, 470.

⁴¹⁵ Mv.F, “Vesaye” XLIII, 206.

⁴¹⁶ Mv.F, “Vesaye” XLIII, 206.

⁴¹⁷ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 122; Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 185.

⁴¹⁸ İbn Mace, “Ticaret”, 64.

Hâlbuki çocuğun babaya aidiyeti sadece çocukluk dönemi ya da çocukların maliyle alakalı bir durum değil aksine, baba-oğul ilişkisi ile ilgili bir durumdur. Örneğin Hz. Ebu Bekrin hilafet döneminde biri Hz. Ebu Bekrin huzuruna gelerek “Ey Peygamberin halifesi! Babam malımın tamamını almak istiyor” diye şikâyette bulunmuş, Halife o kişiye oğlunun malından ancak ihtiyacın kadarını alabilirsin demiş, babası da: Hz. Peygamber “sen ve malın babana aittir” buyurmuyor mu? Diye itiraz edince Hz. Ebu Bekir: “Rasûlullah bu sözüyle senin nafakanı kast etmiştir, Allah’ın senin için razı olduğuna sen de razı ol” demiştir.⁴¹⁹

Yine yukarıdaki hadisi, İslam hukukçuları “İnsan için ancak çalıştığı vardır.”⁴²⁰ Ayetini delil göstererek hadisin hükmünü “çocuğun buluşdan sonraki malı” ile kayıtlamışlardır.⁴²¹ Aynı şekilde âlimlerin çoğuna göre prensip olarak, çocuğun buluşdan önceki malı ve kazancı sadece çocuk içindir ana-babanın bu mal üzerinde hiçbir hakkı yoktur.⁴²²

Çünkü çocuğun çalışıp elde ettiği mal çocuğun şahsî malıdır. Normal şartlarda sadece çocuğun kendi ihtiyaçlarını karşılanması için harcanabilir.⁴²³ Hatta buluş çağına ermemiş çocuğun malı anne ve babanın malına karışmışsa ortak kullanımlarda anne-baba, kendi hisselerinden fazla kullanamazlar. Kendi hisselerinden fazla kullandıkları takdirde haram işlemiş olurlar.⁴²⁴

Babanın mal sahibi olduğu ve ihtiyacı da olmadığı durumlarda baba, çocuğun malından yararlanamaz. Ancak baba, örneğin çölde ya da uzak bir yerde ise, kendi malından yararlanamayacak bir durumda olduğu zaman, çocuğun malından borç olarak yararlanabilir.⁴²⁵

Yine baba, çocuğu adına ticaret yaparken de çocuğun menfaatini korumak için en güvenli şahısları tercih etmekle mükelleftir. Aynı şekilde baba, çocuğuyla

---

⁴¹⁹ Köse, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, 141.

⁴²⁰ Necm, 53/ 39.

⁴²¹ Canan, “Çocuk İstismarını Önlemede İslam’ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveynine Haram Olması Meselesi”, s, 175.

⁴²² Uruşeni, *Ahkamı’s -Sığar*, I, 147-148.

⁴²³ Uruşeni, *Ahkamı’s -Sığar*, I, 130.

⁴²⁴ Uruşeni, *Ahkamı’s -Sığar*, I, 148; Canan, “Çocuk İstismarını Önlemede İslam’ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveynine Haram Olması Meselesi”, s, 176.

⁴²⁵ Uruşeni, *Ahkamı’s -Sığar*, I, 214, 261.

yaptığı alışverişlerde de çocuğun menfaat ve hakkını gözetmek durumundadır. Mesela oğluna satmış olduğu bir evde oğlundan izin almadan oturursa ve babanın da hali vakti yerinde ise gasb hükümleri geçerlidir.⁴²⁶

Baba, çocuğun menfaatleri doğrultusunda hiç kimseden izin almaksızın, gerektiğinde çocuk adına alışveriş yapma yetkisine sahiptir. Bu hükme babanın kendi çocuğunun zararını düşünemeyeceği ve çocuğun zararına tasarrufta bulunamayacağından hareketle varılmıştır. Ancak Ebu Hanife, (v. 150/767) babanın bizzat taraf olduğu akitlerde de diğer şahıslarda olduğu gibi gabn-i fahişin bulunmaması ve ivazlar arasında denkliğin bulunmaması durumunda ancak akdin geçerli olacağını savunur.⁴²⁷

Eğer yaptığı alışveriş çocuğun menfaatine olmazsa ya da hâkim bu alışverişin çocuğun zararına olduğuna karar verirse babanın yaptığı alışverişler de iptal olur.⁴²⁸

Yine baba çocuğun mallarını makul ölçüler içerisinde kiraya verebilir, aynı şekilde çocuğun menfaatleri çerçevesinde mülkiyeti çocuğa ait olan malları gerektiğinde rehin, ariyet ve vedia akitlerinde bulunabilecektir.⁴²⁹ Eğer baba, çocuk adına tuttuğu bir işçiyle bilmeyerek normal fiyattan fazla bir fiyat üzerinde anlaşmış ya veya çocuğa ait bir evi ecr-i misl'in altında kiraya vermişse bu akit geçerli olmakla beraber her iki durumda da ecr-i misille ödeme yapılır.⁴³⁰

Prensip olarak çocuğun malı ecr-i misilden daha düşük bir fiyata kiraya verilemez. Zira böyle bir tasarruf çocuğun zararına olur. Zararla velayet müessesesinin amacı da asla birbiriyle örtüşmez.⁴³¹ Böyle bir durumda kiracının ecr-i misil ödemesi gerektiğini söyleyenler olduğu gibi gasb hükümleri uygulanır diyenler de vardır. Ancak çocuğun menfaati dikkate alındığında kiracının bizzat kiracı veli de

---

⁴²⁶ Usruşeni, *Ahkamı's -Sığar*, II, 203; Köse, "İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler", s, 143.

⁴²⁷ Usruşeni, *Ahkamı's -Sığar*, I, 270.

⁴²⁸ Köse, "İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler", s, 144.

⁴²⁹ M. Ebu Zehra, *el-Ahval'ış-Şahsiye*, s, 469-470.

⁴³⁰ Usruşeni, *Ahkamı's -Sığar*, II, 203-204.

⁴³¹ Kâsânî, *Bedai'i's-Sanai' fi Tertîbi's-Şerai'*, IV, 178.

olsa mülkü kullanması sebebiyle eskiyen kısmın değerinin tazmini ile ecr-i misilden hangisi fazla ise onu ödemek gerek diyenlerin görüşü daha isabetli olur.⁴³²

Kanaatimizce malî açıdan çocuğun korunup gözetilmesi ve genel manada da menfaatlerinin göz ardı edilmemesi ve istismara maruz kalmaması için İslam hukukçuları a'zamî gayreti göstermişler ve çocuğun zararına olacak hiçbir tasarrufa velev ki veli babası da olsa izin vermemişlerdir.

b) Babanın Tayin Ettiği Vasi Olması Durumda

Baba hayattayken, kendisinin vefatından sonra bakıma, gözetime ve korunmaya muhtaç hale gelebilecek çocukları için bir vasi tayin etme hakkına sahiptir. Babanın, daha hayattayken çocuğun velayetini ve sorumluluğunu üzerine alabilecek güvendiği bir şahsı vasi olarak belirleyebileceği konusu İslam hukukuna göre geçerli bir hukukî durum olarak kabul edilmiştir. Böyle bir durumda babanın vefatından sonra korunmaya muhtaç olan çocuğun velayetini, babanın hayattayken tayin ettiği vasi üstlenir. Fakat bu şekilde tayin edilen vasinin, velayet yetki ve sorumluluğunu üstlenebilmesi için vasi denilen bu şahısta bazı şartların bulunması gerekir.⁴³³

Babanın tayin ettiği vasi, (vasiy-i muhtar) genel olarak yetim çocuğun mallarının idaresiyle meşgul olur. Yetimin menfaatine olması şartıyla yetimin malıyla ticaret yapabileceği ve şirket kurabileceği de kabul edilmiştir. Aynı şekilde bu vasi yetim çocuk adına yapılan hibeleri kabul eder.⁴³⁴ Babanın tayin ettiği bu vasi yani vasiy-i muhtar, yetim adına kurulu bir işletme varsa bunu yürütme, yetimin borçlarını ödeme ve ister devlete karşı isterse de yetimin akrabalarına karşı kanundan doğan malî sorumluluklarını yerine getirmekle mükelleftir.⁴³⁵

Yine vasiy-i muhtar, yetime ait olan tarla, ev ve dükkân gibi gayrimenkulleri zorunlu haller dışında satmaya yetkili değildir. Mesela, yetimin yüklü miktarda borcu bulunursa ve eldeki nakit parayla da borcu ödenme imkânı yoksa vasi bu borcu

⁴³² Uruşeni, *Ahkamî's -Sığar*, II, 9; Köse, "İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler", s, 145.

⁴³³ Geniş bilgi için bk.Ömer Ferruh, *el-Usre fiş-Şer'i'l-İslamiy*, s, 116.

⁴³⁴ Ceziri, *Kitabü'l-Fıkıh Ale'l-Mezahibi'l-Arba'a*, III, 310-311; Abdulvehhab Hallaf, *Ahkamü'l Ahvali's- Şahsiyye fi Şeriatil- İslamiyye*, s, 225-227.

⁴³⁵ Erbay, *a.g.e.*, s, 186.

kapatmak için yetimin mallarını satabilir. Bununla beraber yetim çocuğun gayrimenkul mallarının satılması tamamen menfaatine ise de satma yetkisi vardır.⁴³⁶

Aynı şekilde yetimin nafakasının karşılanması için malının satılması gerekiyorsa vasiy-i muhtar bu amaçla yetimin malını satabilir. Yine yetimin sahip olduğu malın vergi masrafları gibi zorunlu harcamalar, gelirinden fazla ise gayrimenkul kabilinden olan malları satılabilir. Yetimin tarla, ev ve dükkân türünden malları bulunup da bunlar bakımsızlıktan yıkılmakla veya harap olmakla karşı karşıya ise, vasiy-i muhtar yani babanın tayin etmiş olduğu vasi bunları da satmaya yetkilidir.⁴³⁷

Eğer vasiy-i muhtar yukarıdaki hukukî sebepler bulunmaksızın yetimin gayrimenkullerini satarsa, bu akit batıldır ve çocuğun buluşundan sonra akde icazet vermesi de bu akdi geçerli kılmaz.⁴³⁸ Bu vasi, yetim çocuğun menkul mallarını yetime ve ölüye yabancı olan bir başka üçüncü şahıslara yukarıdaki şartlar aranmaksızın normal piyasa değeriyle veya herkesin aldanabileceği az bir aldanma (gabn-i yesir) ile satabilir, fakat satış akdine zarar verebilecek bir aldanma (gabn-i fahiş) ile satamaz. Aynı şekilde bu vasi, varisler dışındaki üçüncü şahısların mallarını, ister menkul isterse gayrimenkul olsun normal piyasa değeriyle veya daha az bir aldanma ile satın alabilir. Ancak, gabn-i fahiş ile satın alamaz.⁴³⁹

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre bu vasi, yetim çocuğun malını kendi adına satın alamayacağı ve kiralayamayacağı gibi kendi malını da yetime satamaz ve kiralayamaz. Fakat Ebu Hanife, (v. 150/767) vasinin yetim çocuğun gayrimenkul malını başkasının verdiği fiyatın iki katını vererek kendi adına satın alabileceğini, kendi malını da değerinin yarısı bir fiyatla yetime satabileceğini kabul etmiştir.⁴⁴⁰

Böyle bir durumda yetim çocuğun menfaati hiçbir şekilde ihtimale meydan vermeyecek derecede açıktır. Yetimin mali velayetinden sorumlu olanın babanın tayin ettiği vasi yetimin malını yabancı olan üçüncü şahıslara ödenme zamanının aşırı derecede uzun olmaması ve ödeme vakti geldiğinde malı satın alanın borcunu

⁴³⁶ Usruşeni, *Ahkamı's-Sığar*, I, 277.

⁴³⁷ Bilmen, *Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, V, 185.

⁴³⁸ Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, 253.

⁴³⁹ Bilmen, V, 184; Hallaf, *Ahkamu'l Ahvali's- Şahsiyye fi Şeriatil- İslamiyye*, s, 228.

⁴⁴⁰ Usruşeni, I, 276; Bilmen, V, 185.

ödemesinden ya da inkâr etmesinden korkulmayan birisi olması şartıyla malını veresiye satmasında bir mahsur görülmemiştir.⁴⁴¹

Çocuk için babanın tayin etmiş olduğu vasi, kendi borcunu yetim çocuğun malından ödemeye yetkili olmadığı gibi yetim çocuğun malından borç da alamaz, yetimi kendine borçlu konuma düşüremez, malını yetime rehin bırakamaz ve yetimin malını da kendi elinde rehin olarak tutamaz.⁴⁴² Babanın tayin etmiş olduğu bu vasi hiçbir şekilde çocuğun zararına olan şeylerde tasarruflarda bulunmaya yetkili değildir. Zira böyle bir tasarrufta bulunmak velayet müessesinin ruhuna aykırı düşer. Örneğin çocuğun malından başkasına hibe edemez veya bağışta bulunamaz, yine şayet çocuk evliyse çocuk adına onun hanımını boşayamaz. Çünkü teberruattan olan bütün bu durumlar çocuğun menfaatine değil aleyhine olan tasarruflardır.⁴⁴³

Bütün bunlarla beraber babanın tayin etmiş olduğu vasi, isterse yetim hakkında bizzat kendisinin yapabileceği işler için başka birisini de yerine vekil tayin edebilir.⁴⁴⁴ Vasiy-i muhtarın vekili vasinin veya yetimin vefat etmesiyle kendiliğinden azledilmiş olur.⁴⁴⁵ Hiçbir şekilde vasi çocuğun malıyla kendi hesabına ticaret yapamaz, çocuğun malından gerek kendisine gerekse başka birisine ödünç veremez.⁴⁴⁶ Ancak vasiy-i muhtar, yetimi ücretli olarak bir işte çalıştırabilir. Zira böyle durumlar tamamen çocuğun menfaatinedir.⁴⁴⁷ Kısaca ifade etmek gerekirse bütün bu hükümlere bakıldığında çocukların her türlü kötü muamele ve istismara maruz kalmamaları için her türlü tedbir ve önlemlerin alınması gerektiğine adeta birer işaretir.

c) Velinin Dede Olması Durumunda

Baba hayattayken kendisinin vefatından sonra çocuklarının malî velayetini üstlenecek bir vasi tayin etmemişse ve babanın vefatının ardından da yetim kalan çocukların dedeleri hayatta ise çocukların velayet hak ve sorumluluğunu dede

⁴⁴¹ Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı*, s, 256.

⁴⁴² Akgündüz, s, 256.

⁴⁴³ Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 121.

⁴⁴⁴ Bilmen, V, 186; Ferruh, *el-Usre fiş-Şer'i'l-İslamiy*, s, 118.

⁴⁴⁵ Akgündüz, s, 256.

⁴⁴⁶ Canan, *Allah'ın Çocuklara Bahşettiği Haklar*, s, 51.

⁴⁴⁷ Ursuşeni, *Ahkamı's -Sığar*, II, 5-6.

üstlenir.⁴⁴⁸ Böyle bir durumda dede, yetimin hem şahsî velayetini hem de malî velayetini üstlenmeye hak sahibidir. Dede yetim üzerinde babanın sahip olduğu bütün hak ve yetkilere sahiptir. Dede yetim çocuğun mallarını idare eder, o mallarla ticaret yapabilir ve şirket kurabilir. Yetime yapılan hibe ve bağışları kabul eder, yetimin mali sorumluluklarını yerine getirir, yetim başkalarına verdiği zararlardan dolayı mahkûm edildi ise onlardan doğan tazminat bedellerini de dede öder.⁴⁴⁹

Yine aynı şekilde çocuğun malını basit (gabn-i yesir) bir aldanma kendi namına satın alabilme yetkisine sahip olduğu gibi kendi malını de yetime satabilir. Dede, yetimin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için terekeye ait mallardan satma yetkisine de sahiptir. Fakat dedenin tereke üzerindeki bu yetkisi, babanın vefatından sonra velayet altında bulunan yetim çocuklarla sınırlıdır. Dede büyükler adına tereke konusunda herhangi bir tasarruf yetkisine sahip değildir.⁴⁵⁰

Küçük çocukların malî velayet yetkisini elinde bulunduran dede, çocuğu ücret karşılığında herhangi bir işte çalıştırma yetkisine de sahiptir. Zira bizzat babanın veli olduğu durumlarda olduğu gibi bu çocuğun hem terbiyesi hem de meslek öğrenmesi bakımından çocuğun geleceği için faydalıdır.⁴⁵¹ Ancak, çocuğun çalıştırılmasından elde edilmiş olan gelir, çocuğun şahsî malı kabul edilir ve normal şartlarda sadece çocuğun ihtiyaçları dışında başka yerlerde kullanılamaz.⁴⁵²

İslam hukukuna göre dede, yetimin menkul ve gayrimenkul mallarını kiraya verme hakkına da sahiptir.⁴⁵³ Kısaca ifade etmek gerekirse vefat etmeden önce baba, çocuklarının mallarının korunması ve himaye edilmesi konusunda herhangi bir vasi tayin etmemiş olsa, dede çocuklar üzerinde malî yönden babanın sahip olduğu bütün hak ve sorumlulukları üstlenmeye hak sahibidir.

d) Hâkimin Tayin Ettiği Vasi

Yetim çocuğun babası vefatından önce çocuk veya çocukları için herhangi bir vasi tayin etmediği veya velayetini üstlenebilecek dedesinin de bulunmadığı

---

⁴⁴⁸ Mecelle, md. 974.

⁴⁴⁹ Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 187.

⁴⁵⁰ Erbay, *a.g.e.*, s, 187.

⁴⁵¹ Usruşeni, II, 5-6.

⁴⁵² Canan, *Allah'ın Çocuklara Bahsettiği Haklar*, s, 124.

⁴⁵³ Usruşeni, II, 6; Bilmen, *Istilahat-ı Fikhiyye Kamusu*, V, 191.

durumlarda yahut da vasi tayin etmeye yetkili olan diğler veliler vefatlarından önce küçük çocuk için velayetini üstlenecek bir vasi tayin etmemişlerse bu durumda çocuğun malî velayeti, bulunduğu yerdeki hâkime intikal etmiş olur.⁴⁵⁴

Hâkim, çocuk üzerindeki bu velayet yetkisini tayin ettiği vasi aracılığıyla yerine getirir. Babanın tayin ettiği vasiye vasiyi muhtar denildiği gibi hâkimin tayin ettiği vasiye de “vasiy-i mansub” denir.⁴⁵⁵ Hâkimin tayin ettiği vasi çocuğun mallarının idaresi için babanın tayin ettiği vasinin sahip olduğu yetkilerin tamamına sahiptir. Ancak bazı istisnalar hariç. Örneğin Hâkimin tayin etmiş olduğu vasi, çocuğun malını ne kendisi için satın alabilir ne de kendi malını çocuğa satabilir.⁴⁵⁶

Yine hâkimin tayin ettiği vasi, vesayeti altındaki çocuk ile ilgili ancak hâkimin izin verdiği tasarruflarda bulunabilir. Çocuğun yararına olacak her türlü tasarruflarda da bulunabilir.⁴⁵⁷

Hâkim, çocuğun malî işlerini yürütmesi için tayin ettiği vasiyi herhangi bir gerekçeye dayanmadan istediği zaman görevinden azledebilir. Fakat hâkim, babanın ve dedenin çocuğun malî işleriyle ilgilenmesi için tayin ettiği vasiyi ve çocuğun şahsî velayetini elinde bulunduran şahsı haklı bir gerekçeye dayanmadan görevinden azledemez. Aynı şekilde hâkimin tayin ettiği vasi, kendisinden sonra herhangi bir vasi tayin edemez.⁴⁵⁸

Ancak babanın yahut da dedenin tayin ettiği vasi kendinden sonra birini yerine vasi olarak tayin etme hakkına sahiptir.⁴⁵⁹ Hâkim, yetim çocuğun mallarının idaresi için tayin ettiği vasiden terekenin miktarı hakkında bilgi alabilir, onu denetleyebilir, ancak babanın ya da dedenin tayin ettiği vasi için böyle bir hak söz konusu değildir.⁴⁶⁰

---

⁴⁵⁴ Mecelle, md. 974.

⁴⁵⁵ Mecelle, md. 974; Bilmen, V, 203.

⁴⁵⁶ Bilmen, V, 184; Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, 256.

⁴⁵⁷ Bilmen, V, 205.

⁴⁵⁸ Bilmen, V, 205; Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 188.

⁴⁵⁹ Ahmet Akgündüz, s, 256.

⁴⁶⁰ Bilmen, V, 205.

e) Annenin Tayin Ettiği Vasi

Fakihler genel olarak vasileri kuvvetli vasi ve zayıf vasi olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Bu ayrıma göre babanın tayin ettiği vasi, babanın vasisinin tayin ettiği vasi ve babanın vefat etmesi durumunda da dedenin tayin ettiği vasi ve hâkimin tayin ettiği vasi kuvvetli vasiler olarak kabul edilmiştir. Annenin tayin ettiği vasi, erkek kardeşin tayin ettiği vasi ve amcanın tayin ettiği vasisi de zayıf vasiler olarak kabul edilmişlerdir.⁴⁶¹

Annenin tayin ettiği vasinin yetkilerine gelince, çocuğun mirasa sahip olduğu terekede bizzat kendi anasının terekesi olmadığı takdirde, ister menkul isterse gayrimenkul olsun, ister terekeye taalluk eden bir borç bulunsun ister bulunmasın hiçbir şekilde tasarruf yetkisine sahip değildir. Yani annenin tayin etmiş olduğu vasi sadece çocuğun anasından miras olarak aldığı mallarda tasarruf etmeye yetki sahibidir.⁴⁶²

Fakat babanın tayin etmiş olduğu vasi, dede, dedenin tayin ettiği vasi ya da hâkimin vasisi de bulunmazsa, annenin vasisi yetimin telef olacak mallarını satabilecektir, çocuk için zarûrî olan giyecek ve yiyecek masraflarını karşılayabilecektir. Kuvvetli vasilerden herhangi birinin mevcut olması durumunda annenin vasisi, çocuğun malında herhangi bir yetkiye sahip değildir. Aynı şekilde erkek kardeş, amca, dayı, teyze gibi zayıf vasiler de hüküm olarak annenin vasisinin hükümlerine tabidir.⁴⁶³

Çocukların malî velayeti ile ilgili kısa da olsa biraz bilgi verdikten sonra da şimdi bu velilerin çocukların mallarından faydalanıp faydalanamayacakları ya da faydalanabilme durumlarında da dikkat etmeleri gereken bazı durum ve şartlardan biraz bahsetmeye çalışacağız.

2- Veli ve Vasilerin Çocukların Mallarından Faydalanmaları Durumu

Çocukların malî velayetini üstlenen kimselerin malının korunması, gözetilmesi ve istismara maruz kalmamaları konusunda hassas ve titiz davranmak zorundadırlar. Zira malî velayette de amaç çocukların mallarının korunması,

---

⁴⁶¹ Bilmen, V, 187.

⁴⁶² Akgündüz, s, 255.

⁴⁶³ Usruşeni, *Ahkamı's -Sığar*, II, 194-195.

gözetilmesi ve en iyi şekilde idare edilmesidir. Çocukların mallarının işletilmesi ve idare edilmesi, devlete karşı malvarlığından doğan sorumluluklarının yerine getirilmesi emek ve zaman harcamayı gerekli kılan külfetli bir durumdur.

Bütün bu durumları dikkate alan İslam hukukçuları küçük çocukların malî velayetlerini üstlenen kişilere hangi şart ve durumlarda çocuğun malından faydalanıp faydalanamayacağı ya da ücret alıp alamayacakları konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bu görüşleri veli ve vasilerin durumlarına göre genel olarak iki ayrı grup halinde ele almaya çalışacağız.

a) Veli ve Vasilerin Zengin Olmaları Durumunda

İslam hukukçularının bu konudaki görüşleri, kendileri zengin olan vasiler, vesayetleri altındaki çocukların mallarını idare ederken çok titiz ve hassas davranmalı ve ondan istifade etmemeleri gerektiği yönündedir. Bu görüşlerini Kur'an-ı Kerim'deki;

وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ.

“...Zengin (veli veya vasi) yetimin malından yemesin...”⁴⁶⁴ Ayetiyle ve;

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا.

“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ve ancak ateş doldururlar ve onlar çılgın ateşe varacaklardır.”⁴⁶⁵ Ayetini delil olarak sunmaktadırlar. Bu ayetlerden açıkça anlaşıldığı gibi zengin olan veli ve vasilerin yetim çocukların mallarından faydalanmaları doğru bir davranış biçimi olarak kabul edilmemiştir. Bu konuda İslam hukukçuları arasında ihtilaf söz konusu değildir.⁴⁶⁶

b) Veli ve Vasilerin Fakir Olmaları Durumunda

Çocukların velayet ve vesayetlerini elinde bulunduran şahısların fakir olmaları durumunda çocukların mallarından faydalanıp faydalanamayacağı konusunda İslam hukukçuları farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir grup İslam hukukçusuna göre vasi, çocuk için sarf ettiği emek ve çabaya karşılık çocuğun

⁴⁶⁴ Nisa, 4 / 6.

⁴⁶⁵ Nisa, 4 / 10.

⁴⁶⁶ Kurtubi, *el-Camiu'l-Ahkami'l-Kur'an*, VI, 75; Çeker, *Çocuk ve Hakları*, s, 122.

malından faydalanmasında bir sakınca yoktur. Hatta bunu daha sonra çocuğa ödemekle de mükellef değildir.⁴⁶⁷

Bu konuda İmam Şafii, (v. 204/820) ve Ahmed b. Hanbel, (v. 241/855) fakir olan vasilerin ihtiyaçlarını karşılamak için çocuğun malından borç alabileceğini, maddî durumu düzelince de çocuğa borcunu ödeyeceğini kabul etmişlerdir.⁴⁶⁸ Bir grup İslam hukukçusu ise vasi ne durumda olursa olsun çocuğun malından faydalanamaz görüşünü savunmuşlardır.⁴⁶⁹

Ancak bu görüşler içerisinde en tutarlısının vasinin emek ve çabasının karşılığı olarak yetim çocuğun malından bir miktar yemesine izin veren görüş olduğunu söyleyen müellifler de vardır.⁴⁷⁰

Bütün bu görüşlere kısaca temas ettikten sonra bu görüşleri günümüz açısından değerlendirdiğimizde en uygun görüşün yetim çocukların malından vasinin emek ve çabası karşılığında faydalanmasına izin veren görüş olduğu anlaşılacaktır. Çünkü yetim çocuğa ait malların yönetim ve idaresi özel bir zaman ayırma, emek ve çabayı gerektirir. Bu sebeple malların yönetim ve idaresiyle ilgilenen vasi ondan faydalanabilmelidir. Zaten Kur'an-ı Kerim de, ...وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ... “...Fakir olan (veli veya vasi) ise uygun şekilde yesin...”⁴⁷¹ İfadesi ile de fakir olan vasinin yetim çocuğun malından uygun bir şekilde faydalanmasında herhangi bir sakınca görmemiştir. Ancak bütün bunlara rağmen vasinin “Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, karınlarına ancak ve ancak ateş doldururlar ve onlar çılgın ateşe varacaklardır.” Ve, ...وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ... “...Zengin (veli veya vasi) yetimin malından yemesin...” ayetlerini bilincinde olup hiçbir zaman göz ardı etmemeleri lazım.

Şimdi ise, yine çocukların mallarının korunması açısından kısa da olsa veli ve vasilerin yetkilerinin kötüye kullanıp istismar etmeleri halinde bu veli ve vasilerin

⁴⁶⁷ Bilmen, *Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, V, 205.

⁴⁶⁸ Bilmen, V, 205.

⁴⁶⁹ Çeker, s, 125-128.

⁴⁷⁰ Akgündüz, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı*, s, 257.

⁴⁷¹ Nisa, 4 / 6.

azledilip edilemeyeceği ya da böyle bir durumda bunların nasıl bir prosedüre tabi tutlacağı konusuna temas edeceğiz.

3- Mali Velayet Yetkisini Ktiye Kullanan Veli ve Vasiye Yönelik Tedbirler

Çocuğun malî velayetini üstlenen kimselerin, daha önce zikretmeye çalıştığımız, velide bulunması gereken şartları yine bulundurması lazım. Aksi halde bu şartlardan birinin veya birkaçının yokluğu, velayet yetkisinin düşmesine sebep olur. Çocuğun mali velayetini elinde bulunduran kimsenin, çocuğun mallarını en iyi şekilde koruyup gözetmesi ve malların gelir getirmesi için gerekli önlem ve tedbirleri alması öngörülmüştür.⁴⁷²

Vasi ocuğun işlerini yürütmekten aciz ve malların korunup gzetmesiyle de ngrldğu gibi ilgilenemiyorsa, hâkim onu vasilikten almazsa da ona yardımcı olması için başka birini tayin eder. Bu da vasinin yetkisinin yarıya inmesi anlamına gelir. Vasinin ocuğun şahsına ve onun mallarına karşı bir hıyaneti söz konusu olduğu takdirde ise, hakim onu vasilikten alır ve tamamen azleder.⁴⁷³

Grldğu gibi İslam hukuku, çocuğun malının himaye edilip korunması dışarıdan gelecek olan herhangi bir tehlike ve istismara mahal vermemek için bizim burada zikredemediğimiz daha pek çok hüküm ve tedbirler getirmiştir. Aynı şekilde çocukla ilgili meselelere İslam hukukunda müstakil başlıklar şeklinde yer verilmiş ve çocukla ilgili her meselenin çözümünde çocuğun menfaatlerinin korunması düşünülmüştür.

---

⁴⁷² Erbay, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, s, 191.

⁴⁷³ Usruşeni, *Ahkamı's -Sığar*, II, 230-232.

SONUÇ

Yapılan bu araştırmada, gerek çocuk istismarıyla ilgili tanımlardan gerekse konuyla ilgili olarak yapılan diğer çalışmalardan ve uluslararası belgelerden de anlaşıldığı gibi, çocuk istismarının dũnyanın her yerinde, toplumların her kesiminde her zaman için rastlanabilen az ya da çok olsun bir şekilde büyük bir sosyal problem teşkil ettiği anlaşılmıştır.

Yine aynı şekilde bu çalışmanın sonucunda konuyla ilgili İşlam hukuku dışındaki bazı alanlarda örneğin; psikoloji, sosyoloji, tıp ve eğitim bilimleri gibi bazı alanlarda az da olsa çalışma yapılmasına rağmen genel olarak İşlamî bilimlerde özelde de İşlam hukuku alanında konuyla ilgili yayınlanmış müstakil bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.

Ancak bu söylemimizden İşlam dini ve İşlam hukukunun bu konuyla ilgili kayıtsız kaldığı sonucu da çıkmaz. Aksine İşlam dini, doğuşundan itibaren konuyla yakından ilgilenmiş ve toplumsal bir sorun olan bu meseleyi kökten yok etmek için mücadele etmiştir.

Nitekim gerek çalışmamızın başından beri aktarmaya çalıştığımız Kura'n-ı Kerim'deki çocuğa verilen değer ve önem bakımından olsun, gerek Hz. Peygamber'in (a.s.) hadislerinde geçen çocuklarla ilgili şefkat ve merhamet dolu ifadeler bakımından olsun gerekse İşlam hukukunun çeşitli bölüm ve alanlarındaki çocuklarla ilgili hükümlerin içeriği açısından olsun, İşlam dini, inceleme ve araştırma konumuz olan ve günümüzün büyük toplumsal sorunların biri olan, Çocuk İştismarına birçok çözümler ve tedbirler getirmiştir.

Yine takdir edileceği gibi İşlam dini her alanda olduğu gibi insanlar tarafından kimi zaman farkında olarak kimi zaman da bilinçsiz bir şekilde ve acımasızca kendilerini kurumaktan aciz ve güçsüz olan çocukların, korunması ve bakımı konusunda da cihanşüml prensipler ortaya koymuştur. İşlam hukukunun bu prensipleri genelde bütün çocukları kapsamakla birlikte haliyle normal ana babalı çocuklara göre istismar edilmeye daha elverişli olan yetim ve buluntu çocuklar gibi himaye edecek kimi kimsesi olmayanların üzerinde çok daha hassas bir şekilde durmuştur. Bunun delillerinden biri de asırlar önce kaleme alınmış olan klasik İşlam

hukuku kitaplarının hemen hepsinde, bu tür çocuklar için ayrı birer başlık ve bölümün olmasıdır.

Görüldüğü gibi İslam hukuku, korumasızca terk edilmiş olan veya ana babasından birini ya da her ikisini de kaybetmiş olan korunmaya muhtaç duruma düşen bu çocukların sahipsiz bırakılmaması, bir şekilde bunlara gelecek olan her türlü tehlikeden korunmaları için gerek aile fertlerine ve akrabalarına gerekse topluma ya da devlete bir takım sorumluluklar yüklemiş ve bu şekilde çocuk istismarını kökünden halletmeye çaba sarf etmiştir.

Konuyu da dağıtmadan İslam hukukunun çocuk istismarına getirdiği önleyici tedbirleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1-İslam hukuku, çocuklarla ilgili bütün konularda hüküm koyarken -aciz, savunmasız ve bu sebeple de kendisine gelebilecek her türlü tehlikeye karşı çocukları korumuş olmasından olsa gerek- çocukların menfaat ve maslahatlarını esas almıştır.

2-Aynı şekilde yetimlerle ilgili hükümlerde de, çocukların menfaatlerini göz önünde bulundurarak, yetimlerin belli bir yaşa gelene kadar bakım ve gözetim sorumluluğunu anneye yüklemiştir. Çünkü yetim için kendi annesinden daha şefkatli bir kişi yoktur. Annenin bulunmaması hallerde ise yetimin bakım ve korunmasını öncelikli hak olarak anne tarafından olan kadın akrabalara yüklemiştir. Kadın akrabalardan hiç bir şahıs bulunmadığı takdirde ise, yetimin bakım, gözetim ve korunması sorumluluğunu erkek akrabalara vermektedir. Yetime asabe olması bakımından en yakın olan kişi onun bakımı, gözetim ve korunmasıyla ilgili konularda en fazla hak ve sorumluluk sahibi olmaktadır.

3-Hidane çağındaki yetimin masrafları ve nafakaları prensip olarak miras derecesine göre sırasıyla akrabalarına yüklenmekte ve bu şekilde yetimin maddî yönden sıkıntısı giderilerek karşılaşacağı birçok problem kendiliğinden hallolmaktadır.

4-Buluntu çocukla ilgili hükümlere bakıldığında da yine tamamen çocuğun menfaat ve maslahatı üzerine vaz' olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü bazı sebeplerden dolayı aile büyükleri tarafından, son derece zayıf, güçsüz her türlü kötü muamele ve istismar olunmaya müsait olan terk edilmiş çocuğu bulan kimsenin onu

alması her ne kadar ilk etapta Hanefilere göre mendup olarak kabul edilmişse de çocuğu sadece bir kişi görmüş ve alınmadığı takdirde de hayatı tehlikeye girecekse çocuğu gören şahsın alması bilahire farz-ı ayn bile sayılmıştır.

5- Terk edilmiş çocuğun bakımı istemesi halinde prensip olarak onu bulup alan kimseye aittir. Ancak terk edilmiş çocuğu alan kimse çocuğun sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi, zamanın şartlarına uygun bir biçimde eğitimine devam edebilmesi ve zamanı geldiğinde de uygun bir meslek edinebilmesi gibi konularda yetersiz bulduysa devlet çocuğu ondan alır ve uygun bir aile yanına yerleştirir.

6- Terk edilmiş çocuk kendi nafakasını temin edecek durumda olmadığından, kendi mali de yoksa yani kendisiyle birlikte herhangi bir mal veya para da bulunmamışsa, kendisine nafakası hususunda yardım edecek akrabaları da bulunmadığı için nafakasını devlet karşılar.

7- Normal şartlarda sahih bir nesebe sahip bir çocuğun nesebinin herhangi bir sebeple başkasına bağlanmasını hiçbir şekilde kabul etmeyen İslam hukuku, terk edilmiş ve kimsesi bulunmayan buluntu çocukla ilgili nesep iddiasında bulunan kişinin iddiasını ispata gerek duymadan bile kabul etmektedir. Çünkü bundan maksat çocuğun bir şekilde mağduriyetini ortadan kaldırarak nesep sahibi olmasını sağlamaktır. Bu da sonuç itibarıyla çocuğun istismar olmamasını sağlayan bir tedbir niteliğindedir.

8-Aksi ispatlamadığı sürece buluntu çocuk hür kabul edilmek suretiyle nesepsizlikten mütevellit birçok olumsuzluklar önlenmiştir.

9-Aynı şekilde buluntu çocuğun birinci derecede velisi devlettir. Hatta sadece buluntu çocukların değil aynı zamanda sakat, özürlü ve çeşitli sebeplerle sağlıklı büyüyemeyen, çevresindeki insanlar tarafından ihmal edilmiş bakıma muhtaç çocuklara da devlet sahip çıkacaktır. Devletin sahip çıkmasıyla bu çocuklara ne bir kişi zarar verebilir ne de arkasında devlet olan bir çocuğa kimse yan gözle bakabilir.

10-Mahremiyetle ilgili İslam'ın tavrına gelince de yine bu konu üzerinde İslam büyük hassasiyetle durmuş, efa'l-ı mükellefinin en ağırlarından olan farz ve haram mesabesinde değerlendirmiştir. Ona riayet etmeyenleri cehennem ateşiyle

uyarmış ve her insanın kendine özel dokunulmazlıkları olduğunu kesin bir şekilde belirlemiştir. Bu mahremiyet konusunda, ana babalar dâhil bütün aile büyükleri ve tabi ki yabancıların de riayet etmeleri gerektiği kesin bir dille ifade edilmiştir.

Bu konuda günümüzde yaşanan trajik olayları da göz önünde bulunduracak olursak, genelde çocuk istismarının, özelde de çocuklarda cinsel istismarının önlenmesi ancak mahremiyet hukukuna riayet etmekten ve toplumun da bu konuda daha bilinçli ve hassas olmasından geçer.

11-Aynı şekilde İslam hukukunda çocukların malî velayeti ile ilgili bölümü bakıldığında tamamen çocuğun menfaatleri üzerine kurulmuş –çocuk nasıl ki diğer hükümlerle fiziki, duygusal ve cinsel istismardan korunmuşsa- malî velayetle ilgili hükümlerle de çocukların malları istismar edilmekten kurtulmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

Abdurrezzak, Ebu Bekir b. Humam es-Sana'nî, (v. 211/827) *el-Musannef*, I-XII, thk. Habibur'r-Rahman el-A'zamî, Beyrut, 1983.

Ağırman, Cemal, "Fert ve Toplumun Yetim ve Öksüzlere Karşı Sorumlulukları", (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss. 91-116), İstanbul, 2010.

Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdillah eş-Şeybani, (v. 241/ 855) *el-Müsned*, I-L (1-50) Talik, Tahric ve thk. Şuayb Arnavud ve Adil Mürşid, Beyrut, 1995.

Akgündüz, Ahmet, *Mukayeseli İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı*, Diyarbakır, 1986.

Aksakal, Sultan, "Boşanmadan Sonra Çocuğun Velayeti", *KSIÜİFD*, sy. 1, (ss.167-190), İstanbul, 2004.

Apaydın, H. Yunus, "Hacir" *DİA*, XIV, (ss. 513-517), İstanbul, 1996.

Aral, Nermin, "Ailenin Güçlenmesinde Aile Bireylerinin Sorumlulukları Paneli", (T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu) Ankara, 1991.

Arslan, Mediha, *Ana Hatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı*, İstanbul, 1998.

Ayral, Mehmet Şirin, *Kura'nın Yetimlere Bakış Açısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.

Bahar, Güven, Savaş A. Haluk, Bahar Aynur, "Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme", *FSHD*, yıl, 2009, sy. 12, (ss.51-65) Elazığ.

Baktır, Mustafa, "İslam Hukukunda Hidâne", *ATÜİFD*, sy. 7, (ss. 259-289), İstanbul, 1986.

Bardakoğlu, Ali "Ehliyet", *DİA*, X, (ss. 533-539), İstanbul, 1994.

_____, "Hidane", *DİA*, XVII, (ss. 467-471), İstanbul, 1998.

Bayhan, Pınar, "Dövülen Çocuklar", *SHD*, yıl, 1998, sy. 8, (ss.21-35) Ankara.

Bayraktar, Güray, *Sokak Çocuklarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Özellikleri Açısından İncelenmesi: Ankara Sakarya Caddesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli, 2007.

Bilgin, Beyza, *İslam ve Çocuk*, Ankara, 2004.

Bilmen, Ömer Nâsûhî (v. 1971.), *Hukuk-i İslâmiyye ve Istulâhât-ı Fıkhiyye Kamûsu*, I-VIII, İstanbul, ts.

Buhârî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256/ 869), *el-Edebü'l-Müfred*, thk. ve Talik, Muhammed Nasurid-Din Elbanî, ts. Mektebetü'l Mearif, Riyad.

_____, *el-Camîu's-Sahih*, Kahire, 1400.

Bulut, Işıl, *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*, Ankara, 1996.

Canan, İbrahim (v. 2009), *Çocuk Hakları Beyannamesi Işığında İslam Hukukunda Çocuk Hakları*, İstanbul, 1981.

_____, "Kur'anda Çocukla İlgili Meseleler", *EATÜİFD*, sy, 8, yıl, 1988, s, 19-42. Erzurum.

_____, *Resulullah'a Göre Aile ve Okulda Çocuk Terbiyesi*, İstanbul, 1980.

_____, *Allah'ın Çocuklara Bahşettiği Haklar*, İstanbul, 2001.

_____, "Çocuk İstismarını Önlemede İslam'ın Bir Tedbiri: Çocuğun Kazancının Ebeveynine Haram Olması Meselesi", (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss. 161-182) İstanbul, 2010.

_____, "İslam'da Çocuk Hakları", *HÜİFD*, sy, 1, yıl, 1992, (ss. 7-22) Şanlıurfa.

_____, *Kura'nda Çocuk*, İstanbul, 2007.

Cessas, Ebu Bekr Ahmed b. Muhammed er-Razî (v. 370/980), *Ahkamü l-Kur'an*, I-VI, Beyrut, 1992.

Cevheri, İsmail b. Hammad (v. 400/1010) *es-Sihah*, I-VII, thk. Ahmed Abdulğaffar Attar, Beyrut, 1990.

Ceziri, Abdurrahman (v.1941), *Kitabü'l-Fıkıh Ale'l-Mezahibi'l-Arba'a*, I-V, Beyrut, 2003.

Cüceloğlu, Doğan, *İnsan ve Davranışı- Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul, 1993.

Çakan, İsmail Lütfi, “Bir medeniyet Projesi ve Dünya Görüşü Olarak İslam’ın Çocuğa Bakışı”, (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss.25-32) İstanbul, 2010.

Çeker, Orhan, *Çocuk ve Hakları*, İstanbul, 2004.

Çiğdem, Recep, “Çocuk İstismarı ve İhmali”, (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss.183-198), İstanbul, 2010.

Dağıstanî, Meryem Ahmed, *Ahkamu'l-Lakîti fi'l İslam*, Kahire, 1992.

Danışman, Muhammet Ali, “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı”, *İHAD*, sy. 8, (ss.239-258), Konya, 2006.

Ebu Davud, Süleyman b. Eş’as b. İshak el-Ezdi Ebû Davud es-Sicistani (v. 275/889), *Sünenü Ebi Davud*, thk. ve Talik, Muhammed Nasurid-Din Elbanî, ts.Mektebetü'l Mearif, Riyad.

Ebu Zehra, Muhammed (v. 1975), *İslam Hukuku Metodolojisi*, trc. Abdulkadir Şener, Ankara 1973.

_____, *el-Ahval’iş-Şahsiye*, Daru’l Fikir el-Arabaî, ts.

Erbay, Celal, *İslam Hukukunda Küçüklerin Himayesi*, İstanbul, 1998.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2005.

Erkman, Fatoş, *Çocukların Duygusal Ezimi*, Ankara, 1999.

Erol, Dilek, *Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Çocuklardaki Fiziksel İstismar Belirtilerine İlişkin Farkındalıkları (Eskişehir İl*

Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2007.

Evgin, Abdulkadir, *Hiz. Peygamber'in Sünnetinde Alternatif Çözüm Yolları*, İstanbul, 2004.

Fellah, Mesa'id, *Ahkamu'l-avreti ve'n-Nazar bi Delili'n-Nassi ve'n-Nazar*, Riyad, 1993.

Ferruh, Ömer, *el-Usre fiş-Şer'i'l-İslamiy*, Beyrut, 1951.

Göğayaz, Serdal, *Ergenlerde Öğretmenlerine Yönelik Duygusal İstismar Algısının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2001.

Güler, Nuran, Uzun Sultan, Boztaş Zeynep, Aydoğan Sevinç, "Anneleri Tarafından Çocuklara Uygulanan Duygusal ve Fiziksel İstismar/İhmal Davranışı ve Bunu Etkileyen Faktörler", *CÜTFD*, yıl, 2002, sy. 24, (ss. 128-134.) Sivas.

Hallaf, Abdulvehhab, *Ahkamu'l Ahvali'ş- Şahsiyye fiş-Şeriatil- İslamiyye fiş-Şeria'tu'l İslamiye*. Kuveyt, 1990.

Heysemî, Nuru'd-Din Ali b. Ebi Bekr (v. 807/ 1404), *Mecmeu'z-Zevaid ve Menba'u'l-Fevaid*, I-X, thk. Abdullah Muhammed ed-Derriş, Beyrut, 1994.

Hökelekli, Hayati, "Çocuk" *DİA*, VIII, (ss.355-359), İstanbul, 1993.

İbn Abidin, Muhammed Emin b. Ömer (v. 1198/1783), *Reddü'l-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, I-V, Daru İhyait-Türas'l- Arabî, Beyrut, ts.

İbn Kesir, İmaduddin Ebu'l-Fida İsmail ed-Dımaşkî (v. 774/1372), *Tefsîru Kur'âni'l-Azîm*, I-XV, Tahkik, Mustafa Seyid Muhammed, Muhammed Seyid Reşad, Muhammed Fazl el-A'cmavî, Ali Ahmed Abdulkakî, Hasan Abbas Kutub, Mektebetu'l Evladiş-Şeyh Lit'Türas, ts.

İbn Kudame, Ebu Muhammed Abdullah (v. 620/1223), *el-Muğnî*, I-XV, thk. Abdullah b. Adbi'l-Muhsin et-Türkî, Abdul-Fettah Muhammed, Dar Âlem el-Kütüb, Riyad, ts.

İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (v. 273/887), *Sünen*, thk. ve Talik, Muhammed Nasurid-Din Elbanî, Mektebetü'l Mearif, Riyad ts.

İbn Manzur, Cemalettin Muhammed b. Mükerrrem (v. 771/ 1369), *Lisanü'l-Arab*, I-XV, Dar Sadır, Beyrut, ts.

İbn Nuceym, Zeynuddin b. İbrahim (v. 970/1562), *el-Bahru'r Ra'ik Şerhu Kanzi'd-Dekaik*, I-IX, Beyrut, 1997.

İbn Rüşd, Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (v. 595/1198), *Bidayetü'l- Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid*, Beyrut, 1982.

İnan, Ali Naim, “Çocuğun Korunması ve Polis”, *AÜHFD*, Yıl, 1980, Cilt 37 Sayı 1-4, (ss. 243-261), Ankara.

İnci, Yusuf, *Çocukların Cinsel Suistimalı ve İstismarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Boyutları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

İşmen, Esra, *Duygusal İstismarın Liseli Ergenlerin Kendini Kabul Seviyelerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.

Kara, Bülent, Biçer Ümit, Sevim Gökalp, “Çocuk İstismarı”, *ÇSHD*, yıl, 2004, sy. 47, (ss. 140-151), Ankara.

Karafî, Şihabeddin Ahmed b. İdrîs (v. 684/1285), *ez-Zahire*, I-XIV, Beyrut, 1994.

Karaman, H. Vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve tefsiri*, I-V, Ankara, 2006.

Karaman, Hayrettin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I-III, İstanbul 2009.

Karaman, Yasemin, *İlkokul Öğretmenlerinin Gözlemlerine Göre Çocukların Aileleri Tarafından İstismarı ve İhmali*, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993.

Kasani, Alâüddîn Ebubekr b. Mesud (v. 587/1191), *Bedâiu's-Sanai' fi Tertibi 'ş-Şerâi'*, I-VII, Beyrut, 1986.

Kavaklı, Aysel, Bahçecik Nefise, Pek Hatice, *Hırpalanmış Çocuk Sendromu*, İstanbul, 1995.

Kozcu, Şeyda, “Çocuk İstismarı ve İhmali”, (Aile Yazıları. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. 2. Cilt) Ankara, 1991.

Köknel, Özcan, *Kimliğini Arayan Gençliğimiz*, İstanbul, 2001.

Köse, Saffet, *İslam Hukukunda Bulunmuş Mal Ve Çocuk*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1988.

_____, “İslam Hukukunda Çocuğun Çalışması Gelirinin Korunması Ve İstismarını Önleyici Tedbirler”, (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss. 117-159) İstanbul, 2010.

_____, “Lakî” *DİA*, XXVII, (ss. 68-69), Ankara, 2003.

Kulaksız, Adnan, *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul, 2001.

Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed (v. 671/ 1272), *el-Camiu’ li-Ahkami’l Kur’an*, I-XXIV, thk. Abdullah b. Abdilhasan et-Turkî, Beyrut, 2006.

Kurtuluş, Ayşin, “Madde Bağımlılığı Nedenleri Zararları ve Önlem Konusunda Öneriler”, (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss.83-90), İstanbul, 2010.

Malik b. Enes, Ebû Abdullah el-Asbahi el-Himyeri (v. 179/795), *el-Muvatta*, I-VIII, thk, Muhammed Mustafa al-A’zamî, Ebu Zabi, 2004.

Merda’î, Alauddin Ebi’l-Hasan Ali b. Suleyman (v. 885/1480), *el-İnsaf fi Ma’rifeti’r-Racih min’l hilaf* , I-XII, Tashih ve Tahkik, Muhammed Hamid, byy., 1955.

Merğinanî, Ebü’l-Hasan Burhanuddin Ali b. Ebi Bekr (v. 593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidayeti’l-Mübtedî*, I-IV, el-Mektebetü’l-İslamiye ts.

Mevdudî, Ebu’l A’lâ (v.1979), *Tefhimü’l Kur’an*, I-VII, trc. Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca, vd. İstanbul, 1991.

Mevsilî, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd (v. 683/1284), *el-İhtiyâr li Ta’lîli’l-Muhtâr*, I-V, Daru’l Kütübu’l-İlmiye, Beyrut, ts.

Meydanî, Abdulġanî Ğanimî (v. 428/1036), *el-Lübab fi Şerhi'l-Kitab*, I-IV, el-Mektebetü'l-İlmiye, Beyrut, ts.

Münavi, Abdurrauf (v. 1031/1622), *Feyzül-kadir Şerhul-Cami's-Saġir*, I-VI, Beyrut, 1972.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kureşî en-Neysaburî (v. 261/874), *Sahihu'l-Müslim*, I-V, thk. ve Tashih, Muhammed Fuad Abdulbakî, Beyrut, 1955.

Mv.F, "Hacr", XVII, (ss. 84-101), Vüzaretü'l-Evkaf veş-Şuunil-İslamiye 2. Baskı, Kuveyt, 1990.

Mv.F, "Nikah" XLI, (ss. 205-355), Vüzaretü'l-Evkaf veş-Şuunil-İslamiye, Kuveyt, 2002.

Mv.F, "Vesaye" XLIII, (ss. 167-214), Vüzaretü'l-Evkaf veş-Şuunil-İslamiye, Kuveyt, 2005.

Nesâî, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, (v. 303/ 892), *Sünen*, thk. ve Talik, Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, Mektebetü'l Mearif, Riyad, ts.

Nimet, Özlem, Selver, "Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri", *FSHD*, yıl, 2007, sy. 4, (ss. 13-22), Elazığ.

Nizam, Mevlana Şeyh (v. 1090/1679), *Âlem Gîriye (el-Fetevâ el-Hindîye)*, I-VI, Beyrut, 2000.

Osan, Filiz, Çalışan Çocukların İstismarı: Mobilya İşkolu Örneġi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.

Özdemir, Ayten, *Çocuġun Fiziksel Yönden İstismarı ve İhmali*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1989.

Özlu, Tefvik, “Çocuk ve Sigara”, (Karadeniz Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss. 69-81), İstanbul, 2010.

Öztürk, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, İstanbul, 1973.

Öztürk, Sema, *Çocuklarda Duygusal İstismar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2007.

Polat, Oğuz, *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı*, I-II, Ankara, 2007.

Razî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (v. 604?606/1209) *et-Tefsiru'l Kbir*, I-XXX, Daru'l Fikir, 1981.

Sabunî, M. Ali, *Ravaiu'l-Beyan Tefsiru Ayati'l-Ahkami Minel-Kur'an*, Beyrut, 1980.

Salih, Ahmed, *et-Tıflu fi'ş-Şeria'ti'l İslamiyye*, Riyad, ts.

Samur, Gülhan, *Anne Sütü*, Ankara 2008.

Serahsî, Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed (v. 483/1090), *el-Usul*, I-II, Beyrut 1973.

_____, *el-Mebcut*, I-XXXI, Daru'l-Marife, Beyrut, ts.

Serozan, Rona, *Cocuk Hukuku*, İstanbul, 2005.

Şa'ban, Zekiyuddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, trc. İbrahim Kafi Dönmez, Ankara 2005.

Şener, Abdulkadir, “İslam Hukukunda Hacr”, *AÜİFD*, cilt, XXII, (ss. 331-347) Ankara, 1978.

Şernebasi, Ramazan Ali es-Sa'id , *Usulu'l-fikhıl-İslami*, İskenderiye 2005.

Şirbinî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb (v. 977/ 1570), *Muğni'l-Muhtac ilâ Marifeti Meâi el-Fazıl'-Minhac*, I-IV, Beyrut, 1997.

Şişman, Yener, “Sokakta Çalışan Çocukların Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentileri”, *SBD*, yıl, 2006, sy. 2. (ss. 251-276), Eskişehir.

Tehanevî, Muhammed Ali (v.1158/1745), *Keşşâfû Istilâhâti'l-Fünûn*, I-IV, Beyrut, 2006.

Tercan, Meltem, *Çocuğun Ana-Babası Tarafından Fiziksel İstismarı ve İhmal*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevr (v. 279/ 892), *Sünenü't-Tirmizî*, Mektebetü'l Mearif, Riyad, ts.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, Ankara, 2005.

Usta, Sevgi, “Anne Babanın Tedip Hakkı”, *İÜSBFD*, yıl, 1994, sy. 8, (ss. 15-18), İstanbul.

Uzun, Şeyda, *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismar ile Kendilik İmgesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.

Uzunpostalcı, Mustafa, “İslam Hukuku Açısından Ehliyet”, *İHAD*, sy. 8, yıl 2006. (ss. 149-182), Konya.

Üsrûşenî, Muhammed b. Mahmud (v. 632/ 1234), *Camii' Ahkâmı's-Sığâr*, thk. Ebi Mısa'b el-Bedrî ve Mahmud Abdurrahman Abdu'l-Munî'm, Daru'l Fazile, Kahire, ts.

Vasıl, Nasr Ferid, *el-Velayatu'l-Hassa el-Velayetü alan-Nefs fiş-Şeria'ti'l İslamiye*, Kahire, 2002.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, *Türk Medeni Hukuku*, I-II, İstanbul, 1960.

Yaşar, Vahdettin, *Çocuğumuzu Yetiştirirken*, İstanbul, 2011.

Yavuz, Kerim, *Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Ankara, 1983.

Yavuzer, Haluk, *Çocuk ve Suç*, İstanbul, 1982.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi (v. 1942), *Hak Dini Kur'an Dili*, I-X, İstanbul, ts.

Yıldız, Kemal, “Genel Anlamda Mahremiyetin Kaynağı ve Çocuklarda Cinsel İstismarı Önleyici Bir Unsurlar Olarak Aile İçi Mahremiyetin Önemi” (Karadeniz

Teknik Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu 2005 Rize) (ss.199-112), İstanbul, 2010.

Yılmazırmak, Türkan, *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklıkla İlişkili Faktörler*, Yayınlanmamış Doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008.

Yörükoğlu, Atalay, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, İstanbul, 1992.

Zemahşerî, Carullah Ebu'l-Ksım Muhmud b. Ömer (v. 583/1143), *el-Keşşâf an Hakâik Ğavamizu't-Tenzil ve Ūyunu'l-Akavili fi Vucuhi't-Tevil*, I-VI, Riyad, 1998.

Zeydân, Abdulkerim, *Fıkıh Usulü*, trc. Ruhi Özcan, Erzurum 1979.

_____, *İslam Hukukuna Giriş*, trc. Ali Şafak, Erzurum 1976.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Muhammad Arif ABDULNAZAR	İmza:	
Doğum Yeri:	FARYAB/AFGANİSTAN		
Doğum Tarihi:	02.04.1986		
Medeni Durumu:	Evli		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim				
Ortaöğretim				
Lise	Daru'l-Huffaz Lisesi	Lise	Andkhoy	2003
Lisans	S.Ü.İ.F	İlahiyat programı	KONYA	2010
Yüksek Lisans	N.E.Ü.S.B.E		KONYA	2012

Becerileri:	
İlgi Alanları:	İslam Hukuku
İş Deneyimi:	
Aldığı Ödüller:	
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	
Tel:	arifnazari86@hotmail.com; nazariarif@yahoo.com
Adres:	Çaremgarxana mah. Andkhoy-Faryab Afganistan.